

Onsdagen den 12 december

Kl. 10.00

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

§ 1 Val av fullmäktig jämte suppleant i riksbanken

Företogs val av en fullmäktig i riksbanken jämte en suppleant.

Herr TALMANNEN yttrade:

Det på föredragningslistan upptagna valet är föranlett av att herr Dahlén har av sagt sig uppdraget som fullmäktig i riksbanken från den 1 januari 1974.

Valet avser återstående del av valperioden 1973–1976. Vid valet tillämpas acklamationsförfarande, om ledamot ej begär att valet skall förrättas med slutna sedlar.

Enligt ett till kammaren inkommet protokollsutdrag har valberedningen till ny fullmäktig i riksbanken föreslagit fru andre vice talmannen Nettelbrandt och till personlig suppleant för henne herr Wikström.

Kammaren utsåg för återstående del av valperioden 1973–1976 till

fullmäktig

fru Nettelbrandt, A. Cecilia, andre vice talman (fp)

suppleant för fru Nettelbrandt

herr Wikström, Jan-Erik (fp)

§ 2 Justerades protokollet för den 4 innevarande månad.

§ 3 Föredrogs, men bordlades åter skatteutskottets betänkanden nr 51, 68, 70, 74 och 76, lagutskottets betänkande nr 41, försvarsutskottets betänkanden nr 25, 26 och 30, trafikutskottets betänkande nr 25 samt näringsutskottets betänkanden nr 67 och 70.

§ 4 Förskoleverksamhetens utbyggnad och organisation

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 30 i anledning av propositionen 1973:136 om förskoleverksamhetens utbyggnad och organisation jämte motioner.

I propositionen 1973:136 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 25 maj 1973, föreslagit riksdagen att

dels anta vid propositionen fogade förslag till

1. lag om ändring i barnavårdslagen (1960:97),

2. lag om förskoleverksamhet,

dels godkänna de allmänna riktlinjer för förskoleverksamhetens

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

utbyggnad och organisation som angetts i statsrådsprotokollet, dels godkänna de i statsrådsprotokollet förordade grunderna för bidrag till förskoleverksamhet.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:
”I propositionen föreslås att en allmän förskola för alla sexåringar införs år 1975. Vidare föreslås särskilda insatser för förskolebarn med olika former av handikapp samt bestämmelser om utbyggnadsplanering för daghem m. m. Förskola föreslås som gemensam benämning på daghem och deltidsgrupp (nuvarande lekskola).

Kommunerna föreslås få en lagfäst skyldighet att anvisa plats i förskola för alla barn i kommunen från höstterminen det år barnet fyller sex år. Genom information och uppsökande verksamhet skall kommunen verka för att alla sexåringar i kommunen deltar i förskolans verksamhet. Verksamheten i förskolan skall omfatta minst 15 timmar per vecka och totalt minst 525 timmar om året. För glesbygdskommunerna skall finnas möjlighet att anordna förskola med kortare verksamhet per år men i stället omfattande två år, dvs. redan från det barnet fyller fem år.

Särskilda insatser föreslås för barn under sex års ålder som av fysiska, psykiska, sociala, språkliga eller andra skäl har särskilt behov av stöd och stimulans för sin utveckling. Kommunerna skall bedriva uppsökande verksamhet för att få kännedom om dessa barn och anvisa dem förskoleplats. Barn i glesbygd som saknar kamratkontakter föreslås också få möjlighet att börja i förskolan före sex års ålder.

Den allmänna förskolan för sexåringar och för yngre barn med särskilt behov av stöd föreslås bli avgiftsfri upp till 15 timmar i veckan eller 525 timmar om året.

För att skapa förutsättningar för en fortsatt snabb utbyggnad av daghemsverksamheten för barn med förvärvsarbetande eller studerande föräldrar föreslås att det i varje kommun skall finnas en plan för utbyggnaden av förskoleverksamheten. Planen skall avse en femårsperiod och innefatta en redovisning av behovet av förskoleverksamhet och på vilket sätt och i vilken utsträckning kommunen avser att tillgodose detta behov i form av daghem, deltidsgupper, familjedaghem etc.

I propositionen redovisas även vissa ställningstaganden i fråga om förskoleverksamhetens innehåll och organisation. Bl. a. föreslås att förskoleverksamheten liksom nu skall handhas av barnavårdsnämnd eller social centralnämnd i kommunen och att socialstyrelsen skall vara central tillsynsmyndighet. Kommunerna föreslås dock ha möjlighet att själva besluta om annan lokal förvaltning av förskoleverksamheten. Som ett centralt samarbetsorgan med rådgivande funktion till socialstyrelsen och skolöverstyrelsen skall inrättas en förskoledelegation.

I avvaktan på resultatet av kommunalekonomiska utredningens pågående arbete beträffande kostnadsfördelningen mellan stat och kommun föreslås att särskilt statsbidrag övergångsvis skall utgå för kostnader i samband med genomförandet av den allmänna förskolan. Bidraget föreslås utgå med 1 200 kronor per barn och år för det ökade antal sexåringar som bereds plats i förskola i förhållande till nuvarande platsantal. Samma bidrag föreslås utgå även till kommun som redan

genomfört utbyggnaden för den del av platsantalet som överstiger 90 procent av antalet sexåringar i kommunen, vilket är den nuvarande utbyggnadsgraden för hela riket i genomsnitt. Vidare föreslås samma bidrag utgå till alla kommuner för den förskoleverksamhet i deltidsgrupp som anordnas för yngre barn med särskilda behov av stöd och stimulans upp till 10 procent av antalet fyra- och femåringar i kommunen. För glesbygdskommuner med särskilda merkostnader skall därutöver kunna utgå stöd i form av extra skatteutjämningsbidrag. För anordnande av särskilda lokaler för deltidsgupper föreslås ett nytt anordningsbidrag med 3 000 kronor per plats. Genom ändrade beräkningssgrunder skall också i vissa fall det redan utgående statsbidraget till kommunernas daghemsverksamhet ökas.

Lagstiftningen om förskolan föreslås träda i kraft den 1 juli 1975. Statsbidragsreglerna föreslås gälla redan fr. o. m. den 1 oktober 1973 i fråga om anordningsbidrag och fr. o. m. den 1 januari 1975 i fråga om driftbidrag.”

I detta sammanhang hade behandlats

A. de vid riksdagens början väckta motionerna

1973:171 av herrar Helén (fp) och Fälldin (c) vari yrkats att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställde att en brett upplagd försöksverksamhet med föräldrautbildning enligt i motionen anförda riktlinjer snarast igångsattes,

1973:733 av herr Wikström m. fl. (fp) vari yrkats att riksdagen beslutade hemställa hos Kungl. Maj:t om utvidgad försöksverksamhet med samverkan mellan förskola och lågstadium,

1973:1309 av herrar Olsson i Kil (fp) och Stålhammar (fp) vari yrkats att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställde om förslag till utformning av obligatorisk föräldrautbildning,

1973:1329 av fru Söder m. fl. (c, fp),

vilka motioner hade remitterats till utbildningsutskottet och därefter överflyttats till socialutskottet,

B. de i anledning av propositionen väckta motionerna

1973:2011 av herrar Henmark (fp) och Nelander (fp) vari yrkats att riksdagen beslutade

1. att av svenska kyrkan och andra kristna och ideella organisationer bedriven förskola skulle betraktas som jämbördig med av kommun bedriven och integreras i den i 10 § i lagförslaget föreskrivna planen för förskoleverksamheten, därest den lokalmässigt och personalmässigt uppfyllde av statsmakten föreskrivna fordringar,

2. att statsbidrag beviljades dessa förskolor efter samma normer som gällde för de kommunala,

3. att bedömningen av redan nu existerande förskolor för erhållande av statsbidrag skedde generöst,

4. att alla föräldrar fick rätt att sända sina barn till kristen förskola, därest sådan enligt ovan fanns anordnad,

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

1973:2015 av herr Werner i Malmö m. fl. (m) vari yrkats att riksdagen skulle besluta

1. att svenska kyrkans och andra samfunds förskolor, vilka uppfyllde de krav som ställts på den allmänna förskolan, även framgent skulle betraktas som fullgott alternativ till den kommunala förskolan,
2. att kommun skulle äga rätt att inrymma kyrkliga alternativ inom den kommunala förskolan,

1973:2019 av herr Helén m. fl. (fp) vari yrkats

1. att riksdagen godkände förslaget att allmän förskola för sexåringar skulle införas från den 1 juli 1975,
2. att riksdagen fattade principbeslut om obligatorisk förskola för sex- och femåringar,
3. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde ett förslag till utbyggnadsplan för förskoleverksamheten, varvid en första etapp, som borde uppnås under 1970-talet, borde omfatta obligatorisk förskola för sexåringar, allmän förskola för femåringar samt minst 50-procentig täckning av behovet av heltidsförskoleverksamhet för barn till förvärvsarbetande eller studerande föräldrar,
4. att riksdagen begärde att Kungl. Maj:t upptog förhandlingar med Svenska kommunförbundet angående åtgärder för att tillgodose behovet av förskoleplatser i nybyggda bostadsområden med minst 200 lägenheter,
5. att riksdagen uttalade
 - a) att kommunerna borde ges större rörelsefrihet beträffande förskolornas utformning,
 - b) att personalfrågorna borde regleras i en särskild förskolestadga,
6. att riksdagen avvisade propositionens förslag om en ökning av gruppstorleken i heltidsförskolan och uttalade att den maximala gruppstorleken borde vara 15 barn, med bibehållande under en övergångstid av nuvarande möjlighet till överinskrivning,
7. att riksdagen beslutade att skolöverstyrelsen skulle vara central tillsynsmyndighet för förskolan,
8. att riksdagen uttalade att den lokala förvaltningen av förskolan borde handhas av skolstyrelsen med rätt för kommunen att tills vidare besluta om annan lokal huvudman,
9. att riksdagen uttalade att enskilda förskolor – förvaldade av t. ex. församlingar inom svenska kyrkan eller annat samfund samt organisationer – skulle ges rätt att driva verksamhet parallellt med de kommunala förskolorna i enlighet med de riktlinjer som angetts i motionen,
10. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde ett samlat förslag till regler för statsbidrag till den kommunala förskoleverksamheten till vårriksdagen 1974,
11. att riksdagen beträffande statsbidrag till deltidförskola för fyra- och femåringar gav till känna vad som anförts i motionen,
12. att riksdagen beslutade att statsbidrag till medhjälpare i deltidförskolan skulle utgå med 500 kronor per barn och år från den 1 januari 1974,

1973:2039 av herr Björk i Gävle (c).

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

1973:2040 av herr Bohman m. fl. (m) vari yrkats

1. att riksdagen beslutade att 2, 4, 5 och 10 §§ i förslaget till lag om förskoleverksamhet skulle erhålla av motionärerna föreslagen lydelse, innebärande att begreppet allmän förskola skulle reserveras för den kommunala verksamhet som huvudsakligen vände sig till sexåringar samt att det i lagförslaget använda uttrycket "anvisas plats" eller böjningsform därav skulle ersättas av uttrycket "erbjudas plats" eller böjningsform därav,

2. att riksdagen gav Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts beträffande uppsökande verksamhet,

3. att riksdagen beslutade att av svenska kyrkan, andra kristna samfund och ideella organisationer bedriven förskola skulle resursmässigt inräknas i kommunernas förskoleplaner i den mån de uppfyllde föreskrivna krav i fråga om personal och lokaler,

4. att riksdagen beslutade att kommunala och statliga bidrag skulle kunna beviljas icke-kommunal förskoleverksamhet efter samma normer som gällde för de kommunala förskolorna,

5. att riksdagen hos Kungl. Maj:t uttalade att kommunerna skulle vara ritningsgranskningsmyndighet för förskolelokaler.

1973:2041 av herr Fällin m. fl. (c) vari yrkats att riksdagen beslutade

1. att hos Kungl. Maj:t begära initiativ till en brett upplagd försöksverksamhet med föräldrautbildning,

2. att uttala att riksdagen snarast möjligt borde beredas tillfälle att ta ställning till förslag om allmänna målsättningar för den fortsatta förskoleverksamheten,

3. att ge Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts beträffande förskoleverksamhetens framtida utveckling i innehållsmässigt och organisatoriskt avseende,

4. att i förskolelagen klart skulle anges att barn som hade särskilda behov och barn som vistades på sjukhus, barnhem eller annan anstalt skulle beredas förskoleplats respektive skulle få tillfälle att delta i verksamhet motsvarande förskola,

5. att syskongrupp skulle omfatta högst 15 barn och att överinskrivning därutöver om särskilda skäl fanns borde kunna medges,

6. att uttala att, då integration av barn med särskilda behov påkallade detta, antalet barn i förskolegrupp skulle sättas ner eller personalförstärkningar ske på annat sätt,

7. att hos Kungl. Maj:t begära att förslag skyndsamt utarbetades till samlad plan för hur tillgången på personalresurser snabbt skulle förbättras,

8. att hos Kungl. Maj:t begära att socialstyrelsen och skolöverstyrelsen gavs i uppdrag att i samarbete med Svenska kommunförbundet utarbeta anvisningar för samverkansformer mellan de sociala och pedagogiska sektorerna på det lokala planet i enlighet med vad som anförts i motionen,

9. att hos Kungl. Maj:t begära initiativ till att barn på låg- och mellanstadiet skulle kunna erbjudas en meningsfull fritidsaktivitet,

10. att uttala att familjedaghemmen också i fortsättningen borde ha

en viktig funktion från barnets synpunkt och borde bli föremål för kvalitetshöjande åtgärder,

11. att ge Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts beträffande kyrkans, samfundens och de ideella organisationernas möjlighet att bedriva barnverksamhet,

12. att fatta principbeslut om att skjutsverksamheten för förskolan skulle vara statsbidragsberättigad,

1973:2042 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari yrkats

1. att den i propositionen 1973:136 föreslagna allmänna förskolan gjordes obligatorisk,

2. att kommuner, som hösten 1975 ej färdigställt tillräckligt antal förskoleplatser, ålades senast under sagda år inkomma med underbyggda planer för utbyggnadens fullföljande,

3. att bindande bestämmelser rörande reservation av tillräcklig mark för förskoleverksamheten utarbetades,

4. att utrymmesnormer utfärdades för nya institutioner, innebärande en minimiyta av 80 m² per plats och en absolut minimistorlek av 5 000 m²,

5. att en allmän översyn av befintliga institutioner skedde med avsikt att kvalitativt och kvantitativt förbättra standarden, där denna understeg normerna,

6. att barnstugeutredningens förslag om särskilda pedagogiska konsulter skulle genomföras,

7. att regeringen gav vederbörliga myndigheter i uppdrag att snarast utarbeta riktlinjer för personalens fortbildning,

8. att en personaltätthet av 2 vårdare på 5 barn i småbarnsgrupperna och 1 vårdare på knappt 5 barn i syskongrupperna föreskrevs,

9. att staten övertog lönekostnaderna för personalen,

10. att den maximala gruppstorleken sattes till 10 barn (=4+6) i småbarnsgrupperna och 15 i syskongrupperna,

11. att riksdagen uttalade att som riktlinje för den fortsatta utbyggnaden av förskoleväsendet i dess helhet skulle gälla, att förskolan för 6-åringar ej inom den totala resursramen fick medföra eftersättande av tillsynen eller standarden i fråga om andra grupper av förskolebarn eller i fråga om utbyggnaden av fritidshem,

1973:2043 av fru Jonäng (c) vari yrkats

1. att metodiska anvisningar för behandling av religiösa frågor i förskolan utarbetades i samråd med religionspedagogisk och religionspsykologisk expertis,

2. att religionspedagogisk expertis knöts till barnstugeutredningen för dess fortsatta arbete med personalutbildning,

3. att de kristna samfunden eller religionspedagogisk expertis fick representation i förskoledelegationen,

4. att samverkan skedde mellan den allmänna förskolan och den kristna barnverksamheten samt övrig barnverksamhet,

5. att riksdagen gav Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts

beträffande samfundens och de ideella organisationernas arbete bland förskolebarn,

1973:2044 av herr Lidgard (m),

1973:2045 av herr Nordstrandh m. fl. (m) vari yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle uttala att den centrala tillsynen över den allmänna förskolan för sexåringar borde utövas av skolöverstyrelsen,

1973:2046 av fru Sundberg (m) och fru Mogård (m) vari yrkats

1. att riksdagen skulle besluta om att 4 § andra stycket lagen om förskoleverksamhet skulle erhålla av motionärerna föreslagen lydelse,

2. att riksdagen skulle besluta att 2 § lagen om förskoleverksamhet skulle erhålla av motionärerna föreslagen lydelse, innebärande att barn som vistades i daghem skulle fr. o. m. höstterminen det år då barnet fyllde sex år ges möjlighet att delta i deltidsgupp om föräldrar eller vårdare framställde önskemål därom;

3. att riksdagen skulle uttala att kompletterande förskoleverksamhet borde stå öppen också för sexåringar enligt vad i motionen anförts,

1973:2047 av herr Svensson i Kungälv m. fl. (s) vari yrkats

1. att riksdagen i sin skrivning i likhet med barnstugeutredningen uttalade att, liksom beträffande den obligatoriska grundskolan, privat institution eller organisation betraktades som förskola om de fyllde de krav som uppställts på de samhälleliga förskolorna så som dessa uttryckts i lag om förskoleverksamhet och i tillsynsmyndighetens råd och anvisningar,

2. att livsåskådningsfrågorna bereddes plats i förskoleutbildningen efter i stort sett samma normer som nu skedde i försöksutbildningen av barnskötare till förskollärare,

3. att det i omvärldsorienteringen även ingick en orientering om det religiösa kulturmönstret,

1973:2048 av herr Svensson i Kungälv m. fl. (s) vari yrkats att riksdagen uttalade sig om önskvärdheten av att föräldrautbildningen utredes,

1973:2049 av herr Åkerlind m. fl. (m) vari yrkats att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1973:136 beslutade

1. att den rådgivande verksamheten gentemot föräldrarna inte skulle utformas så att föräldrarna uppfattade den som ett tvång att sända sina barn till förskola,

2. att kristna eller andra alternativa förskolor skulle få full frihet att verka jämsides med de kommunala förskolorna,

3. att den kommunala förskolan skulle ha en öppen och fördomsfri inställning till religionen och att den religiösa begreppsbildningen ägnades uppmärksamhet,

4. att etiska frågor skulle ägnas stor uppmärksamhet vid utformandet av förskolans verksamhetsformer,

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

5. att förskolan skulle ha ett gott samarbete med föräldrarna så att konflikter undveks samt

1973:2050 av fru Åsbrink (s).

Utskottet hemställde

1. beträffande frågan om avslag på propositionen 1973:136 att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2044 i motsvarande del,

2. beträffande frågan om obligatorisk förskola att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2019 yrkandet 2 och motionen 1973:2042 yrkandet 1,

3. beträffande alternativ till de kommunala förskolorna m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2011, motionen 1973:2015, motionen 1973:2019 yrkandet 9, motionen 1973:2040 yrkandet 1 i motsvarande del samt yrkandena 3 och 4, motionen 1973:2041 yrkandet 11, motionen 1973:2043 yrkandet 4, motionen 1973:2046 yrkandet 3, motionen 1973:2047 yrkandet 1 samt motionen 1973:2049 yrkandet 2,

4. beträffande användning av termen förskola och daghem att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2040 yrkandet 1 i motsvarande del,

5. beträffande daghemsbarns deltagande i deltidsgupp att riksdagen med avslag på motionen 1973:2046 yrkandet 2 skulle anta 2 § i det vid propositionen 1973:136 fogade förslaget till lag om förskoleverksamhet,

6. beträffande användning av termen "erbjudas plats" i stället för termen "anvisas plats" samt uppsökande verksamhet att riksdagen med avslag på motionen 1973:2040 yrkandet 1 i motsvarande del och yrkandet 2 samt motionen 1973:2049 yrkandet 1 godkände vad utskottet anfört,

7. beträffande icke skolmogna barns deltagande i förskola att riksdagen med avslag på motionen 1973:2046 yrkandet 1 godkände vad utskottet anfört,

8. att riksdagen skulle anta 4 § i lagförslaget under 5,

9. beträffande ovillkorlig rätt att delta i förskola eller motsvarande verksamhet att riksdagen med avslag på motionen 1973:2041 yrkandet 4 godkände vad utskottet anfört,

10. att riksdagen skulle anta 5 § i lagförslaget under 5,

11. att riksdagen skulle anta 6 § i lagförslaget under 5,

12. att riksdagen skulle anta 8 § i lagförslaget under 5,

13. beträffande lokalt och centralt förvaltningsorgan att riksdagen med avslag på motionen 1973:2019 yrkandena 7 och 8 samt motionen 1973:2045 skulle avslå 9 och 13 §§ i lagförslaget under 5,

14. beträffande förutsättning för dispens från skyldigheten att bedriva förskoleverksamhet att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2042 yrkandet 2,

15. att riksdagen med bifall till motionen 1973:2019 yrkandet 1 skulle anta lagförslaget under 5 i den mån förslaget ej behandlats under 5-14,

16. att riksdagen skulle anta det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i barnavårdslagen (1960:97);

17. beträffande utbyggnadsplan för förskoleverksamheten att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2019 yrkandet 3,
18. beträffande åtgärder för vissa grupper förskolebarn m. fl. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2042 yrkandet 11,
19. beträffande utbyggnad av förskoleplatser i nya bostadsområden att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2019 yrkandet 4,
20. beträffande markreservation för förskoleändamål att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2042 yrkandet 3,
21. beträffande förskoledelegationens sammansättning att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2043 yrkandet 3,
22. beträffande lokal samverkan mellan förskolan och skolan att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2041 yrkandet 8,
23. beträffande frihet för kommunerna att utforma förskoleverksamheten att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1329 och motionen 1973:2019 yrkandet 5 a,
24. beträffande föräldrasamarbete att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2049 yrkandet 5,
25. beträffande samverkan mellan förskolan och grundskolans lågstadium m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:733, motionen 1973:2041 yrkandena 2 och 3 samt motionen 1973:2044 i motsvarande del,
26. beträffande behandlingen i förskolan av etiska frågor och religionsfrågor m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2043 yrkandet 1, motionen 1973:2047 yrkandet 3, motionen 1973:2049 yrkandena 3 och 4 samt motionen 1973:2050,
27. beträffande gruppstorlek i daghem att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2019 yrkandet 6, motionen 1973:2041 yrkandet 5 och motionen 1973:2042 yrkandet 10,
28. beträffande minskning av grupp i förskolan i vissa fall m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2041 yrkandet 6,
29. beträffande kvalitetshöjning av familjedaghemmen att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2041 yrkandet 10,
30. beträffande förskolestadga att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2019 yrkandet 5 b,
31. beträffande personaltäthet att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2042 yrkandet 8,
32. beträffande en plan för förbättring av personalresurserna att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2041 yrkandet 7,
33. beträffande fortbildning av personal att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2042 yrkandet 7,
34. beträffande anställande av pedagogiska konsulter att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2042 yrkandet 6,
35. beträffande tomtstorlek att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2042 yrkandet 4,
36. beträffande förbättring av standarden hos nuvarande institutioner att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2042 yrkandet 5,
37. beträffande ritningsgranskning att riksdagen med bifall till motionen 1973:2040 yrkandet 5 gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

38. att riksdagen godkände de allmänna riktlinjer för förskoleverksamhetens utbyggnad och organisation, som föredragande statsrådet angivit i propositionen, i den mån riktlinjerna inte behandlats i tidigare punkter,

39. beträffande statsbidrag till deltidverksamhet för fyra- och fem-åringar att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2019 yrkandet 11,

40. beträffande statsbidrag till samtliga personalkostnader att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2042 yrkandet 9,

41. beträffande statsbidrag till kostnader för medhjälpare i deltidsgrupp att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2019 yrkandet 12,

42. beträffande statsbidrag till skjutsverksamhet att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2041 yrkandet 12,

43. att riksdagen godkände de av föredragande statsrådet förordade grunderna för bidrag till förskoleverksamhet i den mån grunderna inte behandlats under punkterna 39–42,

44. beträffande ett nytt statsbidragssystem att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2019 yrkandet 10,

45. beträffande utredning om frivilliga organisationers verksamhet för barn i åldrarna 3–6 år att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2039 yrkandet 1,

46. beträffande normer för ekonomiskt stöd till av samfund och organisationer bedriven verksamhet för förskolebarn att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2039 yrkandet 2 och motionen 1973:2043 yrkandet 5,

47. beträffande fritidsaktivitet för skolbarn att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2041 yrkandet 9,

48. beträffande religionspedagogisk expertis hos barnstugeutredningen att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2043 yrkandet 2,

49. beträffande livsåskådningsfrågor i förskollärautbildningen att riksdagen skulle avslå motionen 1973:2047 yrkandet 2,

50. beträffande föräldrautbildning att riksdagen i anledning av motionen 1973:171, motionen 1973:1309, motionen 1973:2041 yrkandet 1 samt motionen 1973:2048 hos Kungl. Maj:t hemställde om utredning rörande föräldrautbildning.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande frågan om obligatorisk förskola av herrar Hyllander (fp) och Romanus (fp) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1973:2019 yrkandet 2 och med avslag på motionen 1973:2042 yrkandet 1 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

2. beträffande frågan om obligatorisk förskola av fru Marklund (vpk) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:2042 yrkandet 1 och med avslag på motionen 1973:2019 yrkandet 2 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört,

3. beträffande alternativ till de kommunala förskolorna m. m. av

herrar Carlshamre (m), Larsson i Öskevik (c), Hyltander (fp), Andreasson (c) och Åkerlind (m), fröken Andersson i Stockholm (c) samt herr Romanus (fp) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:2011, motionen 1973:2015, motionen 1973:2019 yrkandet 9, motionen 1973:2040 yrkandet 1 i motsvarande del samt yrkandena 3 och 4, motionen 1973:2041 yrkandet 11, motionen 1973:2043 yrkandet 4, motionen 1973:2046 yrkandet 3, motionen 1973:2047 yrkandet 1 samt motionen 1973:2049 yrkandet 2 gav Kungl. Maj:t till kännä vad reservanterna anförde,

4. beträffande användning av termerna förskola och daghem av herrar Carlshamre (m) och Åkerlind (m) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:2040 yrkandet 1 i motsvarande del gav Kungl. Maj:t till kännä vad reservanterna anförde,

5. beträffande daghemsbarns deltagande i deltidsggrupp av herr Åkerlind (m) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:2046 yrkandet 2 och i anledning av Kungl. Maj:ts förslag skulle anta 2 § i det vid propositionen 1973:136 fogade förslaget till lag om förskoleverksamhet med den ändringen att lagrummet skulle erhålla av reservanten föreslagen lydelse,

6. beträffande användning av termen "erbjudas plats" i stället för termen "anvisas plats" samt uppsökande verksamhet av herrar Carlshamre (m) och Åkerlind (m) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:2040 yrkandet 1 i motsvarande del och yrkandet 2 samt motionen 1973:2049 yrkandet 1 godkände vad reservanterna anförde,

7. av herrar Carlshamre (m) och Åkerlind (m) som ansett att utskottet vid bifall till reservationen nr 6 under 8 bort hemställa,

att riksdagen med förklaring att viss ändring borde göras i 4 § lagförslaget under 5 skulle anta lagrummet i den lydelse reservanterna föreslagit,

8. beträffande ovillkorlig rätt att delta i förskola eller motsvarande verksamhet av herrar Larsson i Öskevik (c), Hyltander (fp) och Andreasson (c), fröken Andersson i Stockholm (c) samt herr Romanus (fp) som ansett att utskottet under 9 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:2041 yrkandet 4 godkände vad reservanterna anförde,

9. av herrar Carlshamre (m) och Åkerlind (m) som ansett att utskottet vid bifall till reservationen nr 6 under 10 bort hemställa,

att riksdagen med förklaring att viss ändring borde göras i 5 § lagförslaget under 5 skulle anta lagrummet i den lydelse reservanterna föreslagit,

Nr 154

Onsdagen den
12 december 1973

Förskoleverksamhetens utbyggnad och organisation

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

10. av herrar Larsson i Öskevik (c), Hyltander (fp) och Andreasson (c), fröken Andersson i Stockholm (c) samt herr Romanus (fp) som ansett att utskottet vid bifall till reservationen nr 8 under 10 bort hemställa,

att riksdagen med förklaring att viss ändring borde göras i 5 § lagförslaget under 5 skulle anta lagrummet i den lydelse reservanterna föreslagit,

11. av herrar Carlshamre (m) och Åkerlind (m) som ansett att utskottet vid bifall till reservationen nr 6 under 11 bort hemställa,

att riksdagen med förklaring att viss ändring borde göras i 6 § lagförslaget under 5 skulle anta lagrummet i den lydelse reservanterna föreslagit,

12. av herrar Larsson i Öskevik (c), Hyltander (fp) och Andreasson (c), fröken Andersson i Stockholm (c) samt herr Romanus (fp) som ansett att utskottet vid bifall till reservationen nr 8 under 12 bort hemställa,

att riksdagen med förklaring att viss ändring borde göras i 8 § lagförslaget under 5 skulle anta lagrummet i den lydelse reservanterna föreslagit,

13. beträffande lokalt och centralt förvaltningsorgan av herr Hyltander (fp) som ansett att utskottet under 13 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:2019 yrkandena 7 och 8 samt i anledning av motionen 1973:2045 och Kungl. Maj:ts förslag skulle anta 9 och 13 §§ i lagförslaget under 5 med den ändringen att lagrummen skulle erhålla den lydelse reservanten föreslagit,

14. beträffande utbyggnadsplan för förskoleverksamheten av herrar Hyltander (fp) och Romanus (fp) som ansett att utskottet under 17 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:2019 yrkandet 3 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

15. beträffande åtgärder för vissa grupper förskolebarn m. fl. av fru Marklund (vpk) som ansett att utskottet under 18 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:2042 yrkandet 11 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört,

16. beträffande utbyggnad av förskoleplatser i nya bostadsområden av herrar Hyltander (fp) och Romanus (fp) som ansett att utskottet under 19 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:2019 yrkandet 4 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

17. beträffande markreservation för förskoleändamål av fru Marklund (vpk) som ansett att utskottet under 20 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:2042 yrkandet 3 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört,

18. beträffande samverkan mellan förskolan och grundskolans lågstadium m. m. av herrar Carlshamre (m), Larsson i Öskevik (c), Hyltander (fp), Andreasson (c) och Åkerlind (m), fröken Andersson i Stockholm (c) samt herr Romanus (fp) som ansett att utskottet under 25 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:2041 yrkandena 2 och 3 och i anledning av motionen 1973:733 samt med avslag på motionen 1973:2044 i motsvarande del gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

19. beträffande gruppstorlek i daghem av herrar Larsson i Öskevik (c), Hyltander (fp) och Andreasson (c), fru Marklund (vpk) och fröken Andersson i Stockholm (c) samt herr Romanus (fp) som ansett att utskottet under 27 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:2019 yrkandet 6, motionen 1973:2041 yrkandet 5 och motionen 1973:2042 yrkandet 10 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

20. beträffande förskolestadga av herrar Larsson i Öskevik (c), Hyltander (fp) och Andreasson (c), fröken Andersson i Stockholm (c) samt herr Romanus (fp) som ansett att utskottet under 30 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:2019 yrkandet 5 b gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

21. beträffande personaltäthet av fru Marklund (vpk) som ansett att utskottet under 31 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:2042 yrkandet 8 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört,

22. beträffande en plan för förbättring av personalresurserna av herrar Larsson i Öskevik (c), Hyltander (fp) och Andreasson (c), fröken Andersson i Stockholm (c) samt herr Romanus (fp) som ansett att utskottet under 32 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:2041 yrkandet 7 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

23. beträffande fortbildning av personal av fru Marklund (vpk) som ansett att utskottet under 33 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:2042 yrkandet 7 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört,

24. beträffande anställande av pedagogiska konsulter av fru Marklund (vpk) som ansett att utskottet under 34 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:2042 yrkandet 6 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört,

25. beträffande tomtstorlek av fru Marklund (vpk) som ansett att utskottet under 35 bort hemställa,

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

att riksdagen med bifall till motionen 1973:2042 yrkandet 4 gav Kungl. Maj:t till kännas vad reservanten anfört,

26. beträffande förbättring av standarden hos nuvarande institutioner av fru Marklund (vpk) som ansett att utskottet under 36 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1973:2042 yrkandet 5 gav Kungl. Maj:t till kännas vad reservanten anfört,

27. beträffande statsbidrag till deltidsverksamhet för fyra- och fem-åringar av herrar Hyltander (fp) och Romanus (fp) som ansett att utskottet under 39 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1973:2019 yrkandet 11 gav Kungl. Maj:t till kännas vad reservanterna anfört,

28. beträffande statsbidrag till samtliga personalkostnader av fru Marklund (vpk) som ansett att utskottet under 40 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1973:2042 yrkandet 9 gav Kungl. Maj:t till kännas vad reservanten anfört,

29. beträffande statsbidrag till kostnader för medhjälpare i deltidsgrupp av herrar Hyltander (fp) och Romanus (fp) som ansett att utskottet under 41 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1973:2019 yrkandet 12 gav Kungl. Maj:t till kännas vad reservanterna anfört,

30. beträffande statsbidrag till skjutsverksamhet av herrar Larsson i Öskevik (c), Hyltander (fp) och Andreasson (c), fröken Andersson i Stockholm (c) samt herr Romanus (fp) som ansett att utskottet under 42 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1973:2041 yrkandet 12 gav Kungl. Maj:t till kännas vad reservanterna anfört, samt

31. beträffande ett nytt statsbidragssystem av herrar Hyltander (fp) och Romanus (fp) som ansett att utskottet under 44 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1973:2019 yrkandet 10 gav Kungl. Maj:t till kännas vad reservanterna anfört.

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden

1. beträffande frågan om obligatorisk förskola av herrar Larsson i Öskevik och Andreasson samt fröken Andersson i Stockholm (samtliga c),

2. beträffande frihet för kommunerna att utforma förskoleverksamheten av herrar Hyltander (fp) och Romanus (fp),

3. beträffande behandlingen i förskolan av etiska frågor och religionsfrågor m. m. av herrar Hyltander (fp) och Åkerlind (m).

Fru statsrådet ODHNOFF:

Herr talman! De familjepolitiska frågorna har under senare år fått en framträdande plats i reformpolitiken och samhällsdebatten. Årets riksdag har tidigare fattat beslut om flera omfattande reformer som kommer att få stor betydelse för barnfamiljerna. Införandet av den nya föräldraförsäkringen från kommande årsskifte innebär större ekonomisk trygghet i samband med barns födelse, när barn blir sjuka och för dem som har ett svårt handikappat barn att ta hand om. Höjningen av de allmänna barnbidragen och de statskommunala bostadstilläggen som beslöts för en vecka sedan innebär också ökad ekonomisk trygghet för barnfamiljerna.

Familjepolitikens huvuduppgift är att skapa goda levnadsbetingelser för barnfamiljerna och därmed bra uppväxtförhållanden för barnen. För att nå detta syfte är det nödvändigt att samhället, vid sidan av det ekonomiska familjestödet, gör kraftiga insatser för en utbyggnad av barnomsorgerna i form av daghem och övrig förskoleverksamhet.

Även på detta område har årets riksdag beslutat om kraftigt ökade insatser. Vid vårriksdagen beslöts om höjda statsbidrag till daghem och fritidshem. Förslag om en ytterligare kraftig höjning av dessa bidrag godkändes av riksdagen för några dagar sedan. Genom dessa beslut har förutsättningar skapats för kommunerna, som är ansvariga för de praktiska insatserna, att satsa på en fortsatt kraftig utbyggnad av denna för barnen, föräldrarna och samhället så viktiga verksamhet.

I dag har riksdagen att ta ställning till en lagstadgad reglering av samhällets insatser för barnen i förskoleåldern. Propositionen om förskoleverksamhetens utbyggnad och organisation kan ses som något av en milstolpe när det gäller utvecklingen av synen på de pedagogiska och sociala insatserna för barnen i förskoleåldrarna.

Det står helt klart för oss att en genomarbetad pedagogisk syn måste vägleda all förskoleverksamhet. Förskolan vill utveckla hela människan, muskler och sinnen, känsla och förstånd, och stimulera till social samverkan. Konsten att uttrycka sig i tal, sång, musik, rörelse, färg och form grundläggs tidigt. Personligheten utvecklas genom att öva upp förmågan att meddela sig med andra inte bara genom språket utan genom bild och rörelse för att från människa till människa förmedla tankar, avsikter, behov, känslor. Naturkunskap, social omvärldsorientering, religionsorientering, matematik, svenska och musik är några av de ämnen som kan bearbetas på förskolenivå.

Barnstugeutredningen har för ett år sedan fått tilläggsdirektiv att utveckla utbildningsplaner för förskolepersonal. Försöksutbildning inom utredningens ram har redan påbörjats.

Samhällets omsorger för förskolebarnen har byggts ut i ökande omfattning under senare år. För sju år sedan fanns det här i landet 12 000 daghemsplatser. I dag har vi 56 000 platser, och den årliga utbyggnaden omfattar omkring 10 000 nya daghemsplatser. Härtill kommer de kommunalt organiserade familjedaghemmen som utvecklats betydligt och fått ökad stadga. Samtidigt har den kortare verksamheten i lekskolorna för främst sexåringar byggts ut så att totalt sett 90 procent av alla barn har möjlighet att delta i förskoleverksamhet i daghem eller deltidsgrupp en tid före inträdet i grundskolan.

Fortfarande finns emellertid betydande behov som inte tillgodoses, och det behövs därför en fortsatt snabb utbyggnad av antalet förskoleplatser. Det innebär också att det är av stor vikt att tillgängliga platser fördelas med hänsyn till bl. a. barnens behov och att den fortsatta utbyggnaden inriktas på de områden där behoven är särskilt framträdande.

Utbyggnaden av förskoleverksamheten har inte skett i samma takt i hela landet. Olikheter i utbyggnad förekommer också inom en och samma kommun. Detta har medfört att vissa marginalgrupper barn riskerar att bli ställda utanför den verksamhet som förskolan ger. Följden kan bli att vissa barn, som kanske är i särskilt behov av det stöd och den stimulans förskolan kan ge, aldrig får denna stimulans till en fullödlig personlighetsutveckling.

Propositionen om förskoleverksamhetens utbyggnad innebär ökade insatser på tre viktiga behovsområden.

Det gäller för det första de behov som alla barn har av sådan verksamhet och samvaro med andra barn under pedagogisk ledning som förskolan erbjuder. Förslaget om en allmän förskola för alla sexåringar tar sikte på dessa behov. För att garantera alla sexåringar möjlighet att gå i förskola får kommunerna en lagfäst skyldighet att anvisa plats i förskola för alla sexåringar i kommunen.

För det andra gäller det de särskilda behov av stöd och stimulans som vissa grupper av barn har. Förslaget om särskilda insatser för barn under sex års ålder med fysiska, psykiska och sociala handikapp samt för invandrarbarn och barn i glesbygdsområden tar sikte på dessa behov. Kommunerna får skyldighet att genom uppsökande verksamhet skaffa sig kännedom om dessa barn och anvisa plats för dem i daghem eller deltidsgrupp.

För det tredje gäller det behovet av en kraftig utbyggnad av samhällets insatser för omsorg om barnen under de tider deras föräldrar förvärvsarbetar eller studerar. Förslaget om att varje kommun skall upprätta en plan för förskoleverksamheten tar sikte på att få till stånd en utbyggnad av dessa insatser. De höjda statsbidragen till daghem och fritidshem, som jag tidigare nämnde, kommer här att ge kommunerna ökade möjligheter att snabbt förverkliga utbyggnadsplanerna.

Målet för den förskoleverksamhet som omfattas av propositionens förslag är att den skall fungera som ett komplement till familjen bl. a. genom att ge barnen möjlighet till samspel med andra barn och vuxna i olika åldrar. Förskolan skall verka för att ge varje barn de bästa möjliga förutsättningar att utvecklas till en öppen och hänsynsfull person med förmåga att samverka med andra. En viktig uppgift är att försöka minska skillnaderna i utgångsläge mellan barn från olika grupper i samhället. Genom att ge barn med sämre utgångsläge extra stöd i förskoleåldern kan vi förebygga många svårigheter för dem senare under skoltiden och under det vuxna livet.

Det är viktigt att ha propositionens inriktning på de nämnda tre behovsområdena klar för sig. Likaså är det viktigt att ha syftet och målsättningen med förskolan klar för sig, för att rätt förstå de olika förslagen i propositionen. Tyvärr har missstolkningar från vissa håll av

innebörden i propositionens förslag lett till en snedvridning av debatten kring den allmänna förskolan, där de centrala frågorna i propositionen liksom i barnstugeutredningens förslag kommit i skymundan. Jag hoppas att socialutskottets klara utveckling av propositionens innehåll i fråga om den verksamhet för förskolebarn som bedrivs av församlingar och andra sammanslutningar skall stilla den oro som de senaste veckornas anföranden och upprop från vissa håll skapat. Jag har under mina många resor och kontakter med verksamheten ute på fältet kunnat konstatera att de som mera direkt sysslar med dessa frågor i föreningar och organisationer lyckligtvis inte har blockerats av den skrämselfpropaganda som förekommit mot den allmänna förskolan. De är i stället inställda på att genom praktiskt samarbete på det lokala planet komma till rätta med de organisatoriska frågor som kan uppkomma.

Den lag om förskoleverksamhet som riksdagen skall besluta om i dag kan, som jag tidigare nämnt, ses som en viktig milstolpe för utvecklingen av förskoleverksamheten här i landet. Lagförslaget innebär att vi för första gången får ett lagstadgat underlag för verksamheten och en rättighet för barnen att delta i förskoleverksamheten oavsett var de bor i landet.

Förslaget om förskoleverksamhetens utbyggnad och organisation gäller i hög grad frågan om solidaritet och utjämning av olikheter i utgångsläget för barn som kommer från skilda miljöer. Rätten för alla sexåringar att delta i förskoleverksamheten oavsett var de bor i landet, prioriteringen av insatser för barn med särskilda behov liksom utbyggnaden av daghemsverksamheten för barn till förvärvsarbetande föräldrar är viktiga, centrala frågor i den moderna familjepolitiken. Det är här också fråga om åtgärder som har avgörande betydelse för framtiden. Det vi gör för barnen i dag slår igenom hos morgondagens ungdom och så småningom även i vuxenvärlden.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Inledningsvis skall jag knyta an till vad utskottet säger på s. 14 i sitt betänkande under rubriken: Behovet av utbyggd förskola. Förskolans mål. Terminologi. Jag citerar:

”Det ankommer i första hand på hemmen att ansvara för barnens fostran och omvårdnad. Den samvaro barn har med föräldrarna och syskonen eller andra barn i eller i närheten av hemmiljön under tiden före skolpliktens inträde är av grundläggande betydelse för barnens förmåga att utveckla sig till harmoniska och självständiga individer, som har förmåga att i samverkan med andra människor leva och arbeta i samhället.”

Detta är ett värdefullt uttalande i fråga om kontakt och gemenskap för att främja barnens utveckling. Det är en tolkning av de tankegångar som allt fler människor ger uttryck åt. Det är den väsentliga och grundläggande synpunkten, som måste vara vägledande för samhällets insatser på skilda områden. Det är också ett klart besked om att samhället inte klarar allt. Det är hemmen och föräldrarna som har det grundläggande ansvaret, och det är barnens bästa som ställs i förgrunden.

Har då samhället i sin planering låtit så väsentliga frågor som behovet

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

av kontakt och gemenskap vara vägledande? Har samhällsplaneringen varit inriktad på att skapa sådana förutsättningar att föräldrarna kan leva upp till den målsättning som utskottet ger uttryck åt? Hur upplever unga föräldrar i dag sin situation, sina möjligheter till gemenskap och kontakt med sina barn?

Situationen är ju ofta den, på grund av dagens boendeförhållanden m. m., att föräldrarna mycket tidigt på morgonen lämnar sina barn på daghemmet. De har sedan ofta en lång, tidsödande resa till arbetet framför sig, ett hårt och kanske stressande jobb, och sedan åter en lång resa innan de på kvällen träffar sina barn igen. Hur mycket tid och krafter som man under sådana omständigheter har för barnen säger sig självt. De flesta föräldrar som är i den situationen känner, tror jag, något av vanmakt. De känner sig otillräckliga som föräldrar när de märker att de inte orkar ge barnen den stimulans och den gemenskap och värme som barnen så väl behöver.

Samhället måste därför på ett helt annat sätt än vad som hittills har skett inrikta sina insatser på att skapa sådana förutsättningar att föräldrarna får större möjligheter att leva upp till sin roll som fostrare. Förnuftig planering i fråga om boendet och goda miljöer liksom förändringar i arbetslivet är nödvändiga yttre förutsättningar. Föräldrautbildning och utbyggnad av förskolan är viktiga komponenter i samhällets insatser. Föräldrarna har – och måste ha – huvudansvaret för barnens fostran och vård, och en utbyggnad av samhällets barn tillsyn förändrar inte detta förhållande. Men förskoleverksamheten utgör ett viktigt komplement till och stöd för föräldrarna.

Föräldrarna har ett stort ansvar, och i det alltmer komplicerade samhället blir föräldrauppgiften allt svårare. Det är inte alltid relevant att uppfostra barn med utgångspunkt i de erfarenheter föräldrarna fick under sin egen uppfostran. Såväl samhällsmiljö som familjeförhållanden har förändrats radikalt. Särskilt besvärligt får givetvis de föräldrar som själva har svårt att anpassa sig till det moderna samhället. Brister i barnens uppfostran och vård beror inte sällan på dålig kunskap om barnens psykiska och fysiska förmåga och behov. Föräldrarna kan helt enkelt inte alltid leva upp till det ansvar som föräldrarollen föreskriver. Detta gör att många föräldrar är oroade och kanske förtvivlade.

Redan i slutet av 1960-talet tog vi från mittenpartiernas sida upp föräldrarnas situation. År 1970 framhöll riksdagen behovet av en föräldrautbildning. Detta har inte givit något påtagligt resultat hittills. I anledning av motioner till årets riksdag om föräldrautbildning har nu socialutskottet klart uttalat nödvändigheten av att föräldrautbildningen utan dröjsmål blir föremål för en genomgripande utredning. Det är min förhoppning att vi skall få en snabb förbättring av samhällets stöd till föräldrarna i detta avseende. Det råder enighet om att alla barn måste få den stimulans och uppmuntran som behövs för en god start i livet. En kvalitativt god förskola för alla barn är ett viktigt bidrag till att alla barn skall få den nödvändiga stimulansen.

Det är snart tio år sedan vi från centerpartiets sida i en motion här i riksdagen förde fram kravet på en allmän förskola. Vi framhöll då vikten av att alla barn, oavsett bostadsort, skulle få del av förskoleverksamheten.

Enligt denna motion borde förskoleverksamheten få en bred inriktning, med en undervisning syftande till personlighetsfostran, fostran för arbete och fritid, familje- och samhällsliv. Riksdagen biföll så småningom vårt krav på utredning, men genom att frågan på olika sätt fördröjts är det först nu, cirka tio år senare, som vi har möjlighet att ta ställning till ett konkret förslag.

Det har sagts vid olika tillfällen att den proposition som nu presenterats här i riksdagen är ganska tunn. Dessutom framgår det inte klart vad regeringen avser på vissa punkter. Det är väl få förslag som väckt ett sådant engagemang hos en bred allmänhet som just propositionen om förskolan. Det har utvecklats en mycket stark opinion mot vissa delar av regeringens proposition, och att så blivit fallet beror enligt min mening på att propositionen är sällsynt suddigt skriven, på ett område som engagerar väldigt många människor. Det gäller just avsnittet beträffande den barnverksamhet som bedrivs av olika religiösa och ideella organisationer och av svenska kyrkan liksom i vissa skolor. Genom propositionens formuleringar ställs denna barnverksamhet, som tidigare ansetts mycket värdefull, i motsatsställning till kommunernas förskoleverksamhet. Nu ville statsrådet här påstå att det har skett misstolkningar och förts skrämselfpropaganda. Men jag tror inte att det är så, utan om den diskussion som förts blivit snedvriden får statsrådet Odhnoff ta ansvaret för det eftersom propositionen — som jag sade — är mycket suddigt skriven. Nu har emellertid socialutskottet gjort vissa ändringar.

Jag tror att en redaktör fångade in den väsentliga anledningen till diskussionen när han för någon tid sedan i sin tidning skrev följande — jag skall citera några rader:

”De som nu ivrigt reagerar mot Camilla Odhnoffs förslag hävdar att det här är ett nytt och mycket effektivt steg mot avkristningen i Sverige. Små barn skall inte längre få lära sig att sjunga psalmer och läsa Fader vår och i lekfulla former få del av berättelserna om Jesu liv och gärning.

Eftersom många föräldrar gärna vill att deras barn skall få vara med om detta men själva saknar förmåga att levandegöra kristendomen för sina små har kyrkans småbarnsskola blivit mycket omtyckt. Men nu skulle alltså sexåringarna bli bortmotade därifrån.

Camilla Odhnoff skriver i sin proposition: ”En tidig uppdelning av barnen efter föräldrarnas livsåskådning är lika lite förenlig med förskolans idé som en sortering efter socialklasser eller förmögenhetsförhållanden”. Och vill alltså förhindra föräldrarnas möjligheter att välja den förskoleverksamhet som de anser bäst för sina barn.”

Propositionens innehåll i detta avseende har enligt min uppfattning socialutskottet skrivit bort med bl. a. följande uttalande: ”Den skyldighet som enligt förskolelagen kommer att åvila kommunerna att anordna viss förskoleverksamhet medför inte någon begränsning — vare sig då det gäller den tidsmässiga förläggningen eller i annat avseende — i fråga om rätten för församlingarna att inom ramen för den kompetens som församlingsstyrelselagen ger ordna kristen verksamhet bland barn i förskoleåldern.”

Men ändock är socialutskottet på det här området delat, vilket framgår av reservationen 3 som är avgiven av utskottets icke-socialistiska

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

ledamöter. Vi har inte stått opåverkade av det starka engagemang som förekommit i form av undertecknandet av namnlistor i tiotusental, uppvaktningar, motioner osv. Jag tycker det är värdefullt med det här engagemanget, och det finns ingen anledning att bortförklara det på det sätt som statsrådet gjorde nyss i talarstolen. Det är ett engagemang som speglar oron inför propositionens förslag, vilket skulle omöjliggöra den värdefulla förskoleverksamhet och annan barnverksamhet som bedrivs av svenska kyrkans församlingar, av andra trossamfund och av ideella organisationer. Denna starka opinion tycker jag har gett klara besked om att även på områden, där den kommunala förskoleverksamheten är relativt väl utbyggd, upplevs de enskilda förskolornas verksamhet som ett värdefullt alternativ till den kommunala verksamheten, liksom enskilda förskolor med speciell inriktning lämnar värdefulla bidrag till förskolans utveckling.

Därför har vi i reservationen förordat att annan än kommun skall få driva förskoleverksamhet, och för att så skall kunna ske uppställer vi följande regler.

Enligt propositionen skall kommunerna ha skyldighet att svara för att barn får plats i förskola fr. o. m. höstterminen det är barnet fyllt sex år. I sin planläggning skall kommunerna ha rätt att inräkna förskoleplats i icke kommunal förskola, under förutsättning att verksamheten där bedrivs i enlighet med de krav som ställs på den kommunala förskolan samt att verksamheten står under samma tillsyn som denna. Detta innebär att all förskoleverksamhet som skall få räknas in i den kommunala planeringen måste bedrivas i enlighet med den allmänna målsättning för förskoleverksamheten som har dragits upp, och den måste också följa de mer "läroplansmässiga" anvisningar som kommer att utarbetas och som enligt vår uppfattning skall underställas riksdagen.

Om kommun i enlighet härmed inräknar enskild förskola i sin plan, så bör också följdriktigt statsbidrag utgå för dessa platser. Bidragets konstruktion är ju sådan att det tillfaller kommunen, och sedan är det kommunen som har att besluta om bidrag till enskild förskola.

När det gäller målsättningen vill vi från centerpartiets sida nu liksom vi gjorde 1964 understryka vikten av att förskoleverksamheten når alla barn. Det finns en risk att en för barnen frivillig förskola inte kommer att omfatta de barn som är i störst behov av den utvecklingsstimulans som förskolan kan ge. Jag har dock det intrycket att intresset för förskolan från föräldrarnas sida i dag är så stort att det inte skall uppstå sådana konsekvenser. Från centerns sida ser vi dock skyldigheten för kommunerna att anvisa plats åt alla sexåringar som ett stort steg på vägen till en deltidsförskola för alla sexåringar.

Grundläggande för förskoleverksamheten måste vara att barnen får tillgång till en utvecklande miljö, en miljö där de lär sig ta hänsyn och visa tolerans mot barn från andra hemmiljöer eller barn med fysiska, psykiska eller andra handikapp. Det är viktigt att man i förskoleverksamheten utgår från barnens egna referensramar, och därför är det värdefullt att kontakten mellan föräldrar och förskola är god. En kontinuerlig kontakt mellan föräldrarna och förskolans personal utgör enligt min mening den bästa garantin för att förskolan verkligen blir ett värdefullt

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

stöd för familjen.

I diskussionen om förskolans innehåll vill jag också framhålla det värde som ligger i att barnen redan i förskoleåldern grundlägger ett behov av och en vana vid fysisk aktivitet. Friluftsförbundet har i sitt yttrande över barnstugeutredningens betänkande lämnat värdefulla synpunkter i det fallet. Men propositionen andas inte mycket av de synpunkterna. Jag vill understryka värdet av att denna del av fostran kommer in i ökad utsträckning såväl i förskolläro-utbildningen som i förskolan.

Från vårt partis sida fäster vi således stor vikt vid förskoleverksamhetens innehåll. Propositionen säger att förskolans allmänna målsättning skall bygga på barnstugeutredningens förslag, och innehållet i utredningsbilagor skall tjäna som provisoriskt ämnesinnehåll tills vidare. Enligt propositionen skall den allmänna målsättningen utgöra en ram, och inom denna ram skall konkret verksamhet med bestämd viljeinriktning utformas. Propositionen föreslår att en arbetsplan för verksamheten skall upprättas. Denna plan skall vägleda förskolans personal och ge underlag för information till grundskolan om inriktning och innehåll i förskolans verksamhet. Vi yrkar att riksdagen snarast skall beredas tillfälle att ta ställning till förslag om allmän målsättning för den fortsatta förskoleverksamheten.

Jag vill framhålla vikten av förskolans anknytning till lågstadiet och förskolans inverkan på dess arbetsformer. En ömsesidig anpassning måste ske av innehållet i förskolan och lågstadiet, byggd på en utvecklad försöksverksamhet. För sexåringarna är det viktigt att förskolan ges en sådan inriktning att barnen har en bra grund att stå på inför skolstarten. Lågstadiet måste ta vid där förskolan slutar, och förskolans ämnesinnehåll är självfallet av stor betydelse när det gäller att få en anpassning av lågstadium och förskola, så att dessa harmonierar.

Som jag framhöll tidigare måste vi ge förutsättningar för en kvalitativt bra förskola - en förskola där barnen får nödvändig stimulans till utveckling och en förskola som har goda relationer till hemmen. En sådan förskola förutsätter att vi är beredda att resursmässigt följa upp intentionerna i propositionen och i utskottets utlåtande.

För att en god pedagogisk verksamhet skall kunna bedrivas är det nödvändigt att syskongrupperna omfattar högst 15 barn och småbarnsgrupperna högst 10. En begränsad överinskrivning bör kunna förekomma. Detta har framhållits av flera remissinstanser, bl. a. socialutredningen och Svenska fackläroförbundet.

Personalresurserna har avgörande betydelse för förskoleverksamhetens innehåll och kvalitet. Skall förskolan fungera enligt angivna målsättningar måste det finnas tillgång till pedagogiskt och i övrigt välutbildad personal. Behovet av medhjälpare i deltidsgруппerna och av pedagogkonsulter är påtagligt. Det är vidare nödvändigt att bygga ut kapaciteten för såväl grundutbildning som fortbildning av förskolans personal. I detta sammanhang vill jag understryka vikten av att personalen fungerar som arbetslag. Jag ser det som helt nödvändigt att riksdagen snarast bereds tillfälle att ta ställning till en samlad plan för hur tillgången på personalresurser snabbt skall förbättras.

För att inte personalfrågorna skall hanteras olika i olika kommuner

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

finner jag det angeläget att till förskolelagen knyta en särskild förskolestadga med bestämmelser om personaltäthet och kvalifikationer hos personalen.

En annan fråga, som jag avslutningsvis vill beröra, gäller skolskjutsarna. För att förskolan skall fungera i glesbygderna är det av väsentlig betydelse att frågan om resorna löses på ett tillfredsställande sätt. Kostnaderna för skolskjutsar kommer att belasta kommunerna olika med hänsyn till skiftande geografiska förhållanden. Det är enligt vår uppfattning nödvändigt att staten träder in och tar en del av kostnaderna. Vi har i reservationen inte preciserat grunderna för en sådan bidragsgivning utan anser att Kungl. Maj:t skall återkomma med förslag till riksdagen härom.

Herr talman! De reservationer som jag inte berört men som har centerledamöter som undertecknare kommer fröken Andersson i Stockholm senare att behandla i sitt anförande.

Det är min förhoppning att det beslut som riksdagen senare i dag kommer att fatta skall leda fram till en förskola som ger alla barn en harmonisk och utvecklande miljö och bli till stöd för föräldrarna i deras viktiga roll som fostrare.

Därmed yrkar jag, herr talman, bifall till reservationerna 3, 8, 10, 18, 19, 20, 22 och 30 i socialutskottets betänkande nr 30 och i övrigt till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr Persson i Heden, fröken Pehrsson samt herrar Fågelsbo, Larsson i Öskevik och Bengtsson i Göteborg (samtliga c).

Herr HYL TANDER (fp):

Herr talman! Folkpartiet ställer sig bakom förslaget till allmän förskola för sexåringar fr. o. m. den 1 juli 1975. Vi anser att förskolan har en viktig uppgift att fylla i dagens samhälle, och detta i sin tur innebär att den måste få ett innehåll som motsvarar uppgiften samt att man måste ge den tillräckliga resurser, innefattande stimulans från statens sida till positiva satsningar i kommunerna. Förskolans samband med grundskolan, enkannerligen dess lägstadium, är uppenbart, och på längre sikt måste man här få till stånd någon form av integration.

Om vi ställer oss positiva till förslaget om allmän förskola så innebär det inte att vi godtar propositionen i alla delar. Den är i vissa delar helt otillfredsställande, vilket utskottet i majoritetsskrivningen observerat och i någon mån rättat till. Vi har i partimotionen 2019 framlagt ett förslag i tolv punkter som innebär ett samlat grepp på förskoleverksamheten, dess planering, innehåll och utbyggnad.

En utbyggnad av förskolan måste ta sikte på att alla barn före den nuvarande skolstarten vid sjuårsåldern kommer att delta i förskolan. Det är ingen ny tanke inom folkpartiet att skolstarten skulle kunna ske vid sexårsåldern – en ordning som tillämpas i andra kulturländer – och därför anser vi att förskolan på sikt bör göras obligatorisk. Jag vill betona att detta bör ske med mycket mjuk start och att man bör ta till vara de erfarenheter man får i den allmänna förskolan. Dessutom måste man även i ett obligatorium ge fullgoda enskilda förskolor positiva möjligheter att

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

arbeta – till detta återkommer jag senare i mitt anförande.

En obligatorisk förskola löser också, enligt vår mening, de problem som kan uppstå om den uppsökande verksamheten – som i och för sig är ett uttryck för en riktig social omtanke – missuppfattas eller utföres på ett påträngande sätt. En obligatorisk förskola får också som en logisk följd att huvudmannaskapet bör åvila den kommunala skolstyrelsen med SÖ som tillsynsmyndighet. Jag vill betona att även detta är en sak som bör ske på sikt, att samarbetet mellan skolstyrelse och social- eller barnavårdsnämnd bör vara intimt och att kommunerna härvidlag bör ha stor frihet att utforma verksamheten – eventuellt med gemensamt organ för skola och sociala nämnder. Den positiva omtanken om förskolans verksamhet och då också om barnens bästa, bör självfallet vara ledmotiv för all verksamhet på detta område.

Förslag om principbeslut om obligatorisk förskola framföres i reservationen 1 och förslag angående huvudmannaskapet i reservationen 13.

Omtanken om de barn som är i speciellt behov av stimulans tar sig uttryck i reservationen 8, som är gemensam med centerpartiet. Där yrkar vi på rätt för på ett eller annat sätt handikappade barn att delta i förskola eller motsvarande verksamhet. Detta kan gälla barn med vad vi kallar "vanliga handikapp", invandrabarn och andra i olika avseenden isolerade barn, barn på sjukhus etc. Dessa krav uppföljs också i reservationerna 10 och 12.

Betydelsen av samverkan mellan förskolan och grundskolans lågstadium tas upp i reservationen 18. Bakom den reservationen står folkpartiet, centern och moderaterna, och i den betonas vikten av en ömsesidig anpassning. Reservanterna hemställer om en allmän målsättning för den fortsatta verksamheten. Beträffande denna målsättning ber jag att få citera ur partimotionens avsnitt om samarbetet mellan förskolan och lägstadiet i den vanliga skolan: "På sikt bör en sådan samverkan leda fram till att förskola och lägstadium integreras i ett klasslöst förskola/lägstadium.

Med ett sådant lägstadium skapas en mjuk utvecklingsgång för barnen. Genom att bygga upp det utan årskurser kan det abrupta steget mellan skola och lek, skolmogen och icke-skolmogen ersättas av en glidande stegring i svårighetsgraden i undervisningen, anpassad efter individuella variationer. Det kan t. ex. innebära att elever i femårsåldern, som är mogna för och intresserade av skrivövningar, lästräning etc., får möjlighet att ägna sig åt det, samtidigt som äldre elever, som fortfarande har koncentrationssvårigheter, motoriska svårigheter etc., får möjlighet till träning av mer förskolebetonad karaktär med friare sysselsättning.

I reservationerna 19, 20, 22 och 30 tar folkpartiet gemensamt med centern upp frågorna om gruppstorlek i daghem, förskolestadga, plan för förbättring av personalresurserna och statsbidrag till skjutsverksamhet.

I folkpartireservationerna 27, 29 och 31 yrkas på statsbidrag till deltidsverksamhet för yngre barn, statsbidrag till kostnader för medhjälpare i deltidsgrupp samt förslag om ett nytt statsbidragssystem.

Den fråga som emellertid tilldragit sig den största uppmärksamheten i den offentliga debatten är möjligheten för de enskilda förskolorna att fortsätta sin verksamhet. I reservationen 3 slår de tre icke-socialistiska

partierna vakt om denna rätt. Propositionen har i denna del fått en skrivning som helt förstället väckt stor oro bland alla dem som på något sätt engagerat sig i på ideellt och kristen grund bedriven förskoleverksamhet. Den ger uttryck för en sorts överhetstänkande och en sorts mentalitet av ungefär det slaget att ”vi från statsmaktens och samhällets sida gör allting bäst” som man hade hoppats var på avskrivning inom det nuvarande regeringspartiet. Statsrådet Odhnoff har i dag berört den här frågan och nonchalerat den skrivningen, men icke desto mindre står den kvar.

Man har ju tidigare inom t. ex. u-hjälpen undervärderat frivilliga insatser, men på senare tid har man insett värdet och betydelsen av samarbete, t. ex. med missionen. Vidare har man på det sociala området – bl. a. beträffande värd av alkoholister och narkotikaskadade – förmärkt en ökad uppskattning av det arbete som utföres av frivilliga, kristna och andra ideella organisationer. Min förhoppning är också att man även på det område vi i dag diskuterar skall komma underfund med värdet av ett samarbete med den verksamhet som bedrivs av enskilda förskolor på ideell och kristen grund. Jag vill alltså hoppas att den trend som jag tyckt vi har spårat på andra områden skall kunna gälla även här. Jag tycker det har varit mindre trevligt att förmärka den här tendensen, såsom jag har påpekat, i skrivningen i propositionen. Är det ett övertramp? Eller är det en felskrivning – är jag tacksam för att få detta bekräftat i sammanhanget.

Jag vill också betona att motsvarande snäva skrivning beträffande möjligheter för de enskilda förskolorna att verka inte finns med i den föreslagna lagtexten. Dessutom har majoritetsskrivningen i utskottsbetänkandet putsat bort de värsta skönhetsfläckarna i propositionstexten. Ett lagförslag i denna riktning skulle för resten ha varit helt omöjligt, om man inte velat ta bort vår mänskliga frihet och rätt – en sak som ju också påpekats i den debatt som förts utanför det här huset beträffande de mänskliga rättigheterna i FN-deklarationen. Vi har – om jag skall dra en parallell från längre tid tillbaka – inget konventikelplakat på detta område i vårt land, och det skulle faktiskt ha gjort lagtexten helt omöjlig, om man skulle ha följt upp intentionerna i propositionstexten.

Majoriteten har emellertid i betänkandet inte kunnat gå med på att de enskilda förskolor som fyller pedagogiska och övriga kvalitetskrav som ställs på de kommunala skolorna skall få statsbidrag till sitt arbete. Då det är kommunerna som fördelar statsbidraget, och för övrigt ger egna bidrag till sådan verksamhet, kan man förmoda att ett statsbidrag även, i varje fall i viss mån, blir normgivande för kommunernas egna bidrag. Därför är det synnerligen viktigt att statsbidrag skall kunna utgå till de enskilda förskolor som uppfyller fastställda kvalitetskrav. Reservationen 3 yrkar att statsbidrag skall kunna utgå i sådana fall och bygger även den i stort på folkpartimotionen 2019.

Ett motiv för ett planerat samarbete från kommunernas sida med de enskilda skolorna är även att man på detta sätt lättare tillgodoser behovet av platser när kommunernas resurser blir ansträngda i inledningsskedet. Jag har i andra sammanhang betonat värdet av frivilliga insatser, då därmed mycket positiva insatser från enskilda tas till vara och man får en

bättre effekt till lägre kostnad än om man skulle låta bli att utnyttja de frivilliga insatserna. Jag vill här understryka behovet och värdet av att ta till vara dessa frivilliga insatser. Det är ju här fråga om på ideell grund verkande människor som bedriver en verksamhet som fyller de kvalifikationskrav man kan ställa på en förskola och som alltså ställer sina krafter till förfogande för att hjälpa till på detta område, där vi i mycket är överens om målsättningen. Jag kan instämma i mycket av de vackra orden i statsrådet Odhnoffs inledning. Det finns alltså ingen motsättning i det här fallet.

Så, herr talman, något om ett par särskilda yttranden som vi har tillfogat efter reservationerna i utskottsbetänkandet. Det ena rör friheten för kommunerna att utforma förskoleverksamheten. Närmast gäller det dels att man inte skall ägna sig så mycket åt lokalfrågorna, utan låta kommunerna få stor rörelsefrihet i det sammanhanget, dels att personalfrågorna regleras i en särskild förskolestadga. Någon motsättning mellan de båda kraven föreligger givetvis inte. Det första yttrandet står herr Romanus och jag för och det senare herr Åkerlind och jag.

Beträffande det särskilda yttrandet nr 3 är det just innehållet i förskolan och dess arbete som vi vill ta upp. Vi understryker vikten av att förskolan får ett positivt innehåll och att de barn som kommer i kontakt med förskolan kan känna sig trygga och inte bli utsatta för någon sorts påverkan, som innebär att de råkar in i en normkonflikt mellan hemmet och förskolans uppfattningar. Jag ber att få citera vad vi säger i senare delen av det särskilda yttrandet.

Vi framhåller att det hos många föräldrar finns "farhågor för att personalen i förskolan vid behandlingen av sådana spörsmål kan komma att överföra ensidiga värderingar. Föräldrar med kristen livssyn oroas särskilt över att deras barn skall få en negativ syn på kristendomen och kristna värden genom förskoleundervisningen om denna präglas av en sekulariserad livssyn. Då barn i de aktuella åldrarna är beroende av att känna sig trygga i sin omgivning är det angeläget att den atmosfär av förtröstan och trygghet som kristendomen kan skapa får prägla även vistelsen i förskolan. När det gäller ömtåliga och känsliga frågor där olika uppfattningar kan förekomma är det viktigt att god kontakt upprätthålles mellan förskolans personal och föräldrarna. Om denna sker i positiv anda kan barnen slippa uppleva normkonflikter, och föräldrarna kan känna förtroende och lita på att barnen i förskolan får en undervisning, som inte står i motsats till föräldrarnas uppfattning.

När det gäller behandlingen av de verkligheter, som kristendomen bygger på, är det viktigt att förskolan intar en öppen och positiv hållning. Barnen bör bibringas insikt i och respekt för de kristna verkligheterna. Detta bör enligt vår mening ingå i förskolans målsättning."

Detta har också understrukits i flera av de motioner som väckts från olika håll.

Vi har i förskolan eller i samhället i övrigt inte råd att avstå från den trygghetsfond som den kristna livssynsgrunden ger. Det är enligt min uppfattning vår skyldighet att ge barnen tillgång till den.

Jag hörde på Familjespegeln i dag. Man hade frågat barn mellan tio och tolv år hur de upplevde sin verklighet och vad de tänkte på. De gav

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

rätt enstämmigt uttryck för att det var ensamheten, dagens problem som man liksom fick ta ett och ett och hoppas på framtiden, som någon pojke uttryckte det. Man kände sig ensam, delvis värdelös – som luft, som det uttrycktes. Vem är jag? Vart går jag? Varför lever jag? Det är ju den gamla frågan om vadan och varthän som återkommer. Likaså kände de oro inför hur våld, krig och brottslighet utvecklas.

Jag skulle avslutningsvis vilja säga att för att kunna ge oss själva och våra barn den trygghet som inte är beroende av materiella tillgångar och nyttigheter utan som har en helt annan grundvärdering är vi skyldiga att även ge barnen i förskolan insikt i och möjlighet att få den tryggheten. Den går inte att få på annat sätt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till samtliga de reservationer där mitt namn återfinnes.

I detta anförande instämde herr Westberg i Ljusdal (fp).

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Förslaget om allmän förskola blir den sista stora familjepolitiska reform som fru Odhnoff i egenskap av statsråd med ansvar för familjefrågorna får tillfälle att lotsa fram till ett beslut. Det blir den sista i en ganska imponerande rad av familjepolitiska reformer under de här åren. Jag har inte räknat på det så exakt, men jag har intrycket att vi knappast tidigare under ett motsvarande antal år har hunnit genomföra så pass mycket på det familjepolitiska området som under de år då fru Odhnoff i regeringen har varit ansvarig för de frågorna. Det är bostadstilläggen, föräldraförsäkringen och en avsevärd utbyggnad av det som fru Odhnoff med en vacker term brukar kalla för samhällets barnomsorg och många andra ting därtill. Jag tycker att fru Odhnoff när hon nedlägger det ämbetet kan känna sig relativt tillfreds med vad som har hunnit uträttas under de här åren.

Att jag nämner detta är emellertid mest för att få tillfälle att påpeka att det mesta av det som skett inom familjepolitiken under de här åren har skett i huvudsaklig enighet. Vi har haft många rätt hetsiga meningsutbyten om större och mindre detaljer i de olika förslagen, men om huvudlinjerna har det rätt allmän politisk enighet. Det gör det i dag också. Jag tycker det är värt att påpeka, eftersom utskottsbetänkandet blivit försett med 31 reservationer och 3 särskilda yttranden. Ett sådant antal avvikande meningar kan väl lätt ge intryck av en grundläggande meningsskiljaktighet, men när det gäller själva huvudsaken finns ingen sådan meningsskiljaktighet. Alla välkomnar den här reformen. Alla anser att det är viktigt och riktigt att vi nu får en allmän förskola, i varje fall för årsklassen närmast grundskoleåldern.

De allra flesta av reservationerna rör detaljer, i en del fall ganska små detaljer – vad jag skulle vilja beteckna som rena formuleringsfrågor.

Det finns ett ganska klart uttalande av utskottet om att kommunerna skall ges stor frihet att själva utforma förskoleverksamheten. Sedan har ett antal utskottsledamöter funnit det nödvändigt att ändå hårt binda kommunerna på några punkter. Det gäller olika frågor ända från storleken av syskongrupperna till storleken av barnstugelomterna. I

sådana fall har en del ansett det nödvändigt med bindande bestämmelser. Herr Åkerlind och jag, som i utskottet företräder moderata samlingspartiet, har som regel inte funnit det nödvändigt att vara med på alla dessa detaljyrkanden.

När det är sagt att det råder enighet om huvudsaken, måste det naturligtvis också sägas att på en utomordentligt viktig punkt råder inte någon enighet. Det är den punkt som båda mina föregångare här i talarstolen mest uppehållit sig vid, nämligen frågan om de enskilda förskolornas möjlighet att fortsätta sin verksamhet.

Utskottet säger sig ha gjort ett klarläggande på den punkten. Det är ett uttryckssätt som man nog kan diskutera. Om man vill kan man säga att när det gäller alternativa förskolor och kompletterande förskoleverksamhet skriver utskottet som statsrådet Odhnoff säger men inte helt så som hon skrev. Om man vill kalla det för klarläggande, kan man göra det. Verkligheten är väl den att med den skrivning som utskottsmajoriteten här lämnar ifrån sig har ingenting i sak förändrats från propositionen. Det är ett annat uttryckssätt. Herr Gustavsson i Alvesta ansåg att propositionen på den här punkten var suddigt skriven. Det är den kanske. På ett sätt är utskottsbetänkandet ännu suddigare skrivet. Det är ingen anmärkning mot stilistiken i betänkandet, vilken är föredömlig. Men betänkandet är avsiktligt suddigt, för att tillmötesgå utskottsmajoritetens önskemål, i den meningen att det uppenbarligen har vilselett opinionen.

Sedan utskottsbetänkandet blev offentligt, har man i pressen kunnat läsa många kommentarer, som vittnar om att kommentatorerna uppfattat utskottets insats så, att hindren för enskilda förskolor att verka skulle vara undanröjda. Det är inte sant. Förändringar har inte skett på någon punkt jämfört med vad som står i propositionen. Inte ett kommatecken har ändrats i den lagtext som till slut ändå är avgörande. Kommentarer till lagtexten uttrycks bara på ett något annat och kanske mera generöst sätt, men verkligheten förändras inte av hur man kommenterar den.

Sammanfattningsvis kan man säga att om riksdagen följer utskottsmajoritetens förslag på denna punkt, innebär det att alternativa förskolor i framtiden blir omöjliga eller näst intill förbjudna och att kompletterande förskoleverksamhet i praktiken, om verksamheten skall ha någon nämnvärd omfattning, blir i varje fall mycket svår att bedriva, exakt lika svår som det skulle ha varit om skrivningarna i propositionen fått stå oförändrade.

Uppenbarligen har den opinion som engagerat sig starkare i denna fråga än i någon annan som årets riksdag haft att handlägga blandat samman två företeelser, som inte har med varandra att göra, nämligen alternativ förskola och kompletterande förskoleverksamhet. Det är två helt skilda ting.

Med alternativ förskola, om uttrycket över huvud taget skall ha någon mening, måste förstas en fullvuxen förskola, som betecknas som likvärdig med den kommunala och som får ersätta den. Vi har en alternativ förskola, endast om de enskilda förskolorna får lov att räknas med i den förskoleplan som kommunerna skall göra upp - alltså fylla sin del av det platsantal kommunerna är skyldiga att hålla - och därigenom även får rätt till statliga bidrag i samma omfattning som de kommunala

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

förskolorna och kommunala bidrag i den mån kommunerna anser det lämpligt att ge sådana. Endast detta är en alternativ förskola.

Sedan förekommer kompletterande förskoleverksamhet. Det är den man tänker på, när man talar om att 70 000 à 75 000 barn i dag går i enskilda förskolor. I fullständiga förskolor med enskild huvudman går förvisso inga 70 000 à 75 000 barn i Sverige i dag. Det är några enstaka tusental — jag vet inte hur många. Men i det som i framtiden skall kallas kompletterande förskoleverksamhet går nog både 70 000 och 80 000 barn. Det är alltså en verksamhet som omfattar ett mindre timantal än de 15 timmar i veckan vi tänker oss såsom minimum för den allmänna förskolan. Det är en verksamhet som inte har den fullständiga förskolans ambitioner utan nöjer sig med någonting mindre.

Det var enligt propositionen helt tillåtet att även i fortsättningen driva sådan verksamhet. Statsrådet Odhnoff hade skrivit att hon förutsatte att den inte skulle konkurrera med den kommunala förskolan, bl. a. inte ligga på samma tid. Men detta är ingenting annat — förlåt uttrycket — än en reflexion av ett propositionsförfattande statsråd. I lagtexten stod ingenting om detta. Grunden är ju den att förskolan icke är obligatorisk för barnen. De föräldrar som vill låta bli att skicka sina barn till allmän förskola och i stället nöjer sig med någon s. k. kompletterande verksamhet har enligt propositionen och enligt utskottet full frihet att göra det. Man har svårt att föreställa sig att denna verksamhet skulle kunna få några offentliga bidrag, men bedriva den skulle vara fullt tillåtet i fortsättningen också.

Men om vi når målet att alla sexåringar — eller näst intill alla — verkligen går i allmän förskola tre timmar om dagen, är det då någon som tror att samma sexåringar dessutom senare eller tidigare samma dag går ett par timmar i kompletterande förskoleverksamhet? Visserligen vet vi att skolbarn och förskolebarn är de enda medborgare i det här landet som icke omfattas av någon arbetstidslagstiftning, de enda av vilka det utan vidare krävs tio och elva timmars arbetsdagar ibland, men här är det fråga om frivillig verksamhet. Att något större antal barn i den ålder det här gäller skulle göra låt oss säga fem förskoletimmar om dagen plus transporter och raster är inte särskilt sannolikt. I den mån utskottet gör ett klarläggande, klarlägger det alltså att det är fullt tillåtet att bedriva en verksamhet som det är ytterst osannolikt att någon kommer att vilja eller kunna bedriva. Någonting annat har inte hänt.

Det är skada att förslaget om allmän förskola har kommit att vanprydas av den här skönhetsfläcken, som är en stor fläck och en ful fläck. Det hade varit glädjande om vi hade kunnat ta det här beslutet i fullständig enighet och inte behövt skilja isär oss på en alldeles avgörande punkt, men där finns nu ingen återvändo.

Vad de ledamöter som står bakom reservationen 3 kräver är alltså ingenting mindre än att enskilda förskolor — de må nu bedrivas av kyrkoförsamlingar eller frikyrkoförsamlingar, av studieförbund, Montessoristiftelser eller vad det än är — i den mån de fyller kvalitetskraven och står under samma tillsyn som den allmänna förskolan skall få inräknas i kommunens förskoleplan. Man kan också uttrycka det så, om man vill, att kommunen skall ha rätt att till enskild organisation överlåta

en del av sitt huvudmannaskap för förskolorna. Det är detta som är kravet, och det är detta som är det viktiga.

Därutöver skall vi ha den fullständiga friheten att ordna kompletterande verksamhet för sexåringar, men det är en helt annan sak, och den verksamheten har alltså genom utskottsbehandlingen blivit varken mer eller mindre möjlig än den var enligt propositionen. Vi skall ha klart för oss att frågan om den kompletterande verksamheten inte berör 70 000 barn, även om det är sant att så många barn deltar i sådan verksamhet. Våldigt många av de barnen går i halv eller två tredjedels lekskola i dag, därför att det inte finns någon annan tillgänglig. De kommunala lekskolorna har inte plats för alla, och de andra huvudmän som finns anser sig inte ha möjlighet att driva fullständig verksamhet med 15 timmar i veckan. Säkert kommer många av de föräldrar som i dag sänder sina barn till en tvåtimmarslekskola tre eller fyra eller fem dagar i veckan att, när det erbjuds en allmän förskola, föredra det. Men det är ingen anledning till att inte det som blir kvar av den något mindre omfattande verksamheten med särskild inriktning också skall få lov att finnas.

Det är viktigt att klargöra att det vi syftar till inte är en mindre ambitiös eller mindre kvalificerad förskola. Det är inte en förskola med mindre allsidighet, utan det reservanterna vill är att det skall vara tillåtet och ekonomiskt möjligt att även i fortsättningen driva förskolor som skiljer sig från den allmänna exempelvis på det sättet att de arbetar med en särskild pedagogik – det finns de som gör det, vi har våra Montessori- och Kristofferförskolor osv. Det måste vara tillåtet och ekonomiskt möjligt även i framtiden. Vi skulle alldeles i onödan utarma förskoleväsendet om vi stängde dessa möjligheter.

Det skall också vara möjligt att inom ramen för den målsättning som skall gälla för den allmänna förskolan ge förskolan ett innehåll med särskild inriktning. Den skall ha rätt att t. ex. meddela kristen fostran. Jag har svårt att förstå varför majoriteten inte har velat acceptera dessa alternativ. Jag kan förstå vissa ideologiskt principiellt betingade skäl för att man vill ha en absolut sammanhållen och för alla lika förskola. Några praktiska skäl finns det rimligen inte.

Det talas i förarbetena till propositionen, i utskottsbetänkandet och mycket i debatten om nödvändigheten att undvika segregation, dvs. åtskillnad av barn efter grupp, klass tillhörighet eller vad man vill. Jag kan inte se annat än att med propositionens och utskottsmajoritetens förslag ökar man riskerna för en segregation i förskolan. Förskolorna med särskild inriktning kommer nämligen inte att försvinna. De bärs av en alldeles för stark idealitet för att låta sig utplånas. Det som händer är bara att de endast blir tillgängliga för barn till föräldrar som själva har råd att betala kostnaden. Så länge det inte är obligatoriskt för barnen att uppsöka den kommunala monopolskolan kommer de alternativa förskolorna att finnas kvar, dock tillgängliga endast för dem som har råd att betala själva. Dessa förskolor ställs nämligen utanför hela bidragsgivningen.

Enligt mitt sätt att se är detta den viktiga skiljelinje som finns i frågan om allmänna förskolan. Allt det andra i de 31 reservationerna är sådant som jag tycker att man kan resonera och ha olika meningar om, i många

fall är meningsskiljaktigheterna bara en fråga om betoningar. På denna punkt ges dock ingen kompromissmöjlighet.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservationen 3. Jag yrkar också bifall till det lilla fåtal övriga reservationer, där mitt namn finns med. De frågor som där tas upp kommer herr Akerlind litet senare i debatten att närmare beröra.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Propositionen 136 om förskoleverksamhetens utbyggnad och organisation har, som också sagts tidigare i denna debatt, livligt kommenterats och diskuterats sedan den äntligen presenterades i somras. Påfallande ofta har det i kommentarerna förekommit ord som "utslätad" och "tunn", och någonstans har propositionen t. o. m. betecknats som en västgötaklimax. Mot bakgrunden av de sedan länge uttalade åsikterna om det behov som alla barn har av en miljö som kompletterar hemmen, hur goda dessa än är, så är sådana utlåtanden om propositionen förstäneliga. Åsikter av det slaget har ju framförts alltsedan 1935, då Alva Myrdal uttalade dem, och fram till dess att barnstugeutredningen förra året kom fram till samma slutsats.

Propositionens begränsning när det gäller vilka åtgärder som skall omfattas av reformen har vi från vpk:s sida inte funnit det realistiskt att nu ifrågasätta i vår motion. Men otvivelaktigt är det en svaghet att den första etappen i denna viktiga reform är så begränsad i det avseendet. Detta inte minst eftersom de erfarenheter som ett barn gör under sina tidigaste år är så avgörande för dess fortsatta utveckling. En fortsatt utbyggnad av reformen att gälla lägre åldrar än den nu aktuella sexårsåldern är alltså angelägen.

Men redan i nuläget borde inriktningen ha varit en obligatorisk förskola. För detta krav talar först och främst det faktum att de barn, som bäst behöver stimulansen i förskolan, med den nu föreslagna ordningen riskerar att från början hamna utanför. På det sättet undergrävs det som skulle vara huvudidén med förskolan -- att ge alla barn det komplement som de behöver till miljön i hemmet.

Utskottsmajoriteten medger också att frivilliglinjen kan innebära en risk för att de barn som bäst behöver förskolans stimulans inte kommer att omfattas av verksamheten. Men man har godtagit propositionens inriktning på uppsökande verksamhet och hoppas med sådana insatser få även familjer utan insikt om förskolans betydelse att förstå att verksamheten där är viktig för barns utveckling. Detta anser vpk-gruppen vara en helt onödig omväg, som dessutom kommer att kräva stora personella insatser från kommunernas sida -- insatser som kunde användas på andra eftersläpande områden inom denna verksamhet. Vi förordar därför att förskolan skall vara obligatorisk, och jag yrkar av det skälet bifall till reservationen 2.

Grundmålsättningen -- alla barns rätt till förskoleplats -- frångås också i ett annat avseende, nämligen när det gäller bindande föreskrifter om kommunernas utbyggnad av förskolan. Några sådana fastställs inte utan i stället förutsätts det att de kommuner som inte från hösten 1975 kan erbjuda förskoleplats åt alla sexåringar skall beviljas dispens. Den

attityden kan ge fortsatt fritt spelrum åt kommuner som hittills inte har visat det intresse som krävs för att en verklig utbyggnad skall komma till stånd.

De här begränsningarna -- att man inte redan nu går in för ett obligatorium och att man beträffande utbyggnaden lutar litet blåögt på kommunernas goda vilja -- gör att det är svårt att se fullföljandet av denna viktiga reform som någonting annat än en svag framtoning en bra bit in i framtiden. Och detta är mycket betänkligt, eftersom förskoleverksamheten ur progressiv synpunkt hör till de klart väsentligaste delarna av samhällsapparaten och samhällsservicen. Det är en verksamhet som ingår i förutsättningarna för kvinnornas ekonomiska och kulturella frigörelse, och den har en i många sammanhang vitsordad betydelse för barnens utveckling och för att bekämpa klasskillnader och andra sociala handikapp. På det sättet får uppbygget av förskolan, dess innehåll och metoder liksom dess standard och övriga aspekter, en stor social och politisk räckvidd. Det är också av det skälet som stora förväntningar knutits till den här reformen, förväntningar som i väsentliga stycken inte har infriats.

Till de riktiga och bra greppen i propositionen hör sådant som inriktningen på barn med särskilda behov, även om förutsättningarna också i det avseendet är alltför vagt formulerade. Bra är också satsningen på verksamheten i glesbygderna. Och jag ser mycket som är positivt i vad som sägs om integrering i syskongrupper. Men åtskilligt av hela den här diskussionen om förskoleverksamheten och dess målsättning knyts till frågan om personalen. Den frågan är av grundläggande vikt, och där finns för närvarande stora brister. Jag tror att man kan säga att det inom alla delar av verksamheten krävs betydande personalförstärkningar. Det har skett åtskilliga förändringar sedan socialstyrelsen år 1963 utfärdade råd och anvisningar om barnstugorna. De normer som funnits under dessa tio år har praktiskt taget aldrig följts. För närvarande har en vårdare hand om i genomsnitt 5,4 barn, medan den norm som officiellt anses tillfredsställande är två vårdare per 5 barn i yngsta gruppen och en vårdare per 5 barn i äldre grupper.

När jag har nämnt de här siffrorna i fråga om genomsnitt och uppställda normer bl. a. för personal inom förskole- och daghemsverksamheten i min hemkommun, har jag kunnat konstatera att verkligheten där -- och säkerligen i många andra kommuner -- är mycket sämre än genomsnittet. För många som arbetar inom den här sektorn handlar det om att ensam eller i bästa fall med hjälp av en praktikant ta hand om grupper som är upp till tre gånger så stora. Det är lätt att föreställa sig hur ett sådant förhållande återverkar på hela barnstugemiljön, på dess möjligheter att stimulera och lära och i sämsta fall också på barnens psykiska balans.

Hur skall man praktiskt klara det där med individualisering? undrade t. ex. en förskollärare som jag talade med. Frågan är berättigad. Med de otillräckliga personalresurserna tvingas ju hela grupper av barn att samtidigt vara verksamma med samma sak. Skall några gå ut så måste alla göra det, även om någon kanske hellre hade velat stanna inne. Och sedan måste alla också gå in samtidigt, fastän kanske något barn just då är ivrigt sysselsatt med någonting på utelekplatsen. Sådant, liksom att personalen

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

ofta tvingas att säga "vänta lite" till en unge som just då vill ha svar på en fråga, hjälp med någonting som han eller hon håller på med eller varför inte en kramstund, måste innebära stress och irritation för både barn och personal. Och naturligtvis innebär en låg personaltäthet också otillräcklig bevakning, vilket i sin tur gör det svårare att gripa in när konfliktsituationer uppstår.

Det har talats mycket om mobbning under senare tid. På förskolestadiet borde det vara lättare än längre fram att komma till rätta med problem av det slaget. Men då måste det naturligtvis finnas personal som har tid att ägna sig åt och avleda de aggressiva barnen och ge hackkycklingarna det stöd och den uppmuntran de behöver för att få sitt dåliga självförtroende stärkt. De allra flesta som är verksamma inom förskoleverksamheten inser dessa saker och känner följaktligen stark otillfredsställelse med att inte räkna till för att möta olika behov, att mer fungera som barnvakter. Det kanske är en orsak till att en läkare för kommunalt anställda i en av våra större tätorter hade så många förskollärare bland sina patienter.

Mot bakgrunden av den rådande eftersläpningen i kommunerna har vi ansett det nödvändigt att föreskriva att personaltätheten skall vara den som föreslås i barnstugeutredningen, nämligen två anställda för fem barn i småbarnsavdelningarna och en för knappt fem barn i syskongrupperna. Utskottsmajoritetens hänvisning till att detta får förverkligas i den takt som ekonomiska resurser och tillgång till personal gör det möjligt är återigen en inställning som fördröjer ett effektivt genomförande av de målsättningar för förskoleverksamheten som statsrådet Odhnoff i sitt inledningsanförande här talade om och som vi naturligtvis också delar. Eftersom utgångsläget är pressat krävs det alltså enligt vår mening - och jag hör därvidlag till dem som herr Carlshamre nyss talade om - bestämmelser och bindande normer. Och de måste förverkligas genom en kontinuerlig översyn från socialstyrelsens sida. Ett sätt att snabbare driva fram en ökning av personalen till de föreslagna normerna är att driftbidragen kompletteras så att staten övertar samtliga personalkostnader. Eftersom en stor del av kommunernas kostnader för denna verksamhet upptas av löner till personalen, har vpk vid flera tillfällen, bl. a. i anslutning till debatten om en annan kostnadsfördelning mellan stat och kommun, motiverat ett sådant krav. Vi har funnit skäl att upprepa det också i det här sammanhanget.

I avsnittet om personalfrågor har utskottet framhållit vikten av att även manlig personal anställs vid förskolorna. Bland de 1 697 förskollärare som utexaminerades under 1972 var 11 män. På hösten samma år fanns 162 män bland förskollärlinjens 3 292 elever. Den ökningen av intresset bland män för den här utbildningen måste på allt sätt stimuleras, liksom det är nödvändigt att befrämja en ökning av den manliga andelen inom andra personalkategorier i förskolan.

Lösningen av frågan om personaltätheten har också betydelse för personalens fortbildning. Möjligheten att delta i kurser, konferenser och annan fortbildning hänger naturligtvis samman med personalsituationen. Barnstugeutredningen skall enligt tilläggsdirektiv år 1970 också utreda frågan om fortbildningen av personal inom barnstugeverksamheten. Men i

väntan på de utförligare riktlinjer som denna utredning kan förväntas komma med behövs åtgärder för att ge personalen möjlighet att följa och tillgodogöra sig utvecklingen inom de pedagogiska, psykologiska och psykiatriska vetenskaperna.

Sådana kunskaper liksom nya idéer också på det praktiska planet kan spridas på fler sätt än genom kurser och liknande. De av barnstugeutredningen föreslagna pedagogiska konsulterna skulle enligt vår mening kunna bli viktiga förmedlare av nya rön till personalen. Vi anser det därför angeläget att sådan verksamhet snabbt kommer i gång. Socialstyrelsens fortsatta försöksverksamhet när det gäller utformningen av den pedagogiska ledningen för förskoleverksamheten är lovvärd, men den behöver ju inte hindra igångsättning av verksamheten med sådana här konsulter.

Yrkanden i denna fråga, liksom i de övriga jag berört beträffande personaltätthet, fortbildning och statens övertagande av personalkostnaderna, finns formulerade i reservationerna 21, 23, 24 och 28, till vilka jag också yrkar bifall.

Herr talman! Med ett yrkande om bifall även till reservationen 15 vill jag understryka att genomförandet av en allmän förskola för sexåringar inte får skymma det faktum att det krävs fortsatta ansträngningar för att lösa hela problemet med barns tillsyn och verksamhet utanför hemmet. Den aktuella reformen kräver kompletterande insatser i form av fritidshemsplatser. Vi anser det nödvändigt att fastslå att förskolesektorn i dess helhet måste ges en sådan prioritering jämfört med andra kommunala områden att förskola för sexåringar inte kommer att användas som en motivering för att kvantitativt eller kvalitativt eftersätta eller minska utbyggnadstakten inom övriga delar. Olika avsnitt av den samlade förskolesektorn får inte komma i konflikt med varandra. Därför måste riksdagen också ta ställning till frågan om den totala resursramen på det sätt som sker i vårt yrkande.

Övriga reservationer, där mitt namn förekommer, skall herr Svensson i Malmö senare i debatten ytterligare motivera.

Fröken ANDERSSON i Stockholm (c):

Herr talman! Den allmänna förskolan för sexåringar är ett betydelsefullt steg när det gäller att utjämna skillnader i barns utgångsläge inför skolan och inför vuxenlivet. Jag tror man vågar påstå att det är det viktigaste som hänt på mycket länge på familjepolitikens område. Jag vill gärna ge statsrådet Odhnoff ett erkännande för att hon så ihärdigt drivit frågorna om samhällets ansvar gentemot barn och föräldrar. Många tycker att frågor som har med barn att göra är andraplansfrågor. Det är väl i stället så att det som kan göras för att öka barns möjligheter att växa upp och utvecklas till harmoniska människor, det är viktigare än något annat. Förskolan för sexåringar är en reform som syftar till detta.

Förskolan är en viktig jämlikhetsreform. Men om den i praktiken skall fungera som en sådan måste också *alla* barn få delta i dess verksamhet. En för barnen frivillig förskola kan genom olika stimulansåtgärder bli en förskola med högt deltagande. En del barn kommer dock inte att nås av förskoleverksamheten. Även ett litet bortfall måste ses som en allvarlig brist i en förskoleutbyggnad som syftar till att gagna alla barn och inte

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

minst dem som har de förhållandevis sämsta förutsättningarna. Man kan också befara att bortfallet blir störst just bland barn som på olika sätt har det största behovet. En förskola som inte når alla barn innebär därför risk för att olikheter i barnens utvecklingsbetingelser konserveras eller rent av förstärks.

Utskottet är medvetet om den risk som frivilliglinjen kan innebära, att de barn som bäst behöver den stimulans som förskolan ger inte kommer att omfattas av den verksamheten. Utskottet anser emellertid att det "bör finnas goda möjligheter att genom aktiva insatser från kommunens sida bibringa även familjer, där insikt saknas om betydelsen av att låta barnet gå i förskola, förståelse för att verksamheten i förskolan är viktig för barnets utveckling". För närvarande förordar därför inte utskottet att obligatorisk förskola införs eller att principbeslut fattas om detta.

I centerns partimotion 2041 heter det att grunden i utbildningssystemet skall utgöras av en obligatorisk deltidförskola för sexåringarna, och man förutsätter att förskolans utveckling kommer att leda fram till detta. Den nu föreslagna allmänna förskolan, heter det vidare, är ett värdefullt steg på vägen mot detta mål. I ett särskilt yttrande har vi centerrepresentanter i utskottet velat ge uttryck för denna centerpartiets inställning. Vi har alltså inget annat yrkande än utskottets, men vi understryker att om det visar sig att många barn trots kommunernas erbjudande ställs utanför förskolan bör den göras obligatorisk för sexåringar.

När beslutet om förskolan är fattat här i riksdagen ligger ansvaret på kommunerna för att förskolan blir utbyggd och för att den får ett innehåll och en organisation som, för att citera utskottet, "främjar en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barnen". Självklart krävs det också fortsatta åtgärder från statens sida. Inte minst angelägen är här förskollärautbildningen.

Jag skall inte nu närmare gå in på förskolans målsättning, innehåll och organisation, utan jag ansluter mig till vad Rune Gustavsson tidigare sade. Men jag vill gärna understryka vad han anförde om gruppstorlek och personaltäthet. Om förskolan verkligen skall kunna ge stöd och stimulans till barn som av olika skäl är missgynnade i sin miljö, så är det nödvändigt att barngrupperna inte görs större än att individuella insatser blir möjliga.

I propositionen talas om värdet av ett nära samarbete mellan förskola och föräldrar. Också detta ställer krav på personal i form av tid, intresse och insatser. Väl utvecklat bör detta samarbete mellan förskola och föräldrar kunna bli ett led i den föräldrautbildning som vi länge har väntat på. Från centerns sida har vi haft motioner om detta sedan 1969, och sedan 1970 tillsammans med folkpartiet. Sistnämnda år resulterade behandlingen av motionerna också i att riksdagen biföll utskottets hemställan att en försöksverksamhet skulle komma till stånd. Ytterst litet har emellertid hänt sedan dess. Barnstugeutredningen diskuterade ingående behovet av föräldrautbildning och hade också förslag om hur en sådan rent praktiskt skulle läggas upp. Desto mer förvånande är det att föräldrautbildning inte nämns med ett enda ord i propositionen. Det är alltså tack vare motioner, i första hand från centern och folkpartiet, som frågan nu har kommit upp. Det är mycket glädjande att utskottet har kunnat enas om en kraftfull skrivning i den frågan, och det måste bli

svårt att den här gången strunta i det som utskottet säger och som riksdagen förhoppningsvis kommer att instämma i. Utskottet skriver: "Enligt utskottets mening framstår det som nödvändigt att föräldrabildningen utan dröjsmål blir föremål för en övergripande utredning — — —", och utskottet hemställer hos regeringen om en sådan utredning. Låt oss hoppas att något verkligen händer den här gången!

För barn med olika slag av handikapp, barn som är socialt isolerade, invandrabarn, alltså barn som har särskilda behov av stöd och stimulans har förskolan särskilt stor betydelse. Förskoleären är för dem avgörande för hur de skall lyckas minska sitt handikapps hämmande inverkan senare i livet, avgörande för hur de skall lyckas anpassa sig i samhället med sitt handikapp. Förskolan bör också kunna bli det speciella stöd till dessa barns föräldrar som de så väl behöver.

Det är bra att dessa barn prioriteras i förskolan och att de får rätt till plats i förskolan tidigare än från sex år, kanske redan från fyraårsåldern. I förslaget till förskolelag 5 § heter det:

"Barn, som av fysiska, psykiska, sociala, språkliga eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling, skall så långt möjligt anvisas plats i förskola tidigare än som anges i 4 § första stycket, om ej barnets behov av sådant stöd tillgodoses på annat sätt."

Formuleringen "så långt möjligt" används också i 8 § som avser rätten till förskoleverksamhet för barn som vistas på sjukhus, barnhem eller annan anstalt och där huvudmannen åläggs ansvar för detta. I reservation 8 har vi yrkat att denna för kommuner och huvudmän tjänbara formulering skall utgå ur de aktuella paragraferna. Kommuner och huvudmän bör ha en ovillkorlig skyldighet att anvisa dessa barn förskoleplats eller att se till att de får delta i förskoleverksamhet redan före sexårsåldern.

Men oavsett detta måste den uppsökande verksamheten bli effektiv om vi skall lyckas med att ge stöd åt alla barn med särskilda behov. Vi vet ju inte alltid vilka barn det gäller eller var de finns. Det finns ingen regelmässig uppsökande verksamhet i syfte att hitta barn med olika handikapp annat än den som åligger landstingen enligt omsorgslagen och alltså gäller barn med relativt grava psykiska utvecklingsstörningar.

Barnstugeutredningen understryker att fyraårskontrollen är ett viktigt instrument när det gäller att upptäcka dolda handikapp. Utredningen konstaterar också att resultatet hittills av fyraårskontrollen visar att den inte motsvarar de förväntningar man ställt på den när det gäller antalet undersökta barn.

Vi har i annat sammanhang yrkat på att fyraårskontrollen skall genomföras på alla barn, eftersom den gör det möjligt att tidigt upptäcka avvikelser av olika slag och att i tid åtgärda dem. Vad barnstugeutredningen sagt om den uppsökande verksamheten för barn med särskilda behov understryker vårt krav, och det finns kanske anledning att komma tillbaka till detta. Det har nu tillsatts en arbetsgrupp som arbetar med den uppsökande verksamheten, och den har en viktig uppgift.

Ansvaret för handikappade barns förskoleverksamhet är delat på flera huvudmän. Staten har ansvar för barn på specialskolor, landstinget för de psykiskt utvecklingsstörda i den mån de är inskrivna i omsorgsverksam-

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

heten och kommunerna för de fysiskt handikappade. Det är bra att propositionen nu lägger ansvaret för att dessa barn får del av förskoleverksamheten på kommunerna där inte annat klart är utsagt. Så långt möjligt bör dessa barn också integreras i kommunernas förskolor.

När det gäller barn som är alltför gravt handikappade för att kunna integreras och som inte bor på elevhem tycks det råda viss oklarhet om vem som är tillsynsmyndighet. Det gäller alltså barn som bor hemma men som får sina behov av förskoleverksamhet tillgodosedda vid s. k. habiliteringscentraler, oftast knutna till centralasarettens barnkliniker. Det togs upp av barnstugeutredningen och det har påtalats i remissvaren, att det inte finns något uttalat specialansvar för dessa barn. I propositionen nämns ingenting om detta. Jag tror att det är nödvändigt att vi får ett klarläggande på den punkten. Jag har gjorts uppmärksam på detta efter det att utskottet slutbehandlat propositionen och vill därför på det här sättet föra fram synpunkterna till statsrådet.

Slutligen vill jag understryka att vi i glädjen över den allmänna förskolan för sexåringar och för barn med särskilda behov inte får glömma kommunernas skyldigheter och ansvar att så långt möjligt sörja för de barn som på grund av föräldrarnas förvärvsarbete, studier eller av andra skäl behöver omvårdnad. Jag tänker alltså på omvårdnad i daghem, familjedaghem och fritidshem. Vi har behandlat den frågan också tidigare i höst i samband med förslagen om temporärt höjda statsbidrag till verksamheten.

Jag har ett behov av att säga att en utbyggnad av deltidförskolan för sexåringar inte får tillåtas leda till att kommunerna begränsar utbyggnaden och de kvalitetshöjande åtgärderna beträffande daghem, familjedaghem och fritidshem.

I propositionen är det något oklart om de sexåringar som vistas i familjedaghem skall ha rätt till plats i deltidförskola. Utskottet har emellertid ansett det självklart att familjedaghemsbarnen skall ha rätt att delta i deltidsgrupp och helt enkelt konstaterat att den allmänna förskolan även avser barn som vistas i familjedaghem. Detta är viktigt.

Herr talman! Med dessa synpunkter vill jag yrka bifall till reservationerna 3, 8, 10, 12, 18, 19, 20, 22 och 30.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! När man träffar människor från andra länder som kommer till Sverige för att studera vår socialpolitik och vår familjepolitik – det är ganska många som gör det – märker man att de blir förvånade när de får reda på hur situationen är på en punkt. Det är när de får klart för sig att vi inte har allmän förskola för sexåringar och femåringar och att bara ungefär 50 000 barn vistas på daghem, eller heltidförskola som det nu skall heta. Vi har alltså, och det kan i och för sig vara glädjande, ett betydligt bättre rykte än vi förtjänar. Men förvåningen förklaras också av att man i de länder som dessa människor kommer ifrån, har nått betydligt längre än vi.

Om den proposition som vi behandlar i dag skriver en stor socialdemokratisk tidning: "Därmed kommer Sverige internationellt sett inte i kapp men väl närmre länder där förskola finns även för yngre barn

än 6-åringar.”

Denna proposition innehåller inte någon internationell översikt över situationen, och det kan man mot denna bakgrund kanske förstå. Det är beklagligt, eftersom det här är ett område där vi verkligen har mycket att lära av andra länder. Inte desto mindre vill jag — liksom flera tidigare talare gjort — lyckönska statsrådet Odhnoff till att hon kan avsluta sitt arbete i kanslihuset med att lägga fram den här propositionen om allmän förskola för sexåringar. Statsrådet sade själv att det var en milstolpe, och det är det onekligen. Kanske statsrådet själv instämmer i att vi borde ha passerat den tidigare. Jag vill också understryka att det kommande beslutet till väsentliga delar fattas i stor enighet -- och när vi inte är ense beror det på att vissa vill gå snabbare fram och nå längre än regeringsförslaget.

Herr Carlshamre såg tillbaka på fru Odhnoffs verksamhet som familjeminister och ansåg att hon kunde vara i stort sett tillfreds. Man får alltså anta att han är det, och det kan jag förstå. Däremot har jag en något högre tanke om statsrådet Odhnoff. Jag tror inte att hon är tillfreds med den familjepolitik som har bedrivits och de resultat som har uppnåtts under den här tiden. Det är väl helt naturligt att den som verkar inom detta område vill gå snabbare fram, även om jag kan förstå att man givetvis måste ta ansvar solidariskt för den politik som regeringen har bedrivit.

Folkpartiet har på den här punkten velat satsa mer av samhällets resurser och göra det tidigare än som skett. Vi har arbetat för en snabbare utbyggnad av förskolan och barnomsorgen över huvud taget både här i riksdagen och i kommunerna, där vi haft möjlighet att utöva inflytande, och också uppnått praktiska resultat i den riktningen.

I den partimotion som folkpartiet har väckt i anslutning till propositionen pekar vi i tolv punkter på hur en sådan snabbare utbyggnad bör gå till och vad som bör göras för att den skall komma till stånd. Herr Hylander har gett en översikt över motionen, och jag skall bara ta upp några delfrågor.

Eftersom vi anser att förskolan är värdefull från jämlikhetssynpunkt, för att ge alla barn en bättre start, menar vi att den bör göras obligatorisk och att det målet bör sägas ut klart.

Det är naturligtvis lika litet någon anmärkningsvärd tvångsåtgärd i Sverige som i de andra länder, t. ex. inom de engelska och franska skolsystemen, där den obligatoriska skolgången börjar tidigare än vad den gör här. När det i något remissyttrande t. ex. talas om att man skall undvika tvångsåtgärder inom socialvården och att man därför inte skall ha obligatorisk förskola, har man missförstått situationen. Det är ingen som tänker på den obligatoriska skolan såsom någon tvångsåtgärd av social typ.

Självklart är att ju längre ner i åldrarna man går, desto större generositet får man visa, både när det gäller att ge individuella dispenser på grund av långa resvägar och liknande och när det gäller att acceptera alternativa former, som uppfyller de krav som kan ställas på den kommunala förskolan. På den punkten tycker jag det finns ett ganska rimligt uttryck för vilken samhällets hållning bör vara, och som också

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

överensstämmer med folkpartiets mening, i den motion som har väckts av herr Evert Svensson m. fl. Där sägs det att liksom beträffande den obligatoriska grundskolan skall en privat organisation eller institution betraktas som förskola om den fyller de krav som uppställs på de samhälleliga förskolorna, så som dessa uttrycks i lagen om förskoleverksamhet och i tillsynsmyndighetens råd och anvisningar. — Det är bara att beklaga att motionären själv inte ville hålla fast vid sin motion när den behandlas vidare i riksdagen.

År 1950 föreslogs i betänkandet Daghem och förskolor att man skulle anta en lag om barnstugor och andra institutioner. Där skulle krävas att varje kommun med minst 10 000 invånare skulle upprätta en plan för barn tillsyn. Tyvärr ledde inte utredningsbetänkandet till några konkreta förslag om en sådan lag. Nu, 23 år senare, får vi alltså bestämmelser om kommunala förskoleplaner. Det är värdefullt att de kommer, men de bör kompletteras -- såsom också har framhållits av flera remissinstanser — med centrala mål för utbyggnaden.

Detta föreslår vi i en reservation, där vi också säger att en första etapp för en sådan central plan bör vara att under 1970-talet uppnå en obligatorisk förskola för sexåringar, allmän förskola för femåringar och minst 50-procentig täckning av behovet av heltidstillsyn för barn till föräldrar som förvärvsarbetar eller studerar. Inte minst med tanke på vad flera talare här har framhållit, nämligen vikten av att hålla jämna steg när det gäller daghemsverksamheten, är det viktigt att få en central plan som styr utbyggnaden. Det är beklagligt att inte någon sådan finns med här och att inte utskottets majoritet vill gå med på att beställa en sådan plan från regeringen.

När det gäller statsbidragssystemet har riksdagen vid flera tillfällen begärt att riksdagen i samband med att den beslutar om förslag från barnstugeutredningen, dvs. om den allmänna förskolan, också skulle få ta ställning till ett samlat förslag till statsbidragssystem. Det begärdes 1970, 1971, 1972 och det begärdes så sent som i våras i samband med att socialhuvudtiteln behandlades.

I propositionen 136, där vissa förslag till statsbidrag för deltidförskolan nu läggs fram, nämns — såvitt jag kan finna -- över huvud taget icke detta riksdagens krav på att nu få ta ställning till hela statsbidragssystemet. Man hänvisar till den kommunalekonomiska utredningen, men man nämner över huvud taget inte att riksdagen under fyra år har begärt att få ta ställning till det här systemet. Om man inte kan göra som riksdagen vill — vilket dock borde vara utgångspunkten -- kunde man möjligtvis ha förklarat, varför man inte vill göra så som riksdagen önskar, i stället för att inte låtsas om att riksdagen har begärt detta.

Det är en enastående nonchalans mot riksdagen. Statsrådet Sigurdsen har sagt om detta i en artikel i tidningen Fackföreningsrörelsen — det var innan hon blev statsråd, är det kanske bäst att jag tillägger -- att värt väl utvecklade svenska utredningsväsende måste vara en ovärderlig tillgång när det gäller att avstyrka aldrig så berättigade krav.

Det är så som kommunalekonomiska utredningen har använts i detta sammanhang. Det skall väl vara en särskild poäng att utredningen kom till efter krav från oppositionen, men det var verkligen inte meningen att den

skulle få användas till att nonchalera de krav som riksdagen tidigare har framfört och skjuta upp viktiga avgöranden på centrala områden. Får jag bara tillägga den förhoppningen att frestelsen att använda utredningsväsendet på detta sätt i fortsättningen inte kommer att drabba också statsrådet Sigurdson.

Här fortsätter man alltså att lappa på systemet. Det är bra, det vill jag gärna säga, att man höjer statsbidragen för heltidsförskolan, och det är bra att det också kommer bidrag till deltidförskolan. Men vi anser att riksdagen till i vår bör begära ett samlat förslag om statsbidragssystem. Det innebär inte att det skall vara heligt för all framtid – det går nog att ändra det också, om kommunalekonomiska utredningen skulle lägga fram något annat förslag. Men ingen vet hur länge den utredningen skall arbeta, och att vänta på den är inte tillfredsställande.

Ett statsbidrag till barnomsorgen bör följa kostnadsutvecklingen, det är en viktig princip. Det bör också ta hänsyn till att denna mycket dyra kommunala verksamhet är särskilt betungande för de kommuner som har ett stort antal barn i förskoleåldrarna i förhållande till sitt befolkningstal och sitt skatteunderlag.

Vi föreslår vissa förbättringar i de statsbidrag som regeringen nu vill införa. Vi anser inte att den begränsning till tio procent av antalet 4–5-åringar som föreslås för bidrag till deltidförskolan är motiverad. Om kommunerna vill gå snabbare fram än vad som är obligatoriskt och bygga ut deltidförskolan för 4–5-åringar redan nu – det finns ju kommuner som redan har ett ganska stort antal femåringar i lekskolan – bör detta stimuleras genom att de får statsbidrag också för dessa platser, alltså för alla platser och inte bara för tio procent.

Vidare vill vi ha ett stimulansbidrag för att införa medhjälpare i deltidförskolan. Det normala är att en förskollärare har 20 barn på förmiddagen i tre timmar, så har vederbörande kanske en halvtimmes lunchrast och sedan ytterligare 20 barn på eftermiddagen. Det är en väldigt ansträngande uppgift. Många förskollärare har vittnat om att det ofta bara blir fråga om att hålla verksamheten gående något så när lugnt. Man kan inte ge den stimulans till barnens utveckling som man vill, och därför känns arbetet otillfredsställande.

Här i Storstockholm och på andra håll har man praktikanter och elever till hjälp, men det har man inte överallt. Därför skulle ett mera allmänt införande av medhjälpare vara värdefullt. Det skulle naturligtvis också vara bra från sysselsättningsynpunkt i dag. Därför föreslår vi att man snabbt inför ett sådant bidrag. Det är inte någon stor ekonomisk fråga. Om man jämför med vad som satsas på heltids- och deltidförskolan är det, även med den vikt vi lägger vid helhetstillsynen, inte orimligt att man ökar bidraget till deltidförskolan med ett sådant medhjälparsöd som vi föreslår.

En annan viktig fråga är vilken storlek man skall ha på grupperna i förskolan. Vi föreslår ingen ändring när det gäller deltidgrupperna, eftersom vi i stället vill satsa på medhjälparna. I heltidsförskolan, alltså daghemmen, är det i dag högst 15 barn i syskongrupperna med möjlighet till överinskrivning med 20 procent till 18 barn. Denna överinskrivning utnyttjas som bekant flitigt. Nu föreslås att man skall ta bort

överinskrivningen men i stället öka grupperna med minst 2 och i vissa fall upp till 5.

Det är klart att man i dag måste acceptera en viss överinskrivning, annars skulle det innebära att man fick avvisa en del barn och förlänga köerna. Men målet bör vara att avveckla denna överinskrivning och komma ner i storlekar på 15. Vi kan inte acceptera att man ökar gruppernas storlek hur angeläget det än är att ge tillsyn till ytterligare barn, vilkas föräldrar förvärvsarbetar eller studerar. Det blir för ansträngande — även daghemmen skall ge pedagogisk verksamhet och stimulans till barnens utveckling. Det blir en nästan övermänsklig uppgift eller i varje fall en mycket krävande och ansträngande uppgift för personalen, om man har så stora grupper. Det är omvittnat av dem som sysslar med detta i sin vardag. Därför bör man icke acceptera en ökning av gruppstorlekarna.

Vi beklagar att inte socialdemokraterna och de moderata representanterna i utskottet har velat vara med om att i varje fall som ett minimum hålla kvar de gruppstorlekar som man har i dag och inte öka dem.

Jag yrkar bifall till reservationen 19 och hoppas att det finns många som vill stödja den, även utanför de partier som har undertecknat reservationen.

Hittills har man, när det gäller styrningen av kommunerna, varit mer inriktad från statens sida på att styra lokalernas utformning än personaltäthet, personalutbildning och sådana saker. Nu blir det en förbättring genom större rörelsefrihet när det gäller lokalerna. Det hälsar vi med tillfredsställelse. Vi tycker att man under detta uppbyggnadsskede borde hålla ett starkare grepp över personalfrågorna.

När det gäller gruppstorlekarna vill jag understryka att reservationen inte innebär att vi vill ingripa mer detaljerat i vad kommunerna gör, vi vill bara ha en annan storlek, en annan siffra. I övrigt är det fråga om samma grad av detaljstyrning i propositionen och i reservationen.

Slutligen skall jag ta upp en fråga som inte nämnts i propositionen, nämligen föräldrautbildningen. Det är i och för sig anmärkningsvärt, eftersom den behandlas i utredningen, som fröken Andersson i Stockholm påpejade.

Här kan man tyvärr inte gratulera statsrådet Odhnoff till att ha uppnått någon milstolpe. Det borde ha varit möjligt och angeläget för familjeministern att under sina sju år på denna post ta initiativ och göra någonting för att åstadkomma ett praktiskt stöd åt föräldrarna, hjälpa familjerna att fungera bättre, hjälpa föräldrarna med den mycket svåra uppgiften att uppfosta barn. Något sådan initiativ och något sådant verkligt resultat har icke uppnåtts. Det beklagar jag djupt. Riksdagen har flera gånger uttalat att det borde hända någonting på detta område. Men det finns ingenting att peka på, ingenting konkret. Det finns några sidor i barnstugeutredningens betänkande, men det är sannerligen inte mycket till resultat på sju år.

Jag är glad att konstatera att socialutskottet har en mycket klar och bindande skrivning, som visar att det är allvar och att det måste bli konkreta resultat. Utskottet framhåller att föräldrautbildningen är ett viktigt medel att stödja föräldrarna och att det är angeläget att en

organiserad föräldrautbildning bedrivs. Utskottet påminner om att riksdagen flera gånger har framhållit betydelsen av vidgad utbildning på detta område. Det är nödvändigt, säger utskottet, att föräldrautbildningen utan dröjsmål blir föremål för en övergripande utredning. Det är också sannolikt att en förhållandevis omfattande försöksverksamhet på området kan behövas. Formerna för den bör utredningen ta ställning till.

Det är alltså fråga om att man ute i ett antal kommuner borde få till stånd föräldrautbildning, så att man kan se hur den fungerar i praktiken, och hur man skall bete sig för att föräldrarna verkligen skall ta vara på denna möjlighet till stöd. Att få föräldrautbildning som en praktisk verklighet att hänvisa till är det viktiga i dag -- inte ytterligare funderingar kring något till intet förpliktande i några utredningar, eller en allmän principiellt luftig diskussion om föräldrautbildningen skall vara obligatorisk eller inte. Det gäller att få någonting som fungerar och kan ge lärdomar och ett verkligt stöd åt föräldrarna. Det är svårt att förstå den passivitet som här har visats från regeringen och från de ansvariga myndigheterna. Nu tas många initiativ ute i landet -- av studieförbund och enskilda organisationer. TCO har gjort en framstöt, barnavårdslärarna har gjort en. Det är vägande i sak och naturligtvis glädjande för oss som i riksdagen under flera år har talat för detta men bara fått höra att ingen kan tala om vad föräldrautbildning egentligen är, som fru Odhnoff brukar säga. Jag vill fråga: Kan statsrådet garantera att regeringen verkligen kommer att verkställa det beslut som riksdagen fattar om den bifaller socialutskottets betänkande? Vill statsrådet se till att det utan dröjsmål blir en utredning, och givetvis att den kommer att arbeta snabbt?

Det finns ytterligare en sak som inte behandlas här men som är viktig och hör hit, nämligen omsorgen om barn i skolans lägsta årsklasser. Vi har fritidshem, men i helt otillräcklig omfattning. Förklaringen är givetvis att det är en dyr tillsynsform och att man velat satsa på annat, t.ex. de mindre barnen. Det är begripligt. Frågan är om man inte måste söka sig till någon form, som går att bygga ut snabbt. Framför allt bör skolan få en annan karaktär och kunna ta hand om barnen hela dagen i de fall där båda föräldrarna eller den enda föräldern förvärvsarbetar eller studerar. Då skulle man kunna utnyttja resurserna bäst.

Barnstugeutredningen arbetar med detta, sägs det. Det borde, såvitt jag förstår, ha kunnat ske parallellt med det arbete utredningen hittills har utfört. Jag undrar om det inte står i direktiven till utredningen att det skall ske parallellt. Det kanske vi kan få belyst, eftersom utredningens ordförande står på talarlistan.

Här måste någonting ske snabbt. Särskilt i de stora växande förortererna löper vi i dag allvarliga risker för att få ungdomsproblem just genom att dessa skolbarn i de lägsta årsklasserna inte har någon tillsyn utöver den som den ganska korta skoldagen innebär. Självfallet gäller detta särskilt de fall där föräldrarna förvärvsarbetar eller studerar.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan, med undantag för de punkter där mitt namn återfinns på reservationer och där jag yrkar bifall till dessa.

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Förskoleverksamhetens utbyggnad och organisation, som vi nu behandlar, är enligt min uppfattning en mycket viktig fråga. Det gäller en del av barnens liv under den tid då de är som mest formbara och sårbara. De berörda barnen är inte i den åldern att de själva kan ta ställning till förskolans utformning och innehåll, utan de är beroende av dels de riktlinjer som vi skall dra upp här, dels hur dessa riktlinjer sedan följs upp ute i kommunerna och framför allt av förskolepersonalen, som har den dagliga kontakten med dem. Det vilar därför ett stort ansvar på oss alla, både beslutsfattare och praktiskt arbetande personal.

I Matteus 18 kap., verserna 5 och 6, kan vi läsa Jesu ord: "Och den som tager emot ett sådant barn i mitt namn, han tager emot mig. Men den som förför en av dessa små som tro på mig, för honom vore det bättre att en kvarnsten hängdes om hans hals och han sänktes ned i havets djup." Det är allvarliga ord, och det är inga tomma ord. Det är ord som gäller oss alla. Därför måste vi ha dem för ögonen, när vi går till verket.

Utöver den stora huvudfrågan om rätt till alternativa förskolor, som behandlas i reservationen 3 till utskottsbetänkandet, finns i en rad delfrågor olika meningar om hur man på bästa sätt skall utforma verksamheten i förskolan. Det återspeglas i den långa raden motioner och reservationer till utskottsbetänkandet.

Vi från moderata samlingspartiet biträder att kommunerna skall ha skyldighet att tillhandahålla platser i förskola för alla barn i kommunen från höstterminen det är barnet fyller sex år. Men det får inte innebära någon obligatorisk skyldighet för föräldrarna att utnyttja den erbjudna platsen för sitt barn.

På s. 63 i propositionen redovisas det tänkta förfarandet vid den kontakt som skall ske med föräldrarna när en sexåring inte utnyttjar erbjuden förskoleplats. Det står att det bör ankomma på kommunen "att ta direkt kontakt med familjen för att ta reda på skälen till att barnet inte kommit till förskolan och för att ytterligare informera familjen om förskolans syfte, innehåll och arbetssätt. Kontakten bör syfta till att hos föräldrarna skapa ökad förståelse för barnets situation och behov inför skolstarten."

Så långt går det väl att följa med och tycka att resonemanget är riktigt, men sedan kommer allvarligare saker: "Kontakten med familjen och barnet ger också upplysning om barnets förhållanden och vilka åtgärder som kan behövas för att tillgodose barnets bästa. Om föräldrarna ändå inte anser förskolan lämplig för barnet bör kommunen så långt möjligt verka för att barnets utveckling främjas på annat sätt. Skulle kontakten med familjen visa att allvarliga brister föreligger i barnets hela uppväxtsituation, ger barnavårdslagen möjligheter till åtgärder från barnavårdsnämndens sida."

Jag tycker att det är en rätt ruskig förmyndarmentalitet som lyser fram i detta avsnitt av propositionen. Utskottet uttalar i sitt betänkande på s. 19 att det är uppenbart att det blir en grannlaga uppgift att svara för den föräldrakontakt som kommunen åläggs. Utskottet säger vidare: "Mot bakgrund av att förskolan även framdeles föreslås bli frivillig får, i

enlighet med de synpunkter som framförs i motionerna, kontakten med familjen naturligtvis inte ske på ett sådant sätt att det för denna kommer att framstå som ett tvång att utnyttja platsen i förskolan." Utskottet har alltså klart uttalat sig för att kontakten inte får upplevas som ett tvång att sända barnet till förskolan. Utskottet påpekar vidare att formerna för den uppsökande verksamheten skall utredas av en arbetsgrupp som redan är i arbete.

Jag är glad att utskottet har gjort dessa klarläggande uttalanden, så att inte det intryck som propositionen ger i det här avsnittet kvarstår. Det är av yttersta vikt att samarbetet mellan föräldrar, kommunala myndigheter och förskolepersonal blir så gott som möjligt och att det grundas på ömsesidigt förtroende och förståelse. Då blir också barnen, som det ju gäller, mer harmoniska och trygga, och det måste ju vara en grundregel. Den uppsökande verksamheten skall vara rådgivande och informerande och får inte utformas så att den upplevs som påtvingande och övertalande.

Invandrarna har ofta svårt att förstå hur det svenska samhället fungerar. I allmänhet beror det på språksvårigheter. Därför är det särskilt viktigt att kommunala representanter och förskolepersonal vid sina kontakter med föräldrarna övetygar sig om att invandrarfamiljerna verkligen förstår vad som sägs. Missförstånd får inte uppstå, därför att det i så fall går ut över barnen på ett eller annat sätt.

Av särskild betydelse är det att informationen också omfattar de alternativa förskolor som finns och som inte drivs av kommunen och att föräldrarna får en allsidig information även om dessa. Herr Carlshamre har tidigare talat om möjligheterna till alternativa förskolor, och därför går jag inte vidare in på den delen. Föräldrarna skall alltså enligt vår mening *erbjudas* plats i förskola för sina barn. I förslaget till lagtext har emellertid detta utmärkta ord "erbjudas" utbytt mot ordet "anvisas". Ordet "anvisas" framstår för mig som mer tvingande än ordet "erbjudas". När det nu i utskottet rått enighet om att det skall vara ett erbjudande till föräldrarna, kan jag inte förstå att inte hela utskottet kunnat enas om att även i lagtexten framhålla det genom att i stället för ordet "anvisas" insätta ordet "erbjudas".

Nu har herr Carlshamre och jag reserverat oss för att formuleringen "erbjudas plats" skall användas i stället för formuleringen "anvisas plats" i de paragrafer som är aktuella. Jag yrkar därför bifall till reservationen 6 och till följdreservationerna 7, 9 och 11.

Vi anser också att begreppet allmän förskola skall reserveras för den verksamhet som huvudsakligen vänder sig till sexåringar. Kommunens barn tillsyns verksamhet bör i övrigt benämnas som hittills daghem, familjedaghem osv. Det innebär att med förskoleverksamhet skall avses allmän förskola, daghem, familjedaghem, fritidshem och övrig förskoleverksamhet. De benämningar som nu finns är väl inarbetade, och så långt möjligt anser vi att de bör bibehållas. Det gör det också lättare för allmänheten att kunna särskilja de olika verksamheterna. Jag yrkar bifall till reservationen 4.

I reservationen 5 där jag står som ensam reservant har jag följt upp ett yrkande i motionen 2046 om att barn som vistas i daghem skall från och

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

med höstterminen det är då barnet fyller sex år ges möjlighet att delta i deltidsgrupp om föräldrar eller vårdare framställer önskemål därom. Utskottsmajoriteten avstyrker detta med motiveringen att verksamheten för äldre elever i syskongrupp i daghem kommer att få i huvudsak samma innehåll som verksamheten för elever i deltidsgrupp. Ibland kanske det blir så, men ibland inte. Om verksamheten i syskongruppen i daghemmet inte skiljer sig från verksamheten i deltidsgruppen, kommer givetvis inte heller föräldrarna att begära överflyttning av barnet, och då har min reservation givetvis mycket ringa betydelse vare sig den skulle bifallas eller inte. Men i andra fall kan verksamheten i deltidsgruppen skilja sig betydligt från daghemmets, och då är det rimligt att föräldrarna i sådana fall skall kunna begära överflyttning av sitt barn för att det skall få den stimulans som andra barn i samma ålder får. Annars blir alternativet för dessa föräldrar att först ta sitt barn ur daghemmet, om de har möjlighet till det — men den möjligheten har inte alla på grund av arbetsförhållandena — och att sedan begära plats för barnet i deltidsgrupp. Jag tror inte att behovet av överflyttning kommer att visa sig särskilt stort, men i de fall där det behövs bör det tillgodoses. Jag yrkar därför bifall till reservationen 5.

I reservationen 18 tas upp frågan om förskoleverksamhetens innehåll och målsättning. Meningen i propositionen är att den centrala tillsynsmyndigheten skall ta slutlig ställning till dessa frågor. Vi menar att riksdagen skall beredas möjlighet att ta ställning till förslag om allmänna målsättningar för den fortsatta förskoleverksamheten. Det är motiverat av flera skäl, bl. a. av att de berör frågan om hur nära förskolans verksamhet skall anpassas till lågstadiet i grundskolan. Men även om andra innehålls- och målsättningsfrågor är det av vikt att riksdagen får tillfälle att säga sin mening t. ex. vad gäller religiös begreppsutbildning och de etiska frågornas ställning. Jag yrkar bifall till reservationen 18.

I ett särskilt yttrande till utskottsbetänkandet har jag tillsammans med herr Hyltander särskilt framhållit att barnen bör bibringas insikt i och respekt för de kristna verkligheterna och att detta bör ingå i förskolans målsättning. Vi menar att dessa frågor skall ha en given plats i förskoleundervisningen. Jag vill understryka vad herr Hyltander sade att vi inte har råd att avstå från den trygghetsfond som finns i kristendomen.

Vi framhåller också i det särskilda yttrandet vikten av en god kontakt mellan förskolans personal och föräldrarna, särskilt när det gäller frågor som kan vara ömtåliga och känsliga och där olika uppfattningar kan förekomma. Det gäller kanske särskilt religionsfrågor, men jag vill tillägga att det givetvis kan gälla många olika frågor; frågor om livet och döden, sexualfrågor etc. är exempel på frågor som är känsliga och som kan kräva ett gott samarbete mellan föräldrar och förskola. Jag vill understryka att om samarbetet mellan föräldrar och förskolepersonal är gott, kan föräldrarna med förtroende lämna sina barn i förskolan och lita på att barnen inte får en undervisning som står i motsats till föräldrarnas uppfattning. Då skall barnen också slippa uppleva några uppslitande normkonflikter där föräldrarna säger ett och fröken i leksskolan något annat. Då får barnen också den trygghet som de är beroende av och har rätt till. Vi förutsätter att det blir ett gott samarbete på det här området.

I de avsnitt jag här inte har berört kan jag inte finna anledning till några avvikande meningar gentemot utskottets förslag. Tvärtom! Vad utskottet uttalar t. ex. om stor frihet för kommunerna att utforma detaljerna när det gäller förskoleverksamheten och att vi fått gehör för de förslag i moderata samlingspartiets partimotion som kräver att ritningsgranskning skall få klaras av kommunerna själva finns också all anledning att vara tillfredsställd med. Utskottets uttalande om att föräldrautbildningen skall förbättras är vi också mycket tillfredsställda med, för att ta några exempel. Det är alltså på de punkter där vi har reservationer eller särskilda yttranden som vi har olika meningar.

Jag ber alltså att få yrka bifall till samtliga reservationer där mitt namn finns med.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Barnstugeutredningens betänkande, som ligger till grund för det förslag till allmän förskola som vi nu står färdiga att besluta om att införa, är ett väl utfört arbete. Utredningen redovisar klart och redigt hur man vill ordna frågan, och statsrådet Odhnoff har i sitt förslag på ett utmärkt sätt skilt sig från uppgiften som ansvarig för propositionen. Jag tycker att hon med detta förslag väl har avslutat sin bana som familjeminister. Det är ett bra testamente – om jag får använda det uttrycket – som hon lämnat efter sig, och jag vill också betona i likhet med vad herr Carlshamre gjorde tidigare att det under fru Odhnoffs tid som familjeminister verkligen har skett mycket i fråga om familjepolitiska reformer. Det bör stå i kammarens protokoll.

Beträffande propositionen om allmän förskola har det förekommit en hel del kritiska röster, och det har blåst opinionsvindar som, för att uttrycka det mildt, uppstått mera av oppositionsmakarnas lust att kritisera och missförstå än av sakliga skäl. Hade man ägnat lika mycken tid åt att läsa och försöka förstå propositionen som att driva opinion mot förslaget, är jag säker på att många av de petitionslistor som kommit in varit oskrivna vid det här laget.

Det är i huvudsak en punkt som man vänder sig mot i opinionsbildningen, nämligen rätten att driva annan förskoleverksamhet än den allmänna förskolan som kommunerna skall svara för. Det är främst från kyrkligt och frikyrkligt håll man kritiserat propositionens innehåll i det avseendet, men det förtjänar att nämnas till kammarens protokoll att det ingenstans i propositionen står att det skulle vara förbjudet för någon organisation eller enskild att driva verksamhet bland förskolebarn. Har någon bibringats den uppfattningen, så är det helt felaktigt.

För att ingen skall kunna sväva i okunnighet om detta förhållande har utskottet i detta avseende gjort ett klarläggande som jag tror är viktigt att få fastslaget så att ingen mytbildning skall kunna bedrivas i fortsättningen i den här frågan. Den allmänna förskolan ansvarar kommunen för. Vill någon organisation eller kyrklig församling eller ideell förening driva verksamhet bland barn i förskoleåldern står det den fritt att göra detta. Så här skriver utskottet: "Den skyldighet som enligt förskolelagen kommer att åvila kommunerna att anordna viss förskoleverksamhet medför inte någon begränsning – vare sig då det gäller den tidsmässiga

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

förläggningen eller i annat avseende — i fråga om rätten för församlingarna att inom ramen för den kompetens som församlingsstyrelselagen ger ordna kristen verksamhet bland barn i förskoleåldern. Nämnda skyldigheter för kommunerna begränsar inte heller i något avseende rätten för andra trossamfund än svenska kyrkan eller för ideella organisationer att driva förskoleverksamhet. Med utgångspunkt i de överväganden som ligger bakom ställningstagandet för en allmän förskola är det emellertid viktigt att på det lokala planet en nära kontakt finns mellan kommunen och berörda församlingar och organisationer så att inte onödigtvis konkurrens uppstår mellan de olika formerna av verksamhet bland förskolebarn — — — .”

Den borgerliga reservation som finns har, såvitt jag kan förstå, tillkommit därför att man inte kunnat motstå frestelsen att krama ur denna politiska citron ytterligare en droppe. Frestelsen att göra detta har varit för stark. Men enligt mitt förmenande slår reservanterna i vissa avseenden in öppna dörrar. Ingen har bestritt denna barnverksamhets stora betydelse. Man påstår att denna verksamhet vid sidan om den allmänna förskolan skulle vara värdefull därför att man i många kommuner har en låg utbyggnadstakt i fråga om lekskolor. Men i propositionen redovisas att omkring 90 procent av kommunerna har byggt ut denna verksamhet när den allmänna förskolan träder i kraft 1975. Då kan man knappast samtidigt tala om att man på grund av för låg utbyggnadstakt skulle behöva ha särskilda förskolor bredvid de kommunala.

I reservationen sägs det att i den plan som kommunerna skall anta för förskoleverksamheten skall man också kunna räkna in de platser som finns vid icke-kommunala förskolor och att statsbidrag skall kunna utgå härför. Jag tror att det skulle vara mycket olyckligt, om man på detta sätt splittrade upp denna verksamhet. Barn från olika samhällsskikt bör redan från början komma i kontakt med varandra. Att ha en förskola för barn, vilkas föräldrar har en kristen livssyn, en där föräldrarna är intresserade av nykterhetsrörelsen, en tredje för arbetarrörelsen, en fjärde för bonderörelsen exempelvis, måste vara en helt missriktad skolform. Men detta måste bli konsekvenserna, om man drar ut slutsatserna av den reservation som här föreligger. Förutsättningen skulle ju enligt reservanterna endast vara att förskolan fyller de krav som ställs på den kommunala förskolan och att den har samma tillsyn som denna. För min del vill jag inte vara med om en sådan uppdelning av barnen i förskoleåldern. Jag är övertygad om att barnen gagnas bäst om de får gå i en förskola som är lika för alla.

Men detta betraktelsesätt hindrar ändå inte att man kan driva sådan verksamhet bland barn i förskoleåldern även om det inte sker med statsbidrag eller att denna verksamhet ingår i kommunernas förskoleplaner.

I det sammanhanget vill jag betona vad utskottet anfört om nödvändigheten av god kontakt på det lokala planet mellan kommunen och kyrkliga eller andra organisationer som bedriver en barnverksamhet, dvs. vad jag citerade från utskottets skrivning på den punkten.

De föregående talarna har delvis berört reservationen 3. och utskottets

vice ordförande herr Gustavsson i Alvesta trodde inte att det hade bedrivits någon skrämselförksamhet i det här sammanhanget. Ja, det är naturligtvis en mycket snäll och välvillig tro, men den som har upplevt de försök som har gjorts är inte riktigt så blåögd som herr Gustavsson i det fallet. Han citerade för övrigt i samma andetag en redaktör som skulle ha skrivit att småbarn ej skulle kunna få sjunga religiösa sånger — eller vad det nu var. Det vill jag beteckna som ren och skär demagogi från den redaktörens sida. Jag har ingenting emot att det sjungs psalmer eller religiösa sånger i de allmänna förskolorna, det tycker jag gott att man kan göra. Att påstå att vi skulle vilja förhindra detta är helt orimligt. Både herr Gustavssons i Alvesta inlägg och flera andra talares påminner något om den verksamhet som bedrevs när KDS kom till och stora delar av de borgerliga riksdagsgrupperna anslöt sig till den kristna gruppen i riksdagen.

Herr Hyltander talade om att det skulle finnas någon form av överhetstänkande. Det är en helt orimlig beskyllning. Ligger det något överhetstänkande i att man säger att det får drivas skolor av olika slag men att det går en gräns för där statsbidrag betalas ut?

Herr Hyltander betonade den vikt och det värde som ligger i det frivilliga arbete som bedrivs av kristna och andra organisationer. Det bestrider jag inte ett ögonblick utan anser att de bedriver ett ytterst värdefullt arbete. Men att fördenskill betala ut statsbidrag till speciella förskolor tycker jag inte det finns skäl till. Herr Hyltander gick t. o. m. så långt som att tala om de mänskliga rättigheterna. Men det är ju ingen som har förhindrat människor att driva vilken form av förskoleverksamhet de vill i detta land. Man kan ju inte säga, herr Hyltander, att det ingår i de mänskliga rättigheterna att det skall utgå statsbidrag till varje form av verksamhet.

Herr Hyltander nämnde också att kristna föräldrar var oroliga för att deras barn — om jag inte tar fel — skulle få en felaktig information om kristna värden av bl. a. personalen vid förskolorna. Jag tror uppriktigt sagt, herr Hyltander, att den personal som är satt att sköta arbetet på förskolorna har den kunskap och den skicklighet som behövs för att driva en verksamhet av detta slag. Jag tror inte att man någonstans i detta land kan åberopa att personalen vid förskolorna skulle ha sökt bibringa barnen en viss uppfattning i exempelvis religiösa frågor. Om sådant skulle förekomma måste det ankomma på de kommunala uppsyningsmännen att se till att det inte fortsätter. Ingen skall försöka pådyvla barnen någon speciell uppfattning i vare sig den ena eller den andra frågan. Jag vill understryka att vi verkligen är lika angelägna som herr Hyltander om att barnen skall få den bästa uppfostran, även om vi inte i det sammanhanget vill sätta på någon kliché i vare sig religiöst eller annat avseende.

Herr Carlshamre sade att utskottets klarläggande egentligen inte var något klarläggande utan hade missuppfattats av kommentatorerna vilka skulle ha tolkat det på ett felaktigt sätt. Ja, utskottet har egentligen bara klargjort att det inte är någonting som hindrar människor från att driva verksamhet vid sidan om. Vi har klart sagt ifrån att de som vill bedriva barnverksamhet av olika slag gärna må göra det. Jag tror det var nödvändigt med detta klarläggande, inte minst med hänsyn till den s. k.

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

opinionsbildning som skett mot den förskoleproposition som här föreligger.

Herr Carlshamre sade bl. a. också att det egentligen bara är i detaljer som reservanternas och utskottsmajoritetens uppfattningar skiljer sig åt. Det håller jag med honom om. Egentligen är det egendomligt att den borgerliga sidan och vpk har fått ihop hela 31 reservationer – en del av dem är naturligtvis följdreservationer – då det ju i stort sett råder enighet om det som står i propositionen. Nu kan man naturligtvis vara enig om det mesta, men i fråga om principerna finns det skiljaktigheter, bl. a. mellan herr Carlshamre och utskottets majoritet.

Herr Carlshamre klagar över att enskilda skolor inte kan få statsbidrag. Ja, där går en skiljelinje. Vi har från utskottsmajoritetens sida sagt att kommunen är ansvarig för den allmänna förskolan, och då är det kommunen som skall ha statsbidragen. Vill andra organisationer driva verksamhet av denna art vid sidan om den allmänna förskolan så är det ingenting som hindrar dem från detta. Men vi vill inte vara med om att det skall knytas något statsbidrag till den verksamheten.

Detta får utgöra repliker på de inlägg som gjordes av reservanterna i början av debatten.

Låt mig sedan gå vidare och säga något om den obligatoriska förskolan. Ämnet tas upp i de båda första reservationerna. Jag vill gärna understryka att det kan finnas skäl som talar för en obligatorisk förskola. Men när man både i propositionen och i utskottets betänkande har gått in för en allmän förskola, så bygger det på erfarenheterna av den hittills bedrivna verksamheten. För närvarande tror vi inte att det är nödvändigt att genomföra något obligatorium. Det kan vara felaktigt att tvinga förskolebarn i glesbygdsområden och på en del andra håll in i en obligatorisk förskola. Man kan nog på frivillighetens väg nå långt i fråga om anslutningen, och man räknar ju med att redan vid starten av den allmänna förskolan år 1975 skall etthundratusen barn vara med. Då kan man naturligtvis ställa frågan om det skall vara behövt med ett obligatorium. Men den inställningen utesluter naturligtvis inte att man på sikt kan tänka sig en obligatorisk förskola, om det skulle visa sig att rekryteringen till den allmänna förskolan misslyckas. Jag tror dock inte att så blir fallet utan att den allmänna förskolan kommer att få den stora anslutning som man räknar med. Skulle det antagandet vara fel så finns det anledning att återkomma till frågan om ett obligatorium.

Det torde emellertid vara ganska svårt för vissa reservanter att propagera för en obligatorisk förskola och samtidigt säga ja till de s. k. frivilliga förskolorna. Hade man valt linjen med en obligatorisk kommunal förskola – och det måste ha varit alternativet till den allmänna förskolan – ja, då hade den kyrkliga och frikyrkliga rörelsen inte haft samma möjlighet att i dag driva den opinion som man nu gör.

Utskottet påpekar med anledning av motionerna om ett obligatorium att det naturligtvis kan finnas risk för att de barn som bäst skulle behöva den stimulans som förskolan ger inte kommer med i verksamheten. Men man understryker att det måste finnas goda utsikter att genom uppsökande och aktiva insatser från kommunerna få dessa barn med i förskolan.

Som framgår av vad jag tidigare sagt om den stora anslutning som redan nu finns till den kommunala daghemsverksamheten och till lekskolorna så anser utskottet att något obligatorium inte är erforderligt.

Så till några andra detaljer i det stora komplexet. Herr Åkerlind tog upp frågan om daghem och deltidsgrupp skall vara underordnade begrepp till termen förskola. I motionen 4 från moderata samlingspartiet yrkas att begreppet allmän förskola endast skall användas för den kommunala verksamhet som i huvudsak vänder sig till sexåringarna. Utskottet vill för sin del göra det påpekandet att benämningen daghem skall användas även i fortsättningen när det gäller förskola där barnen vistas 5 timmar eller mera per dag. Den del av förskolans verksamhet som tar emot barn kortare tid per dag bör benämnas deltidsgrupp. Jag finner att utskottets förslag är bättre än moderaternas.

Beträffande herr Åkerlinds reservation nr 5 vill jag framhålla att den i stort sett redan är tillgodosedd genom utskottets skrivning, där det sägs: "Någon skillnad i den pedagogiska verksamhet som skall bedrivas i daghem och deltidsgrupp föreligger inte. Det finns därför anledning räkna med att förskoleverksamheten för äldre elever i syskongrupp i daghem kommer att få i huvudsak samma innehåll som verksamheten för elever i deltidsgrupp."

Reservationen 6 gäller också något av en *petitess*. Man vill ha in orden "erbjudas plats" i stället för "anvisas plats". Utskottet motiverar sitt ställningstagande med att formerna för den uppsökande verksamheten skall utredas av en arbetsgrupp samt att socialstyrelsen bedriver försöksverksamhet på området. Därför avvisar man förslaget om att "anvisas plats" skall ersättas med "erbjudas plats".

Utskottet understryker i sitt betänkande att det blir en grannlaga uppgift att svara för den kontakt med föräldrarna som kommunerna skall sköta. Utgångspunkten för detta arbete måste under alla förhållanden vara att främja barnens bästa.

I reservationen 8 tar centerns och folkpartiets representanter upp frågan om handikappade barn, invandrabarn och isolerade barn och deras förhållande till förskolan. Utskottet är här mer optimistiskt än reservanterna. Vi säger att det finns anledning att räkna med att kommunerna skall göra kraftfulla insatser för att tillgodose önskemålet att prioritera förskoleverksamheten bland de eftersatta grupperna. Detta gäller också för barn som vistas på sjukhus eller barnhem. Vi tror alltså mera än reservanterna på kommunernas goda vilja och på personalens förmåga att driva denna verksamhet. Vi anser det onödigt att skriva in orden "ovillkorlig skyldighet för den kommunala huvudmannen att ge dessa barn förskoleundervisning". Med den starka opinion som i dag finns i Sverige till förmån för de handikappade grupperna skulle jag vilja se den kommun och dess företrädare som sätter de handikappade på undantag när det gäller förskolan.

I sin reservation om lokalt och centralt förvaltningsorgan vill herr Hyltander att skolstyrelsen och skolöverstyrelsen skall handha verksamheten i stället för kommunernas sociala organ och socialstyrelsen. Han förbiser därvid att förskoleverksamheten omfattar barn i olika åldrar och inte är avgränsad bara till sexåringarna.

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

Det är de sociala myndigheterna som har hand om barnstugeverksamheten. Den ingår som ett led i social- och familjepolitiken, och att överflytta denna verksamhet till skolans organ kan knappast anses motiverat. Vi ställer oss alltså avvisande till herr Hyltanders propåer i det avseendet.

I en folkpartistisk reservation vill man att en utbyggnadsplan för förskoleverksamheten skall föreläggas riksdagen för fastställande. Utskottet anser det inte erforderligt med ett sådant förfarande. Kommunerna skall äläggas att antaga en plan för denna verksamhet och det skall vara en femårsplan. Tanken är att införandet av en allmän förskola för sexåringar inte skall medföra att övriga åldersgrupper med förvärvsarbetande eller studerande föräldrar blir eftersatta.

Utskottet vill för sin del inte komma med några speciella pekpinnar till kommunerna i detta avseende. De allmänna riktlinjer som uppdragits för kommunernas agerande och den lag som reglerar kommunernas verksamhet på detta område är enligt vårt sätt att se till fyllest. Planerna skall redovisas för socialstyrelsen som följaktligen får möjlighet att — om så befinnes erforderligt — hålla en tumme på kommunerna. Det är säkert tillräckligt.

Vad som sagts om den folkpartistiska reservationen kan delvis också sägas om fru Marklunds reservation nr 15. Utskottet delar fru Marklunds uppfattning att man genom införandet av en allmän förskola för sexåringar inte får eftersätta tillsynen eller standarden för andra grupper av förskolebarn och inte heller utbyggnaden av fritidshemmen. Men eftersom utskottet avvisat förslaget om att den totala resursramen för förskolans verksamhet skall garanteras genom riksdagsbeslut, vilket skulle förutsätta preciserade ålägganden för kommunerna, så kan vi inte acceptera reservationens linje.

Folkpartiets reservation om utbyggnad av förskoleplatser i nya bostadsområden och fru Marklunds reservation om markreservation för förskoleändamål ger mig anledning att säga några ord.

Kommunerna har skyldighet att svara för den fysiska samhällsplaneringen. De skall följaktligen ta hänsyn till att mark reserveras till skilda behov — till skolor såväl som förskolor. Kommunerna måste också få rätt att avväga behoven utan någon speciell dirigering från riksdagens sida.

Frågan om statsbidrag till olika ändamål tas upp i reservationerna 27–31. Jag vill bara slå fast att frågan om statsbidrag till kommunerna och fördelningen av kostnaderna mellan staten och kommunerna utreds av den kommunalekonomiska utredningen.

Herr Romanus sade i det sammanhanget att det inte kan vara rimligt att den utredningen skall innebära att man under tiden inte får göra någonting när det gäller statsbidrag till kommunerna i olika avseenden. Jag vill säga till herr Romanus, att visst kan man diskutera frågan om statsbidrag till kommunerna, men när vi nu har en utredning som sysslar med förhållandet mellan stat och kommun och som skall göra de avvägningar som är nödvändiga, då får man finna sig i att bli hänvisad till detta när man motionerar om olika ting. Om staten först skulle besluta om bidrag till kommunerna är det klart att kommunerna sedan skulle kunna åberopa detta när det gäller arbetet inom den kommunalekonomiska

utredningen. Så kan det helt enkelt inte gå till. Har man valt vägen att via en utredning reglera förhållandet mellan stat och kommun, tvingas man naturligtvis ta hänsyn till detta. Trots det vill jag säga till herr Romanus att hela den statsbidragsverksamhet, som nu beträffande förskolan föreslås bli starkt utbyggd, ändå är ett bevis på att staten inte placerar kommunerna i strykclass utan ger bidrag till genomförandet av reformer av det här slaget. Att gå utanför detta vill utskottet för sin del inte vara med om.

Man kan hänvisa till önsknings från statens sida, men vi skall komma ihåg att även statsbidragen skall betalas av skattebetalarna. Följaktligen är det en belastning, oavsett om pengarna skall betalas av kommunen eller av staten. Man kan naturligtvis diskutera avvägningarna mellan stat och kommun, men det är ju det som kommunalekonomiska utredningen skall syssla med.

Beträffande de olika önskemålen om skjutsar och liknande kan jag kort och gott säga att utskottet med hänsyn till den pågående kommunalekonomiska utredningen inte kunnat tillgodose dem, och jag tar då alla i en klump.

För att återgå ett ögonblick till herr Romanus framhöll han folkpartiets insatser bl. a. för barnstugeverksamheten. Jag bestrider ingalunda att folkpartiet har och har haft ett intresse för detta. Men det finns naturligtvis, herr Romanus, en rad kommuner där folkpartiet har haft ett avgörande inflytande och där det inte har skett så förfärligt mycket. Om jag tar en kommun i mitt eget län som exempel – jag kan namnge den, så behöver ingen sväva i okunnighet om vilken det rör sig om, nämligen Vetlanda -- har den borgerliga majoriteten där sagt att man under den närmaste femårsperioden inte skall bygga en enda barnstuga. Talet om att man varit så villig att göra så mycket håller kanske på en del platser men det håller tyvärr inte överallt, och då tycker jag inte det finns anledning att framhålla att man gjort så förfärligt stora insatser på detta område.

Några ord också om föräldrautbildning, eftersom den frågan togs upp av fröken Andersson i Stockholm. Jag vill slå fast att utskottet här har tagit ett initiativ. Det finns utredningar som snuddar vid det här området, men vi tyckte när vi behandlade frågan i utskottet att det var rimligt att ta ett fast grepp över detta. Därför har vi också helt i enighetens tecken velat göra en insats. Jag tror det är nödvändigt. Egentligen är detta inte socialutskottets område utan strängt taget utbildningsutskottets, men jag föreställer mig att man inom utbildningsutskottet inte har någonting emot att vi framlade detta förslag. Det är mycket starkt sakligt underbyggt.

Fru Marklund tog upp frågan om personalkostnader. Där kan jag egentligen använda samma argument som jag gjorde till herr Romanus. Man kan önska så mycket i form av bidrag från staten till kommunerna, men vi skall vara på det klara med att det också skall betalas, och då får man kräva ut det i form av höjda statsskatter, och det är väl ingen som i dagens läge vill vara med om det. Jag vill betona att vi har valt att nu göra en kraftfull insats för förskolan. Därför kan vi i varje fall inte i dagens läge gå längre än vi har gjort.

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

Herr talman! Med det anförda ber jag att på alla punkter få yrka bifall till socialutskottets hemställan i betänkande nr 30.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte träta med herr Karlsson i Huskvarna angående vilka inslag i den offentliga debatten om förskolan som bör betygsättas som demagogiska. Jag böjer mig för herr Karlssons överlägsna sakkunskap i ämnet demagogi.

Däremot tror jag att jag som gammal religionshistoriker möjligen kan blygsamt tävla med herr Karlsson när det gäller att iakttä och analysera myter och mytbildning. Jag bestrider bestämt att det i denna debatt förekommit någon mytbildning av innehåll att vare sig propositionen eller utskottsbetänkandet innebär förbud mot annan barnskoleverksamhet än den allmänna förskolan. Ingen har gjort gällande att det skulle finnas något sådant förbud i formell mening. Jag har tidigare sagt att det i detta avseende inte är någon skillnad i sak mellan propositionen och utskottsbetänkandet. Det fanns inget förbud i propositionen och det finns inget förbud i utskottsbetänkandet. Det är helt klart. Men en annan sak är att mycken sådan verksamhet i praktiken blir försvårad intill omöjlighet när vi fått den nu aktuella reformen genomförd.

Jag har redan sagt att de fullvärdiga förskolorna, med 15 timmar i veckan som minimum osv., blir förbjudna i den meningen att det blir förbjudet för kommunerna att ta med dem i sin platsberäkning. Därmed blir de också ställda utanför all bidragsgivning och tillgängliga endast för dem som har god råd.

När det gäller den kompletterande verksamheten är det självklart att en stor del av den verksamhet, som hittills har bedrivits, av sig själv kommer att upphöra utan att någon nämnvärt behöver sakna den. Den har ju funnits just som komplettering därför att annan förskoleverksamhet har saknats. När nu den för kommunerna obligatoriska förskolan genomförs behövs inte en hel del av den förra och försvinner därför. Men i den mån som denna kompletterande verksamhet har en särskild inriktning t. ex. en kristen inriktning, det finns också andra – kan man förmoda att både huvudmännen och föräldrarna vill att den fortsätter. Och det är då svårigheten inträder.

I det läget skulle man egentligen ha att välja mellan två ting. Vill vi att barnen skall ha en fullvärdig förskola, skulle vi kunna låta den mindre omfattande verksamheten växa till en alternativ sådan förskola och ge den det stöd som den i så fall enligt min mening skulle ha. Det blir nu omöjligt. Den andra möjligheten är att man bibehåller den icke obligatoriska förskolan som en komplettering med sex, åtta eller tio timmar i veckan och förutsätter att barnen parallellt skall gå i kommunal förskola. Jag har redan gjort klart att detta i praktiken är omöjligt. Det är denna praktiska omöjlighet att fortsätta en verksamhet som många sätter värde på, som har påtalats. Men ingen har skapat några myter, herr Karlsson, om att det skulle föreligga något försök att förbjuda den verksamheten i mera formell juridisk mening.

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga till herr Karlsson i Huskvarna att socialutskottet, om propositionen hade varit klart skriven, ju inte hade behövt göra något klarläggande.

Sedan andades herr Karlssons anförande mycket av respektlöshet mot den folkopinion som har kommit till uttryck och det starka engagemang som så många har visat. Han tog upp det tidningscitrat jag hade föredragit här. Men, herr Karlsson, detta citat och den opinion som kommit till uttryck grundar sig ju på statsrådet Odhnoffs egen skrivning i propositionen. Det sägs att en tidig uppdelning av barnen efter föräldrarnas livsåskådning är lika litet förenlig med förskolans idé som en sortering efter socialklasser och förmögenhetsförhållanden. Då är det väl inte så märkligt om den här opinionen har kommit till uttryck.

Vidare talade herr Karlsson i Huskvarna om olyckan i att splittra barnen på olika förskolor och målade i mycket svarta färger de väldiga efterverkningar som skulle uppstå. Om man skulle dra ut konsekvenserna av herr Karlssons yttrande, borde ju föräldrarna helt enkelt frånsäga sig ansvaret för fostran av barnen. Vi kan ju inte komma ifrån det faktum att barn hamnar i olika grupper och påverkas av det.

Här är det fråga om ett enda år, då föräldrarna enligt vår linje fritt skulle få välja förskola för sina barn. Efter ett år är barnen inne i det allmänna skolsystemet, och då bortfaller valfriheten helt automatiskt. Att det här enda året skulle sätta så väldiga spår som herr Karlsson gör gällande och att man därmed skulle grundlägga några segregationstendenser, det tycker jag är att se spöken på ljusa dagen. Är herr Karlsson rädd för valfriheten på det här området, då kan man fråga sig om han över huvud taget kan acceptera den uppdelning av barn litet längre fram som blir följderna av skolans olika linjer.

Herr HYL TANDER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Karlsson i Huskvarna tycker att det kramats på en citron till sista dropparna, och jag föreställer mig att han upplever det som särskilt surt. Jag har inte alls haft något kramande på någon opinion i tankarna när jag fört de här sakerna på tal. Våra reservationer, som bygger på folkpartiets motion 1973:2019 som jag har åberopat, har heller inte haft några sådana ambitioner utan är grundade på de sakliga synpunkter vi har på förskolan. Att de råkar sammanfalla med den opinion som har tagit sig märkbara och mäktiga uttryck tycker vi i så fall är en positiv sak.

Herr Karlsson angrep mig för att jag hade använt ordet överhetstänkande. Med den korta tid som står mig till buds i en replik har jag inte möjlighet att gå närmare in på det, men om man läser s. 65 i propositionen får man intrycket att här gäller principen "Undan med er, alla andra! Nu skall vi sköta det här mycket bättre på statligt och kommunalt håll!" Det blir väl följderna av ett sådant betraktelsesätt.

Jag är glad att vi är överens om värdet av frivilliga insatser. Det är bara synd att de inte får komma till uttryck inom det här området, herr Karlsson.

FN-deklarationen om de mänskliga rättigheterna nämnde jag hänvis-

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

ningsvis i mitt första inlägg, men eftersom herr Karlsson tydligen inte hörde på ber jag att få citera vad jag då sade: "Ett lagförslag i denna riktning skulle för resten ha varit helt omöjligt, om man inte velat ta bort vår mänskliga frihet och rätt – en sak som ju också påpekats i den debatt som förts utanför det här huset beträffande de mänskliga rättigheterna i FN-deklarationen." Det var vad jag yttrade i det sammanhanget.

Jag påpekade också att vi i dag dess bättre inte har något konventikelplakat beträffande samlingar av olika slag utan har frihet på den punkten. Vi har haft ett sådant en gång i världen, och jag för min del hoppas slippa uppleva den dag då vi får det tillbaka.

När det gäller den personal som är satt att ta hand om barnen i förskolan är det ingen kliché då vi talar om den oro som folk känner för att det skulle kunna bli normmotsättningar mellan föräldrar och förskola. Men jag hoppas att vi inte skall behöva uppleva att det blir så.

Frågan om huvudmannskapet kommer fru Fränkel att gå in på i ett kommande inlägg. Att det finns ett samband mellan förskolan och lägstadiets första klasser torde man inte kunna förneka. Jag har i mitt inlägg sagt att vi bör ha en mjuk anpassning och nämnt utvägar för att ordna det efter kommunens egna önskemål, t. ex. ett sambandsorgan mellan skolstyrelser och sociala nämnder.

Fru MARKLUND (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag ser ingen anledning att upprepa vad som är vpk:s syn på obligatoriet; det har anförts i vår motion, i reservationen till den här punkten och i mitt anförande tidigare. Men jag måste säga att herr Karlsson i Huskvarna stärkte mig i uppfattningen om behovet av en obligatorisk förskola när han som argument tog till betänkligheter när det gäller att, som han sade, tvinga in barnen i glesbygd i förskola. Jag har i mitt anförande framhållit just satsningen på barnen i glesbygderna som en av de starka punkterna i propositionen. Men i det avseendet är det helt påtagligt hur opraktiska och arbetskrävande de nu föreslagna speciella åtgärderna blir. Ett obligatorium måste också där vara det fördelaktigaste.

Så framhåller herr Karlsson att utskottet inte har någon annan mening än vi när det gäller behovet av en fortsatt satsning på hela förskolesektorn. Men då upprepar jag att det är riktigt att fastslå att hela den här sektorn måste prioriteras inom den kommunala verksamheten, så att det inte blir någon konflikt mellan dessa olika delar. Har man den uppfattningen, då måste man också ta ställning till frågan om den totala resursramen.

Därifrån är det en naturlig övergång till frågan om personalkostnaderna. Givetvis är en sådan prioritering som jag talar om ekonomiskt krävande för kommunerna. Då anser vi att kostnaden för personalen hör till det som måste komma i fråga vid ett statligt övertagande av mera av kommunernas kostnader. Den saken får vi säkert anledning återkomma till, om inte förr så när resultatet av den kommunalekonomiska utredningen föreligger.

Till frågan om markreservationerna återkommer herr Jörn Svensson senare i den här debatten.

Fröken ANDERSSON i Stockholm (c) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller obligatorium eller inte har jag i och för sig ingen anledning att replikera herr Karlsson i Huskvarna, eftersom vi har samma uppfattning i sakfrågan. Men liksom fru Marklund reagerade jag kolossalt när herr Karlsson använde exemplet med glesbygdsbarnen, för vilka det skulle vara ofördelaktigt med ett obligatorium. Glesbygdsbarnen räknas i propositionen in bland de barn som har särskilda behov och som skall prioriteras, så det var ett olyckligt valt exempel. Jag hoppas att inte frivilliglinjen, som vi har gått med på, går ut över dessa barn. Men nu är vi ju överens om att vi skall se hur det går och därefter komma tillbaka.

I fråga om reservationen 8, där vi vill ge skyldighet för kommunerna att ordna platser för barn med särskilda behov, säger herr Karlsson att han är mycket mer optimistisk än vi inför kommunernas goda vilja. Den goda viljan har väl ingen ifrågasatt, men vi tror att det skulle vara bra för dessa barn och deras möjlighet att verkligen få del av förskoleverksamheten, om ansvaret lades litet tyngre på kommunerna när det gäller att ordna och tillhandahålla platser för dem. Anser herr Karlsson att kommunerna kommer att göra detta utan att man säger det, så förstår jag egentligen inte varför man inte skulle kunna bli enig om att ta bort "så långt möjligt". Den ordalydelsen ger ju ett väldigt stort utrymme för kommunerna att låta bli om de tycker att det är svårt, och det är svårt.

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr Karlsson i Huskvarna menar att mitt förslag i reservationen 5 att barn som vistas i daghem skall få övergå till deltidsgroup om föräldrar eller vårdare framför önskemål om detta, är tillgodosett genom att utskottet säger att verksamheten skall få i huvudsak samma innehåll för äldre elever i daghem som för elever i deltidsgroup samt att det inte skall vara någon skillnad i den pedagogiska verksamheten. Herr Karlsson garanterar alltså att det blir så. Men jag är inte alls säker på att någon kan garantera det, och därför behövs det tillägg till lagtexten som föreslås i reservationen. Det gör ingen skada -- tvärtom, det ökar valfriheten.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är ju tur att socialutskottets ordförande herr Karlsson i Huskvarna är en så framstående debattör som han är, när han nu i en kort replik skall svara sju talare. Det är beklagligt att det inte finns möjlighet för honom att få litet extra tid för det.

Herr Karlsson i Huskvarna klagar över att vi har åstadkommit för många reservationer till det här betänkandet, när vi nu är eniga i stort. Men hur många reservationer det blir beror inte bara på oppositionen, utan också på vilken samförståndsvilja som finns hos utskottets majoritet.

När det gäller föräldrautbildningen föreligger ingen reservation, för där fanns det en samförståndsvilja som kunde ligga till grund för en gemensam skrivning. Om motsvarande inställning hade funnits när det gällde den obligatoriska förskolan, där vi ju i sak inte har så skilda uppfattningar, kanske det inte hade behövt bli någon reservation där heller. Men om utskottsmajoriteten inte ens vill vara med om ett

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation.*

uttalande att siktet skall vara inställt på en obligatorisk förskola, är det klart att det inte blir enighet.

I fråga om statsbidragssystemet är situationen ungefär densamma. Eftersom riksdagen tidigare har begärt att få ta ställning till statsbidragsfrågan i samband med behandlingen av denna proposition, och detta inte ens omnämns i propositionen, tycker man kanske att utskottets majoritet skulle vara villig att hävda riksdagens ståndpunkt och påminna om den. När man bara säger på en rad att man avstyrker motionen, är det klart att det måste bli en reservation -- något annat hade väl herr Karlsson inte väntat sig.

Detsamma gäller gruppstorlekarna. Regeringen går in för att öka storleken på grupperna i daghemmen, men jag kan försäkra herr Karlsson att personalen ute på fältet uppfattar redan de nuvarande grupperna som för stora och för betungande. Om man har någon kontakt med daghemsverksamhet vet man också hur jobbigt det är med de här 18 barnen -- eller 15 som det egentligen skall vara, men det blir 18 på grund av överinskrivningen. Om utskottsmajoriteten hade velat säga att vi skall hålla tillbaka den ökningen, hade det kanske blivit samförstånd där också. Men om utskottsmajoriteten accepterar att man ökar grupperna till 20, blir det en reservation.

Sedan är det, som herr Karlsson själv sade, en del reservationer av mera teknisk natur. För att få samförstånd fordras det två parter och inte bara en. Vi får kanske hoppas att det kan visa sig i framtiden.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tänker inte tävla med herr Carlshamre i fråga om demagogi. Att jag nämnde ordet demagogi i detta sammanhang berodde på att vid en uppvaktning som gjordes inför utskottets ordförande och sekreterare från en tidnings sida, så sade vederbörande redaktör att man tyckte att man varit alltför demagogisk när man gjorde en rubriksättning och skrev den artikel som sedermera ledde till en rad av de protestuttalanden som förekom. Det var detta jag hade i tankarna, herr Carlshamre.

Herr Carlshamre skall inte försöka förneka att det gjorts försök till mytbildning i detta fall. Så sent som den 2 december i år innehöll bl. a. Svenska Dagbladet, som ju inte är obekant för herr Carlshamre, en artikel där det talades om att förbudsparagrafen måste bort. Så nog har det gjorts försök till mytbildning från både moderater och andra i detta fall.

I sak vill jag bara säga till herr Carlshamre att vi har skilda linjer för hur förskoleverksamheten skall bedrivas. Från den socialdemokratiska sidan har vi sagt att det bör vara en allmän förskola som skall drivas av kommunerna, och vill någon dessutom driva barnverksamhet bland förskolebarn, så har man sin fulla rätt att göra detta. Det är just när det gäller det sistnämnda som mytbildningen har förekommit.

Herr Rune Gustavsson sade att jag skulle ha visat respektlöshet mot den allmänna folkopinionen i detta fall. Jag har inte alls varit respektlös, utan jag har tagit emot dem som kommit med sina petitionslistor. Jag hyser respekt för att människorna driver opinion i detta land, och jag hyser respekt för att många kristna tycker att det är rimligt att denna

opinionsverksamhet bedrivs. Det finns ingenting i mitt anförande som kan sägas tyda på att jag skulle brista i respekt för människors uppfattning. Men fördenskull kan man ju inte hävda att jag skulle sakna rätt att kommentera detta och tycka att en hel del av dem som har skrivit på listorna är vilseförda. Det är uppenbart att de varit det.

Rune Gustavsson sade vidare att det ju bara är ett år som skiljer, alltså ett år under vilket man skulle ha möjlighet att placera barn i andra skolor. Men, herr Gustavsson, man kan ju föra ungefär samma argumentation när det gäller första året under den sjuåriga skolan. Om man vill driva en sådan linje som herr Gustavsson gör, så kan man opponera sig på praktiskt taget vilken punkt som helst.

Vidare talade Rune Gustavsson om föräldrarnas ansvar, och jag är helt ense med honom om att här finns det ett föräldraansvar.

Jag beklagar, herr talman, att tiden inte tillåter mig att gå in på vad övriga talare anför. Att replikera sju talare på tre minuter är helt omöjligt.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Mytbildningen fortsätter. I sitt långa anförande bidrog herr Karlsson i Huskvarna till att skapa en ny myt, nämligen den att tillåtelsen att driva alternativ förskola på något sätt skulle vara beroende av huruvida de allmänna förskolorna är obligatoriska eller inte. Om jag uppfattade herr Karlsson rätt hävdade han att om de som förespråkade en obligatorisk förskola får sin vilja fram, så är det omöjligt med en alternativ skola. Men så förhåller det sig ju inte alls. Vi har en obligatorisk skola i det här landet, men det hindrar inte att det finns alternativa skolor. Visserligen stryps några av dem varje år ekonomiskt, men fortfarande finns det några stycken kvar.

Denna nya myt får mig att misstänka att herr Göran Karlsson, i det virrvarr som den allmänna debatten kanske har utgjort, på det hela taget inte har lyckats vaska fram vad vi egentligen menar med alternativ förskola. Om herr Karlsson hade förstått det, så är det möjligt att vi hade kunnat bli ense även på den punkten. Herr Karlsson och jag och våra respektive meningsfränder bildar ju majoritet i utskottet och är alltså överens på de flesta punkter. Vi kanske rent av hade kunnat bli ense om detta också, om herr Göran Karlsson hade gjort klart för sig att vad som krävs av en bred opinion och vad en stor del av utskottet och jag förmodar också kammaren – kräver är att det utöver den allmänna förskola, som vi alla är ense om skall finnas och som vi hälsar med stor glädje, också skulle finnas en möjlighet att driva alternativa förskolor av samma värde och med samma ambitionsgrad samt under samma tillsyn som de allmänna förskolorna. De skulle då få räknas in i de platser som finns i den allmänna förskolan. Vidare kräver vi att de som i dag driver kompletterande verksamhet skulle ha möjligheter att följa upp den verksamheten till samma ambitionsnivå som den allmänna förskolan.

Det måste ju ändå finnas många föräldrar som önskar ge sina barn möjligheter att gå i denna kompletterande – bl. a. kristna – verksamhet, men som också vill ge barnen tillfälle att gå i en fullvärdig, fullstor förskola. Båda dessa saker blir inte möjliga; alltså borde vi ha öppnat

möjligheter att låta den kompletterande verksamheten växa till alternativ förskola. Det är det vi är ense om.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte beskyllt herr Karlsson i Huskvarna för respektlöshet när han tagit emot uppvaktningar. Jag har själv varit med vid något tillfälle. Men i de kommentarer som herr Karlsson gjorde här i anledning av mitt anförande fann jag att vissa avsnitt av hans anförande andades något av respektlöshet, t. ex. när herr Karlsson talade om "de där som kommer med listor" osv.

Som jag tidigare sade gäller det här ett år, men herr Karlsson förde över diskussionen att gälla även för lågstadiet. Och situationen är ju den, herr Karlsson, att vi i dag har icke-kommunala förskolor, och det är deras verksamhet i fortsättningen som vi diskuterar. Vi har i vår reservation framhållit värdet av dessa och sagt att de skall ha möjlighet att fortsätta sin verksamhet. Vi har därför ansett det vara riktigt att de räknas in i de planer som kommunerna skall göra upp. Och när de ingår i planerna och uppfyller kraven vad beträffar innehåll skall kommunerna också ha möjlighet att ge dem statsbidrag. Det är inte märkligare.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte bidragit till någon ny mytbildning. Jag har bara sagt att om man genomfört en obligatorisk förskola, så skulle de som vill driva speciella förskolor ha haft sämre möjligheter att göra det. Då hade kanske en hel del av de argument som nu har återopats mot den allmänna förskolan och till förmån för de separata förskolorna tett sig mycket sämre.

Herr Carlshamre och jag står båda bakom det mesta av det som utskottet skrivit, men våra åsikter går isär när det gäller statsbidrag till förskolor vid sidan av den allmänna förskolan. Det kan man inte ändra på; det är två principiella linjer som möts, och då måste den ena segra och bli utskottets linje och den andra reservanternas.

Jag konstaterar att vice ordföranden i utskottet, herr Rune Gustavsson i Alvesta, nu är på reträtt från vad han tidigare sade. Han svängde sig nu med att jag hade sagt någonting nedsättande om de opinionslistor som förekommit. Ja, jag sade att om dessa människor hade känt till de faktiska förhållandena, så hade säkerligen många listor inte blivit skrivna.

Jag får nu tillfälle att komma tillbaka till fru Marklund och fröken Andersson i Stockholm och resonemanget om glesbygdsbarnen. Fru Marklund känner ju till avstånden exempelvis i Norrbotten. Nog skulle det stöta på svårigheter att ha en obligatorisk förskola i de jättestora kommunerna där, t. ex. Jokkmokks kommun, Kiruna kommun osv. I Stockholm ligger det naturligtvis annorlunda till, fröken Andersson, men det jag sade om glesbygden gällde bl. a. just de stora avstånden.

Sedan till herr Romanus och hans långa historieskrivning när det gällde de många reservationerna. Om det så hade blivit 62 reservationer så skulle jag inte ha haft någonting emot det. Men det viktiga måste ju vara det sakliga innehållet i reservationerna, vad man reserverar sig till förmån för. Det är av den anledningen jag tycker att en hel del av de

reservationer som avgivits till det här betänkandet kunde ha varit oskrivna. Jag tror inte att de borgerligas situation skulle ha blivit sämre om de följt utskottets linje i stället för att skriva en och annan reservation om de petitesser som där tas upp.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Också jag vill inledningsvis sälla mig till statsrådet Odhnoffs gratulanter. Statsrådet Odhnoff kröner nu sin bana som familjeminister med förskolepropositionen, som innebär att vi tar ytterligare ett steg på detta område. Det har under några år förekommit en utbyggnad av förskolan. Vad som nu händer är att vi inför ett obligatorium för kommunerna att före 1975 bygga ut förskolan så att alla sexåringar kan beredas plats.

Jag har självfallet stora sympatier för ett obligatorium också för barnen. Vi i Broderskapsrörelsen antog för ett par år sedan ett familjepolitiskt program där vi talade om en obligatorisk förskola. Den motivering som ligger bakom ett sådant resonemang är, att det lätt kan bli så att vissa barn kommer vid sidan om och att de som bäst behöver det inte får den stimulans som förskolan innebär.

När nu barnstugeutredningen och regeringen har valt att gå en annan väg har man lagt till skyldighet för kommunen att bedriva uppsökande verksamhet. Jag tycker att vi kan nöja oss med det ett tag, så får vi se om den uppsökande verksamheten lyckas och om förskolan över huvud taget har den attraktionen — det tror jag den har — att de barn som vi vill skall gå i förskolan också kommer att göra det. Jag tror att alla vi som har deltagit i utskottets arbete och som varit med i debatten är eniga om att vi får tänka över och se vad som händer på det här området. Finner vi att förskolan bör göras obligatorisk efter några år är vi säkert beredda att fatta beslut därom.

Det har förts en diskussion med många övertoner. Jag vill hänvisa till — vilket också herr Göran Karlsson gjorde — den ledare och de inlägg som funnits i Svenska Dagbladet. Där har det bl. a. talats om när det gäller de alternativa förskolorna att bortåt 75 000 barn i dag går i förskolor som drivs av svenska kyrkans församlingar, fria samfund och andra ideella organisationer. Har de verkligen räknat barnen? De uppgifter som jag har om svenska kyrkan säger att inte fullt 3 000 barn går i dessa alternativa förskolor inom svenska kyrkan. Det finns ungefär 53 000 barn i Kyrkans barntimmar, men det är någonting annat. Bortåt 100 000 barn går i söndagskola, och det är också någonting annat. Man rapporterar vidare att det bedrivs verksamhet bland barn mellan sju och elva år som når ungefär 50 000 barn. Ingen har i sin vildaste fantasi tänkt sig att detta skulle tas åt sidan, utan man vill ständigt uppmuntra den verksamheten.

Det ingår i barnstugeutredningens andra etapp att föra fram förslag om samhällsstöd till kompletterande verksamhet för barn upp till tolv år — eftersom vi tidigare har statsstöd till verksamhet bland barn och ungdom över tolv år. I den allmänna seriösa debatten har sagts att det är i denna ålder då mycket grundläggs av människans framtid och inställning. Det är de bortglömda åren, och vi har anledning att gå in och hjälpa till på den punkten. När vi behandlade den frågan i Broderskapsrörelsens

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

familjepolitiska program sade vi, att man kanske skulle kunna gå ner till fem år med den verksamheten. Jag frågar mig om man inte i *nuvarande situation* kan gå ner till barn på sex år när det gäller ekonomiskt stöd till frivilliga organisationer för barnverksamhet, eftersom det skulle överensstämma med den ålder då barnen börjat i förskolan. Men det är en fråga som vi får återkomma till vid senare tillfälle.

Jag har funderat över vad som hade hänt i debatten om regeringen hade föreslagit en obligatorisk förskola, som hade legat under skolstyrelserna och skolöverstyrelsen – dvs. att man strängt taget hade flyttat ned åldersgränsen för skolstart med ett år och haft skolplikt från sex år. Hade vi då fått den diskussion som nu förts? Jag tror knappast det, och det finns de som sagt att mycket av argumenten i de alternativa förskolorna bortfaller om man går in för ett obligatorium.

Vi har väckt vår motion nr 2047 i den här frågan därför att det har uppstått missförstånd. Det kan vara sakligt eller osakligt grundat – det kan vi lämna därhän, men missförståndet fanns där och gick ut på att det skulle vara något slags förbud för andra att ordna sådan verksamhet över huvud taget – som man sade när det var som värst – mellan kl. 9 och 16 på dagen. Det är uppenbart att man vill klarlägga sådana punkter, så att det inte behöver råda någon tvekan. Jag förmodar att det också har varit statsrådets intentioner, eftersom hon nu är överens med utskottet på den punkten. Utan att rannsaka hjärtan och njurar förmodar jag att det har varit hennes inställning redan från början men att skrivningarna på den punkten blev litet oklara. Den striden kan vi alltså lämna åt sidan helt och hållet.

Det talas rätt mycket om den kristna opinionen, och den har verbaliserats i många former, ibland med övertoner. Jag har fäst mig vid ett inlägg av Walter Persson i Svensk Veckotidning för några veckor sedan. Han är sekreterare i Svenska missionsförbundets undervisningsavdelning och deltar i ett arbete som gäller samtliga kyrkors och samfunds barnverksamhet. Han tar i ett längre inlägg upp problematiken kring förskolan och skriver bl. a.: "Från samfund och ideella organisationer har man särskilt tagit upp frågan om vilka möjligheter som bjuds att bedriva förskoleverksamhet parallellt med den förskola som kommunerna är skyldiga att anordna. Tyvärr har detta bidragit till att ge en uppfattning av att de kristna samfunden är allmänt negativa till reformen. Tvärtom är reformen angelägen och i enlighet med kristna intentioner om lika rätt och lika värde för alla människor. Detta behöver sägas klart för att undvika en snedvridning av debatten."

Han skriver litet längre ned i sitt inlägg: "Den avgörande frågan i detta sammanhang är dock vad som händer med de barn som inte har denna förmån och som kanske särskilt behöver det stöd i utvecklingen som en förskola utgör." Han skriver detta mot bakgrund av att det krävs en allmän förskola, för att samtliga skall komma in i denna förskola och inte vissa barn lämnas utanför, eller – om det anordnas speciella kristna förskolor – att man i den allmänna förskolan lämnar livsaskådningsfrågor åt sidan.

Jag delar denna uppfattning som Walter Persson har fört fram, och jag tror, herr talman, att den delas av mycket stora grupper av dem som

sysslar med de här sakerna.

Jag skulle så, herr talman, vilja ta upp en fråga som jag bedömer som mycket stor och allvarlig, nämligen om man inte i den allmänna förskolan kan rymma in också frågor om livsåskådning.

Vi har i vårt familjepolitiska program, som jag hänvisat till tidigare, tagit upp den punkten och sagt att det är nödvändigt. När vi fick propositionen hänvisade vi med tillfredsställelse till att frågan är upptagen där. Vi väckte en motion för att få understryka den här saken.

I den försöksutbildning på 42 veckor som nu ges barnskötare upp till förskollärare ligger ett livsåskådningsblock på 40 timmar. Det är, tycker jag, den väsentligaste delen i detta sammanhang. Om det ändå finns människor som vill ha en alternativ förskola skall det givetvis vara fritt fram för dem.

Men den fråga som uppkommer är givetvis: Skall vi lämna statsbidrag till denna verksamhet? Jag lämnar åt sidan frågan om huruvida kommunerna skall lämna bidrag — det är deras sak att avgöra det, precis som vi har sagt att vi inte lägger oss i hur man tolkar församlingsstyrelselagen. Om man nu begär statsbidrag till alternativa förskolor måste vi ställa stora krav på dem. Det är detta frågan gäller i reservationen 3 från oppositionen. Det innebär t. ex., efter vad jag kan förstå, att en alternativ förskola inte kan avgiftsbeläggas. Det ställs relativt stora krav på dem om statsbidrag skall utgå. Utskottsskrivningen lämnar helt åt sidan de kraven. Jag tycker att det är en fördel. Herr Romanus säger att jag som motionär inte har följt upp den här frågan från motionen. Det är riktigt. Men då var kravet att den alternativa förskolan skulle ordnas efter samma normer som den allmänna förskolan. Nu är de friare, och det skall man notera med tillfredsställelse.

Frågan gäller naturligtvis också vilka som anordnar alternativa förskolor. Jag går tillbaka till min egen kommun. Det är inte kyrkan eller frikyrkorna som gör det, utan det är de studieförbund som har anknytning till de borgerliga partierna, ungefär som ABF har anknytning till arbetarrörelsen. Det är 218 barn i åldern fyra–sex år i dessa skolor, medan kommunens förskola har 350 barn. När kommunen nu tar över för sexåringarna förmodar jag att det kommer att accepteras. Men om man skulle lämna dels statsbidrag, dels kommunalbidrag, så att de alternativa förskolorna själva inte har några kostnader, får vi räkna med att det blir en skiktning över lag; då kommer man att få fortsätta med att ha olika huvudmän för förskolorna.

Innan jag går in på de olika reservationer som jag ännu inte har berört vill jag gärna säga några ord om föräldrautbildningen. Jag går också då tillbaka till vårt familjepolitiska program från 1972. Vi diskuterade denna fråga i Broderskapsrörelsen. Några av oss följde upp den diskussionen i en motion, och vi har fått en klar och entydig skrivning om att den frågan bör utredas för att ett resultat snabbare skall kunna uppnås. Jag behöver inte upprepa de krav som ställts i utskottet på den punkten.

Det finns en del reservationer som står kvar i den här diskussionen, och jag vill som hastigast gå igenom dem.

Den första det gäller är reservationen 19 om gruppstorlek i daghem.

Det är en borgerlig reservation med fru Marklund som medreservant. Moderaterna är dock inte med på den reservationen. Man kan väl bara säga att detta är en fråga som naturligtvis är föremål för diskussioner, och vi får väl så småningom se var man hamnar. Vi skall emellertid ha klart för oss att man inte kan gapa över mer än man har. Vi har ett visst antal lärare, och vi har frågan om ekonomin. Det kan vara värdefullt att bygga ut på den kvantitativa sidan också.

När det gäller reservationen 21 från vpk, där man talar om personaltäthet, är det i stort sett samma sak. Vi menar att kommunen inte behöver bindas vid sådana detaljföreskrifter som det är fråga om här. Över huvud taget går både propositionen och socialutskottets betänkande ut på att kommunen själv skall ha ganska stor valfrihet när det gäller att utforma förskolan.

Reservationen 20 handlar om förskolestadga. Vi anser att man också i den frågan får se tiden an innan man tar ställning till hur en sådan stadga skall utformas men att kommunen i det avseendet har rätt stor frihet. Socialstyrelsen skall hålla sig underrättad, och man får se vad som händer i det avseendet också.

Reservationen 22 handlar om en plan för förbättring av personalresurserna. Reservanterna anser att riksdagen snarast bör beredas tillfälle att ta ställning till en samlad plan för att tillgången på personal snabbt skall förbättras. Det är samma sak där. Man vill att riksdagen skall gå in på ett hårdare sätt. Man vill alltså gå ifrån den kompetens som kommunen skall ha.

Reservationen 23 talar om fortbildning av personal. Utskotts-majoriteten säger där att barnstugeutredningen på den punkten har tilläggsdirektiv.

Reservationen 24 handlar om anställande av pedagogiska konsulter. Sådana finns redan. Om man kan ta ifrån dem en del av deras administrativa uppgifter kan man kanske på det sättet ge dem större möjligheter att arbeta med deras egentliga uppgifter. Socialstyrelsen driver en försöksverksamhet angående den pedagogiska ledningen, och man får också i det avseendet se tiden an.

Reservationen 25 gäller tomtstorleken vid förskolorna. På den punkten säger utskottet att den här frågan kan man givetvis resonera om. Kommunen har också i det fallet ansvaret, men utskottet uttalar i sin skrivning att 80 m² per plats bör vara ett riktmärke – något som man bör sträva efter.

I reservationen 26 från vpk talas det om en förbättring av standarden hos nuvarande institutioner. Jag lade märke till att fru Marklund talade mycket om denna fråga och menade att den var mycket eftersatt. Jag skulle tro att det över hela förskolefältet – det gäller väl kommunal verksamhet över huvud taget – finns brister. Det kan alltid finnas krav på höjd standard. Men av ekonomiska skäl är det inte alltid möjligt att tillfredsställa kraven. Emellertid får man följa detta, och socialstyrelsen arbetar med frågan.

Jag ber, herr talman, med dessa enkla ord att få yrka bifall till utskottets hemställan på de punkter som jag här har tagit upp.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar herr Svensson i Kungälv för hjälpen med att klargöra skillnaden mellan alternativa förskolor och kompletterande förskoleverksamhet. Men på ett par punkter är nog herr Svenssons framställning en aning vilseledande. Han säger att det är klart att alternativa förskolor inte skall få statsbidrag. Men, fortsätter han, sedan är det kommunernas ensak om de vill ge bidrag. Jag tror inte det. Statsbidrag spelar i detta fall en ganska liten roll både för kommunerna och för eventuella alternativa skolor. Det handlar om de sista tio procenten platser.

Det framgår mycket klart, herr Svensson, att alternativa förskolor icke är önskvärda. Utskottet säger uttryckligen på s. 16 i betänkandet att de skulle "motverka ett av huvudsyftena med den allmänna förskolan". Var finns den kommun som, även om det inte står i en tvingande lagtext, går rakt emot statsmaktens intentioner? Det brukar inte kommunerna göra. Gentemot kommunerna behövs ingen tvingande lagtext för att de skall avstå från att ge kommunalt bidrag, om de väl fått klart för sig att staten inte vill det. Därtill kommer att det skulle bli fråga om att ge bidrag till platser som kommunen trots detta är skyldig att själv tillhandahålla, dvs. kommunen skulle finansiera samma platser två gånger, vilket kommunal-ekonomiskt är en ganska egendomlig tanke.

Det kan rimligen inte finnas några hinder för kommunerna att liksom hittills stödja den kompletterande förskoleverksamheten. Men märk väl att motiveringen för kommunerna att ge bidrag till sådan här annan barnstugeverksamhet i huvudsak har varit att den verksamheten fyller en lucka i den kommunala organisationen. När den egna lekskolan inte räcker till, ger man bidrag t. ex. till Vuxenskolan och Medborgarskolan. Om kommunerna blir skyldiga att själva hålla platser, bortfaller det motivet.

Herr Svensson säger att ingen i sin vildaste fantasi kan föreställa sig att man skulle föra denna verksamhet åt sidan. Nej, det är inte fråga om fantasi, herr Svensson. Om det vore det ändå! Det är fråga om verkligheten. Jag har sagt det flera gånger tidigare. Vad som händer är att det i praktiken blir omöjligt att med de ambitioner man i dag har driva den verksamheten vidare.

Herr Svensson nämnde kyrkans barntimmar. Det är inte en liten söndagskola på vardagarna, en timme eller två, utan en verksamhet som i regel pågår två timmar åt gången tre till fem dagar i veckan. Det är detta det handlar om. Det blir inte möjligt att i nämnvärd utsträckning driva denna verksamhet. Den har anordnats av två skäl, dels av samma skäl som studieförbundens verksamhet, nämligen för att fylla luckor i den kommunala organisationen, dels för att man vill ge den en särskild kristlig inriktning. I den mån det sistnämnda skälet väger över och man skulle vilja fortsätta, hade möjligheten funnits att bygga ut den till full förskola. Nu lämnas inte den möjligheten. Att fortsätta som hittills kommer inte att gå, för barnen orkar inte med det.

Nr 154

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svensson i Kungälv talar om att man skall ge kommunerna fria händer. Det är naturligtvis en tilltalande liberal attityd, som är glädjande att möta hos socialdemokraterna. Vi får hoppas att den håller i sig, också när vi kommer in på andra områden.

Hittills har man enligt vår uppfattning gjort fel avvägning. Man har lagt sig för mycket i förskolornas utformning och lokaler och detaljgranskat ritningar osv., medan man har tagit för litet ansvar för personaltätheten. Det vill vi ändra på. Nu kan man släppa lokalerna fria. Det är bra att utskottet gått på den linjen. Däremot får man nog när det gäller personalen räkna med att det, med hänsyn till de erfarenheter som gjorts, är nödvändigt med en viss styrning under uppbyggnaden av denna verksamhet. Målet är naturligtvis att det i framtiden inte skall behövas någon styrning, på vare sig det ena eller det andra området.

Sedan vill jag påpeka att vi reserverar inte föreslår någon skärpt styrning i fråga om gruppernas storlek, vi vill bara ändra siffran 20 i propositionen och utskottsbetänkandet till nuvarande 15 med viss möjlighet till överinskrivning. Utskottsmajoriteten går med på en utökning av gruppernas storlek, men herr Svensson i Kungälv sade att det här får diskuteras under hand och att man får se så småningom var man hamnar. Det var ett intressant uttalande. Vi kanske kan få ytterligare klarlagt vad det innebär. Om man diskuterar frågan och inte vet var man skall hamna, är det väl naturligt att man under den tiden inte går med på en ytterligare ökning av grupperna. Man borde vara medveten om vilka problem som råder inom förskoleverksamheten. Medan man diskuterar, och innan man vet var man hamnar, borde man i varje fall hålla sig till de nuvarande gruppstorlekarna och försöka att successivt arbeta bort överinskrivningen. Det är vad vi har begärt i reservationen 19.

Herr HYL TANDER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svensson i Kungälv polemiserar mot reservationen 3 och åberopar ett uttalande av Walter Persson i Svensk Veckotidning om att de barn som deltar skulle få lika möjligheter i det system som majoriteten förordar. Om herr Svensson läser reservationen 3 rätt, skall han finna att det inte heller där finns någonting som hindrar att barnen får lika möjligheter. Däremot bibehålls de frivilliga kvalitativt fullgoda skolornas möjligheter att verka. I propositionen och utskottsbetänkandet står det emellertid klart uttryckt att kommunen inte skall ges rätt att fullgöra sina skyldigheter enligt lagförslaget genom att överlåta på någon annan att bedriva förskoleverksamhet. Att åberopa Walter Persson som ett argument för att propositionens förslag skapar större jämställdhet för barnen går inte, herr Svensson.

Sedan ett par ord i anslutning till vad som sagts om barntimmarna och de 3 000 barn som går i svenska kyrkans barnskola. Resten av barnverksamheten var av mycket aktningvärd storlek, och herr Svensson sade sig också vilja stödja denna. ”Vi vill uppmuntra den verksamheten”, sade han. Var finns i dagens ärende – i propositionen eller betänkandet någonting som talar om någon sorts pekuniär uppmuntran annat än möjligen herr Svenssons löften så att säga i luften för framtiden? Jag

skulle vilja ha en upplysning om var det finns något substantiellt att ta vara på i det sammanhanget. Motståndet mot det statsbidrag som vi har föreslagit är ju klart uttalat från er sida, och efter vad jag kan se finns det ingenting annat att peka på som uppmuntran eller stöd.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! Först ett par ord rörande föräldrautbildningen. Herr Svensson i Kungälv uttalar nu sin stora tacksamhet över att socialutskottet varit enhälligt på den punkten och betonar vikten av att det verkligen vidtas åtgärder för att få till stånd en bättre föräldrautbildning. Det är intressant därför att en fråga tydligen blir viktig först efter det att det har kommit en socialdemokratisk motion. Frågan har ju varit föremål för behandling flera gånger tidigare.

Jag läste med intresse den motion som herr Svensson i Kungälv har väckt med anledning av propositionen om förskolan. Nu säger herr Svensson i fråga om icke-kommunala förskolor att den skrivning som vi har i reservationen binder dessa skolor betydligt hårdare. De får en friare ställning enligt utskottets skrivning, och därför anser han inte att det skall utgå statsbidrag. Det är intressant att höra. Här har såväl statsrådet Odhnoff som utskottets ordförande herr Göran Karlsson hela tiden hävdat att alternativa förskolor skulle innebära en segregation. Hela den argumenteringen fick ett platt fall efter herr Svenssons i Kungälv anförande.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Herr talman! Först ett ord till herr Carlshamre om den verksamhet som pågår i kommunerna och om att den skulle bli omöjlig på den så att säga alternativa sidan. Jag underströk ju i mitt anförande att jag ser en strävan mot en allmän förskola som tar hand om alla sexåringar som viktig. Kommunerna får väl själva avgöra om de skall ge bidrag, de får fatta sina egna beslut och se till de faktiska omständigheter som föreligger.

Jag har i min hand en bok från Verbum om kyrkan och förskoleåldern. Där står talat om kyrkans barntimmar. Barnen samlas 1,5–2,5 timmar en eller kanske två gånger i veckan. Det är alltså målsättningen. Dessa barntimmar ersätter i viss mån söndagsskolan. På söndagarna försvinner familjerna från t. ex. städerna och det blir svårt att hålla i gång söndagsskolan, och då lägger man in småbarnstimmar på vardagar i stället. Detta kommer inte på kollisionkurs med den allmänna förskolan.

Herr Romanus säger att staten lagt sig för mycket i kommunernas affärer. Vi har en trend för närvarande till en större generositet gentemot kommunerna, och vi får väl fortsätta med den. Vi har nyligen genomfört en kommunreform som gett kommunerna större möjligheter att sköta de här angelägenheterna, och vi får väl utgå från att kommunerna skall göra det, självfallet i samarbete med socialstyrelsen som är den myndighet som skall se över det hela.

Jag får, herr talman, nöja mig med detta eftersom min tid har gått ut.

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Det finns faktiskt väsentligt fler barn än 3 000 som i det som kallas kyrkans barntimmar får en förskoleaktivitet av helt annan omfattning än 1 à 2 timmar i veckan. Det är som jag sade 2 timmar 3–5 dagar i veckan och med ambitionen att ersätta en förskola som i dag inte finns i dessa kommuner. Det är så. Det torde i varje fall handla om tiotusentals barn även om det inte gäller 75 000.

Men låt mig peka på den modell som herr Svensson i Kungälv nu har anslutit sig till. Den skulle kunna leda till en konsekvens – jag betonar *skulle kunna*, vi vet inte säkert – som måste te sig egendomlig för Broderskapsrörelsen med dess starka förankring i frikyrkorörelsen. Det skulle kunna bli så att de borgerliga kommunerna får maka åt sig i sin monopolställning enbart för kyrkokommunerna, dvs. svenska kyrkans församlingar och icke några andra. Kyrkans församlingar är de enda som har egen beskattningsrätt och skulle kunna driva dels alternativa förskolor, dels en omfattande kompletterande verksamhet med utdebiterade medel. De kommer i en särställning som t. ex. frikyrkoförsamlingarna inte får.

Vi vet inte detta säkert för vi kan inte få någon tolkning av vad församlingsstyrelselagen innebär i det fallet. Det står ungefär så i lagen att man inte får driva verksamhet som någon annan -- dvs. i det här fallet kommunen – är skyldig att bedriva, om inte verksamheten har en särskild inriktning. Det är alltså fråga om graden av särskild inriktning av den kyrkliga verksamheten, och hur mycket man skall kräva av särskild inriktning kan vi inte få veta förrän ett överklagat beslut föreligger, därför att lagprövning i förväg inte går att få i vårt land. Men det skulle kunna bli så att om målsättningen att ge kristen fostran är tillräckligt klart formulerad och med andra ord verksamheten skiljer sig tillräckligt mycket från de borgerliga kommunala förskolornas, då kan man med utdebiterade kyrkoskattemedel bedriva sådan här verksamhet.

Jag är rätt övertygad om att detta försök kommer att göras, och då får vi se hur det går. Jag vill här bara säga att det säkerligen kan visa sig möjligt att göra verksamheten så särpräglad som krävs för detta, och då kan vi få inte ett monopol utan ett duopol, dvs. att det blir de borgerliga kommunerna och svenska kyrkans församlingar som får möjlighet att driva förskola och ingen annan.

Jag undrar om det verkligen kan vara detta som herr Svenssons meningsfränder i Broderskapsrörelsen har åsyftat. Jag tror inte det.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är medveten om den problematik som herr Carlshamre tar upp. Vi vet inte hur långt kompetensen för svenska kyrkans församlingar sträcker sig. Det sägs i lagen att svenska kyrkan inte har rätt att bedriva verksamhet som i författning eller lag är föreskriven annan. Men vi vet samtidigt att det kan uppstå en diskussion, om verksamheten har ett bestämt kristet innehåll.

Vi har för vår del sagt att man då får pröva den frågan i vanlig ordning dels i kyrkofullmäktige, dels därefter genom ett vanligt överklagande. Vad utslaget blir är det, som herr Carlshamre säger, omöjligt att veta.

Men detta, herr talman, är ju en konsekvens av att vi har en kommunkyrka eller en statskyrka – vad vi nu vill kalla den – och det är något som går igenom hela problematiken om svenska kyrkan kontra de fria kristna samfunden. Det innebär t. ex. att svenska kyrkan kan uttaxera medel för sin söndagsskolverksamhet medan frikyrkosamfunden själva får samla in medlen till sin motsvarande verksamhet, därest de inte får bidrag från den borgerliga kommunen, vilket sker i stor utsträckning.

Jag tror, herr talman, att vi får se tiden an i denna fråga. De nämnda konsekvenserna är en följd av själva systemet med en kyrka som är bunden vid staten genom lag och förordning i så utomordentligt stor utsträckning som för närvarande är fallet.

Jag hann inte svara på herr Hyltanders fråga om det substantiella innehållet i mitt svar. Jag vill bara säga att barnstugeutredningen ju som sin andra etapp har att utreda frågan om stödet till frivillig verksamhet inom organisationerna när det gäller barn mellan sju och tolv år. Jag sade i mitt anförande att jag skulle önska att åldersgränsen sänktes till sex år i det avseendet.

Fru statsrådet ODHNOFF:

Herr talman! Herrar Karlsson i Huskvarna och Svensson i Kungälv har ju på ett som jag hoppas definitivt sätt gendrivit de missuppfattningar som t. o. m. en del riksdagsledamöter har givit uttryck för när det gäller den förskoleproposition som vi nu behandlar.

Jag skall ändå helt kort beröra den opinion som har gått till storms mot någonting som inte finns. Några tusen namnunderskrifter har inlämnats mot förbud för kristen barnverksamhet kl. 9–16. En del personer har läst vad som står i propositionen. Några av dem har ringt till mig och sagt att de inte kan finna var förbudet föreslås och att de ville veta vilken sida de skall titta på i propositionen. Det beror helt enkelt på att något sådant förbud inte finns inskrivet i propositionen.

Herr Gustavsson i Alvesta sade att en del har menat att detta förslag skulle vara ett effektivt steg mot avkristning. Jag tycker att han skall tala om för dem att vi för första gången lägger in religionsorientering i förskolan.

Herr Hyltander talar för möjligheten för de enskilda förskolorna att fortsätta sin verksamhet. Jag vill om igen säga att något förbud icke finns nämnt i propositionen. Det enda ställe som jag kan erinra mig där ordet förbud över huvud taget nämns är på s. 94, där det uttryckligen står att något förbud *icke* finns för sådan enskild verksamhet.

Herr Åkerlind citerar ett stycke i propositionen om uppsökande verksamhet och gör det på ett sätt som jag ofta har mött ute i debatten. Liksom de många personer som har stått upp och ondgjort sig över den uppsökande verksamhet som vi vill få fram aktar han sig noga för att tala om, vad syftet skall vara med den här föräldrakontakten. Men om man läser vidare där herr Åkerlind slutar finner man följande mening: Samtidigt måste dock med skärpa framhållas att utgångspunkten vid kontakt mellan företrädare för kommunen och familjen måste vara att främja barnens bästa.

Det må förlåtas mig, men jag tycker det är beklämmande att uppleva

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

hur personer, som väl kan läsa innantill och fatta vad de läser, tycks förfalla till att läsa lösryckta meningar och bisatser, bortse från sammanhanget och tolka allt på ett illvilligt sätt. Inte minst menar jag att de har på sitt samvete att ha oroat många renhjärtade människor som i ett ärligt syfte har gått ut och protesterat mot det som de har trott skulle finnas i propositionen men som den absolut inte innehåller.

Herr Gustavsson i Alvesta och herr Carlshamre har tagit upp de enskilda förskolorna. Det är mycket som har nämnts här om förskolor med speciell pedagogisk inriktning som jag kan hålla med om. Jag tycker det är alldeles uppenbart och klart dokumenterat att de har lämnat värdefulla bidrag till förskolans utveckling. Ingenting hindrar heller – som här har nämnts – kommunen att ge bidrag, i den mån man bedömer detta som värdefullt ur kommunens synpunkt, och ingenting hindrar att man inom den kommunala ramen har förskola med sådan särskild inriktning. På många håll i landet har man lagt in t. ex. en Montessori-förskola inom den kommunala ramen, och denna bör naturligtvis räknas in i underlaget för den allmänna förskolan. Inte heller hindrar någonting kommunen att ge ett bidrag till förskolor som man föredrar att bedriva som enskilda; det är alltså – som herr Svensson i Kungälv har understrukit – kommunen själv som beslutar om detta.

Denna fråga har väckt en debatt som i någon mån förvånar mig. Vi decentraliserar ju beslutsfattandet till kommunerna. Vi lämnar kommunerna stor frihet och ger dem förtroendet att själva utforma verksamheten inom den ram som propositionen ger och i enlighet med den vägledande information som socialstyrelsen åläggs att utarbeta. Det gäller också personalsituationen.

En utbyggnad är mycket viktig, men jag är främmande för den centraldirigering av kommunerna som herr Gustavsson i Alvesta så varmt förespråkar och som han tror vara det enda sättet för att få en mera omfattande förskoleverksamhet. Han talar varmt och riktigt om föräldrarnas svåra situation. De är i många fall stressade, de kan ha långa restider och ha det besvärligt över huvud taget. Ja, då är det verkligen viktigt att det finns ett daghem att lämna barnen till. Vanmakten som herr Gustavsson talar om – att inte kunna ge barnen den stimulans som man så väl vet att de behöver – är ju oändligt mycket större för den som inte har daghemsplatsen att tillgå.

Visst finns det brister ute i enskilda kommuner. Jag har ofta haft anledning att ta upp dessa frågor med kommunalmän som jag har träffat. Då har jag också många gånger tagit fram riksdagsprotokoll från tidigare debatter och läst högt – inte minst för att övertyga herr Gustavssons meningsfränder – vad t. ex. fru Elvy Olsson och fru Söder har sagt om dessa frågor i riksdagen. Jag skall också med glädje citera herr Gustavsson.

Herr Hyltander är också centraliseringsivrare. När han kritiserar överhetstänkande, så kan vi konstatera att det är folkpartiet som vill ha mer av statlig detaljreglering och alltså är det parti som svarar för överhetstänkandet.

Då det gäller herr Carlshamres inlägg vill jag först tacka för det generösa erkännande som herr Carlshamre gav åt regeringens familje-

politik. Jag är också glad för herr Romanus' ord. Han har naturligtvis rätt när han förmodar att jag inte är nöjd. Om man vore nöjd så kunde man över huvud taget lägga av med att arbeta. Jag vill bara säga att jag i all blygsamhet tänker försöka fortsätta att vara dyrbar för regering och riksdag.

Herr Carlshamre talar om den stora enighet med vilken besluten om de familjepolitiska reformerna har fattats. Ja, det är en enighet som dess bättre har kunnat nås genom att de radikala falanger som finns inom samtliga partier har kunnat övertyga i dessa frågor. Att den familjepolitik som regeringen drivit har kunnat få denna breda förankring beror naturligtvis också på den stabila utredningsgrunden. Däri har ju herr Carlshamre sin hedervärda del när det gäller familjepolitiken, och i fråga om förskolepropositionen har fröken Ljungberg på ett konstruktivt sätt företrätt de borgerliga partierna. Jag vill gärna göra dessa erkännanden därför att jag tycker att det har varit ett mycket gott samarbete. Det har känts som en stor styrka att ha dessa väl genomarbetade utredningsförslag att bygga propositionerna på.

Sedan skulle jag gärna vilja säga till herr Carlshamre att visst existerar det kommuner där man har en dubbel verksamhet och alltså måste ha samråd om tider för t. ex. den kyrkliga verksamheten och den kommunala förskolan. Jag har på något håll ute i landet träffat på vad som kallades "farbror Örjans barn-timmar". Det var den unge församlingsprästen som en halvtimme innan den kommunala förskolan började satte in en kristen barnverksamhet. Detta hade man alltså i bästa sämja kunnat ordna på ett enkelt sätt - de barn som var intresserade av att delta den första halvtimmen kunde komma dit, medan de som inte var intresserade kunde komma direkt till den kommunala förskolan. Liknande arrangemang har man ju i många kommuner när det gäller Skid- och friluftsförbundets Mullskolor t. ex. Så jag tycker visst att det är viktigt och nödvändigt att man försöker leva upp till detta med samråd kring tider och att problem skall kunna lösas genom en diskussion ute i kommunen.

När det gäller de alternativa förskolor som debatten i viss mån har rört sig om tycker jag att det är viktigt att understryka att de icke skall kunna inräknas i underlaget för den allmänna förskola som kommunen får lagfäst skyldighet att tillhandahålla för alla sexåringar. Det är orimligt att hänvisa ett icke kristet barn till en kristen förskola eller ett barn från ett borgerligt hem till en marxistisk förskola. Naturligtvis kan det diskuteras om det inte i och för sig vore värdefullt för barnen att få denna berikande erfarenhet, men ur föräldrarnas synpunkt - och det är väl det vi får ta fasta på här - menar jag att detta är orimligt. Där går gränsen; ingen skall hänvisas till en skola som bygger på en livsåskådning som är främmande.

Fru Marklund tar upp frågan om obligatorium. Jag vill understryka att här vilar ett dubbelt obligatorium på kommunen: dels skall den tillhandahålla platser, dels skall den söka upp de barn som inte utnyttjar dessa platser. Förskolan är en rättighet för barnen. Vi har ju gjort erfarenheten att sociala förmåner inte skall serveras med polishand-räckning i sista ändan, t. ex. för att släpa tredskande barn till förskolan. Däremot tror jag väldigt starkt på att man kan genom en uppsökande

verksamhet förklara för föräldrar att detta är något värdefullt för barnen och få föräldrarnas positiva medverkan; den förskola som vi vill skapa bygger ju på medverkan från föräldrarnas sida.

En viktig sak tog fru Marklund upp när hon nämnde den låga personaltäthet som förekommer på sina håll. Det är väl helt klart att situationen är besvärlig ute i en del kommuner, men detta har vi ju tagit upp i propositionen. Vi måste också ställa oss frågan: Vad skall vi göra med de barn som har plats i barnstuga med ofullständig personaltillgång? Vi kan ju inte bara kasta ut några av barnen och säga att de som är kvar får det så mycket bättre att vi kan strunta i hur det blir med dem som är utanför. Statsrådet Sigurdsen, vars utomordentliga kunnsighet utredningen haft förmånen att tillgodogöra sig, har på ett mycket klart sätt ställt problemet på sin spets. Hon säger: Kvantitetskravet är också ett kvalitetskrav. Vi kan aldrig bortse från ansvaret för alla de barn som har behov av omsorg och inte heller från den bristfälliga omvårdnad som kommer många av dem till del, om de ställs utanför förskolan.

Fröken Andersson i Stockholm och herr Romanus tog upp frågan om föräldrautbildningen. Att den frågan inte har nämnts i propositionen beror på att vi gav ett direkt uppdrag åt fru Lundblad – som strax kommer att tala i denna debatt – att i arbetsgruppen för uppsökande verksamhet utreda hur man skall lägga upp en återkommande föräldrautbildning. Jag kan tala om för fröken Andersson att fru Lundblads arbetsgrupp också har ansvaret för utvecklingen av verksamheten rörande de handikappade barnen. Det är viktigt att vi när det gäller föräldrautbildningen får ett praktiskt erfarenhetsunderlag att bygga på, och det är det som fru Lundblads arbetsgrupp håller på att ta fram. Man kommer där i stor utsträckning att syssla med praktisk försöksverksamhet.

Herr Romanus tog sedan upp frågan om gruppstorlek, och där tycker jag det är viktigt att klargöra att propositionen hela tiden har räknat med samma proportion mellan barn och lärare. Självklart behövs det mer personal till en större grupp. Vi har ändå stannat för att förordna den större gruppen, därför att det genom erfarenheter från arbetet med syskongrupper har framkommit att verksamheten i vissa delar måste vara direkt åldersinriktad. För att syskongruppen skall fungera på ett bra sätt måste man ha en så pass stor grupp att den innehåller ett visst antal barn i varje åldersgrupp. Men det är inte fråga om att dra ner relationen personal–barn.

Slutligen sade herr Romanus att han då och då träffar människor från andra länder. Det gör jag också. Förra veckan hade jag exempelvis tillfälle att delta i ett internationellt symposium som gällde omsorgen om barn till förvärvsarbetande föräldrar. Jag deltog i det symposiet tillsammans med bl. a. några förskollärare, som var ganska förvånade över hur positivt deras presentation av den svenska förskolan mottogs. Klart är att den kvantitativa utbyggnaden av deltidsförskolan har tagit mycket lång tid här i landet. Men vad vi har lyckats med i det arbetet, som kanske har gått långsammare här än på andra håll, det är att hålla en och samma standard i deltidsgrupp och i daghem. I en verksamhet som omfattar de tre timmarna för sexåringar och ett antal fem- och fyraåringar – har vi ju samma standard, samma personal och samma pedagogiska målsättning

som vi har för daghemmen. Detta har väckt internationell uppmärksamhet, som jag tror är lika mycket värd att notera som den kritik herr Romanus här förde fram. Jag tror att det är oerhört viktigt att vi fortsätter att hålla samman vår deltidsgrupp och vårt daghem och att vi driver verksamheten med samma klara pedagogiska inriktning också när vi arbetar med de allra minsta barnen. Där har vi lyckats hävda oss, och där skall vi försöka att hävda oss också i fortsättningen.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till statsrådet Odhnoff säga att det är självklart att de missuppfattningar som uppstått när det gäller tolkningarna av propositionen härleder sig från vad som sägs på s. 64–65. Det tycker jag vi kan vara överens om, inte minst sedan socialutskottet nu har gjort en annan skrivning på den punkten.

Statsrådet hade i sitt senaste inlägg formuleringar som talade för behovet av en verksamhet även utanför de kommunala förskolorna. Därför är jag litet förvånad över den argumentering som statsrådet Odhnoff för när det gäller de icke-kommunala förskolorna och det kommunala underlaget. Statsrådet Odhnoff säger att kommunerna när de gör upp sina planer inte skall räkna de icke-kommunala förskolorna. Men i vilken situation kommer då en kommun där det förekommer en ganska utbredd verksamhet inom icke-kommunala förskolor? Skall exempelvis en kommun som inte räknar med att mer än 75 procent av barnen ingår i dess underlag ändå planera för 100 procent? Jag förstår inte riktigt det resonemanget.

Statsrådet beskyller oss för att vilja centralisera. Nej, vi har begärt att riksdagen skall få ta ställning till förslag om målsättningen för förskolan och om en förskolestadga.

När det gäller föräldrautbildningen vill jag ställa en fråga till statsrådet Odhnoff: Anser statsrådet att den beställning av en utredning som socialutskottet gjort redan är tillgodosedd genom det utredningsuppdrag som fru Lundblad har?

Herr HYLINDER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Odhnoff säger att det inte föreslås något förbud för enskilda förskolor att bedriva förskoleverksamhet; det sägs uttryckligen på s. 94 i propositionen, säger hon. Men i praktiken är det ändå ett förbud. På s. 65 i propositionen sägs det klart att kommun inte bör ges rätt att fullgöra sina skyldigheter enligt lagförslaget genom att överlåta på annan att bedriva förskoleverksamhet enligt samma lag. Och bara tre fyra rader efter den mening som statsrådet åberopade på s. 94 upprepas detta: "Kommun får dock ej fullgöra sina skyldigheter enligt lagen genom att överlåta på annan att bedriva förskoleverksamheten." Om de privata förskolorna inte får inräknas i planen innebär det, som nu har framhållits i reservationen 3, ett effektivt förbud mot att bedriva enskild förskoleverksamhet.

Att vi inom folkpartiet sedan av statsrådet betecknas som centraliseringsivrare tar vi lämligen lugnt. Det finns ingenting som stöder det påståendet. Det kan vara uttryck för ett tyckande, men det finns inte någon saklig grund för det.

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Precis som socialutskottets vice ordförande blev jag oroad när fru Odhnoff talade om föräldrautbildningen och hänvisade till den arbetsgrupp som fru Lundblad leder. Utskottet begär att föräldrautbildningen utan dröjsmål skall bli föremål för en övergripande utredning. Det är klart att utskottet känner till fru Lundblads arbetsgrupp. Men utskottet anser alltså inte att den är tillräcklig. I mitt anförande frågade jag om fru Odhnoff nu kunde ge garantier för att det utan dröjsmål kommer att göras en övergripande utredning. I stället hänvisar fru Odhnoff till arbetsgruppen. Betyder det att fru Odhnoff inte vill ge oss några garantier nu? Kan vi få ett klart besked på den punkten? Kan vi inte få det, måste man fråga sig varför man över huvud taget skall försöka nå samförstånd i ett utskott. Det ger ju i så fall inte några praktiska resultat. Där finns alltså fortfarande anledning till oro tills vi får ett klarläggande.

Sedan nämnde fru Odhnoff den obligatoriska förskolan och sade om jag inte missuppfattade henne; jag tyckte att jag lyssnade noga – att vi ändå har lärt oss att man inte skall servera sociala förmåner med polishandräckning. Jag tror att det var ungefär så orden föll. När man hör sådant blir man besviken. Är det så vi skall diskutera frågan om obligatorisk förskola eller inte – skall vi säga att en obligatorisk förskola innebär att man serverar sociala förmåner med polishandräckning? Är den obligatoriska skolan också ett sätt att servera en utbildningsförmån genom polishandräckning?

Jag trodde inte att vi var så långt ifrån varandra i den frågan, utan att regeringen bara ville gå fram lite försiktigt. Men det är inte att gå fram försiktigt, att beskriva ett förslag till sänkning av skolpliktsåldern med ett år på det sättet. Ett sådant uttalande hade jag inte väntat mig.

Vi är inte särskilt varma anhängare av centraldirigering av kommunerna, fru Odhnoff. Vi anser att det har varit för mycket centraldirigering när det gäller lokaler, ritningsgranskning, utrymmen etc. och för litet styrning när det gäller personalfrågorna. I konsekvens med det vill vi minska styrningen på lokalsidan och öka den, under en övergångstid, när det gäller personal. Vi tycker att det är motiverat av situationen ute i landet i dag.

Fru Odhnoff säger att ökningen av gruppstorlekarna inte innebär någon ändring av proportionerna mellan personal och barn. Då måste jag fråga: Hur kan man garantera det, när man inte vill styra personaltillgångarna på något sätt? Det blir väl ändå i praktiken en ökning av antalet barn per anställd, eftersom man tillåter en ökning av gruppstorlekarna och inte inskrider för att styra personaltillgången.

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! Fru Odhnoff nämnde någonting om att jag kanske inte kunde läsa innantill när jag refererade vad som står på s. 63 i propositionen om hur kommunernas kontakt med föräldrarna skall gå till när det gäller att försöka informera föräldrarna om förskolans verksamhet. Jag har läst upp två tredjedelar av det stycket i propositionen på s. 63 som handlar om denna fråga. Det var alltså inga lösryckta meningar.

Onsdagen den
12 december 1973*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

Om fru Odhnoff är intresserad kan jag läsa upp även början av stycket:

”Som framgår av vad jag tidigare anfört är det ett viktigt mål för förskoleverksamheten att stimulera barnens inneboende förutsättningar för en mångsidig personlighetsutveckling och ge ett bra utgångsläge för alla barn när de skall börja den egentliga skolan. Det är därför viktigt att alla barn kan nås av förskolans verksamhet. Jag vill därför i detta sammanhang något beröra den situation som uppstår när en sexåring inte utnyttjar den anvisade möjligheten att delta i förskoleverksamheten. I sådana fall bör det som utredningen föreslagit ankomma på kommunen — — —.”

Därefter kommer hela det stycke som jag läste upp tidigare.

Detta är vad som sägs i propositionen om hur det skall gå till när kommunerna skall informera om förskoleverksamhet. När föräldrarna inte är intresserade kan - i sista hand - åtgärder vidtas från barnavårdsnämndens sida. Det är det som har skrämt mig, att propositionen intar en förmyndarattityd gentemot föräldrarna. Jag har inte försökt gå ut och skrämna någon människa, men jag förstår om fru Odhnoff har mött människor som blivit skrämda av det som står i propositionen. Jag har inte försökt skrämna någon, men det är dessa avsnitt i statsrådet Odhnoffs proposition som har skrämt mig och andra. Och som jag framhöll, och uttryckte min glädje och tacksamhet över, har socialutskottet yttrat sig klart på den här punkten och framfört att den kommunala kontakten med föräldrarna inte av dessa får upplevas som ett tvång att sända barnen till förskolan.

Fru MARKLUND (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Man skulle kunna dra ut konsekvenserna av vad statsrådet Odhnoff sade om det icke önskvärda i polishandräckning mot tredskande barn till funderingar, huruvida detta alltså skulle kunna bli modellen, om man nu efter en tid med allmän förskola ändå skulle komma fram till att man måste ha ett obligatorium. Utskottet utesluter ju inte den möjligheten.

Jag blev liksom herr Romanus litet besviken över att sådana argument tagits fram. Jag kan inte hitta mer tyngd i det än i herr Karlssons i Huskvarna tidigare argument om glesbygdsbarnen. Jag har inte heller betvivlat att det finns vetskap om situationen när det gäller personal-svårigheterna, och allra minst har jag ifrågasatt statsrådet Sigurdsens kunskaper på området, men kvar står att kommunernas situation är sådan att det fordras snabba och effektiva åtgärder. Vi menar då att bestämda planeringsnormer är ett sätt att snabbare komma fram till en förbättring av den här situationen.

Fru statsrådet ODHNOFF:

Herr talman! När herr Gustavsson i Alvesta tar upp frågan om de alternativa förskolorna - som jag inte tycker skall räknas in i underlaget för den allmänna förskolan - nämner han siffror som ger en helt felaktig bild av vad det kan röra sig om. Jag kan tala om för honom att 90 procent av sexåringarna i dag finns i den kommunala förskolan, i deltidsgrupp eller i daghem. Den utbyggnad som fordras berör först och

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

främst de handikappade barnen och glesbygdsbarnen. Jag tror inte att det privata intresset där är så särskilt stort att man kan räkna med någon konkurrens.

När det gäller det uppdrag beträffande uppsökande verksamhet som har gått till fru Lundblad har det ju varit bekant för utskottet att där har funnits med ett uppdrag om föräldraskolning. I det uppdraget har också hänvisats till den skrivning som riksdagen tidigare gjorde i just den här frågan. Jag utgår från att utskottet och riksdagen nu har en mera övergripande syftning, och det är då självklart att den skall skickas vidare.

Vad beträffar herr Hyllanders oro över förbud, finns det på s. 65 ingenting som liknar ett förbud. Där finns bara skrivet att kommunen enligt lagen icke kan fullgöra sina skyldigheter genom att överlåta på någon annan att driva förskola, men det finns däremot inget förbud mot en sådan förskola.

Herr Romanus tog upp frågan om obligatoriet, och det gjorde fru Marklund också. Man kan spekulera över om den skollag som vi har i dag skulle ha fått samma utformning om lagen hade skrivits nu. Det är arbetsamt att skapa förståelse och samförstånd och att få människor att medverka, men det är viktigt att man går denna mödosamma väg för att få just föräldrarna med sig och förmå dem att inse att detta är någonting värdefullt för deras barn. Vi bör försöka åstadkomma en god samarbets-situation i förskolan.

När det gäller personaltättheten är det viktigt att vi är klara över att det är en ny organisation som föreslås med syskongrupper. Det är inte bara att utöka antalet barn i en vanlig förskolegrupp, herr Romanus.

Det är inte oväsentligt, herr Åkerlind, att tala om i vilket syfte man skall kontakta föräldrarna. Jag har redan läst upp fortsättningen på herr Åkerlinds citat, och jag vill understryka att det är barnets bästa som är syftet med den här kontakten.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är trots allt fortfarande en smula oroad över föräldrautbildningen. Fru Odhnoff säger nu att utskottet och förmodligen riksdagen har en övergripande syftning med sitt uttalande och att detta skall skickas vidare. Men vart? Och vad kommer att hända? Blir det en mera övergripande utredning utan dröjsmål, som riksdagen har begärt, om man bifaller utskottets hemställan?

Jag skall inte nu pressa fru Odhnoff ytterligare på hur det skall gå till; jag kan bara försäkra att vi kommer att följa den här frågan. Blir det inte en utredning utan dröjsmål kommer vi givetvis att ta upp den igen. På det här området har det varit en passivitet som är förvånande, i synnerhet som statsrådet nu säger att det viktiga är att få ett erfarenhetsunderlag. Det var ju det riksdagen ville ha 1970, när vi begärde en försöksverksamhet. Någon sådan värd namnet har inte startats på dessa tre år. Det är mot den bakgrunden som vi nu inte nöjer oss med luddiga uttalanden, utan vill ha klara besked.

Fru Odhnoff säger beträffande obligatoriet att man kan spekulera över hur skollagen skulle ha sett ut om den hade utformats i dag. Jag vet inte varför man skall spekulera över det. Det är riktigt att det är angeläget att

Onsdagen den
12 december 1973*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

skapa samförstånd mellan föräldrar och förskola, men det gör man inte genom att säga att ett obligatorium vore som att servera sociala förmåner med polishandräckning. Man kan helt enkelt och odramatiskt konstatera att skolan inte upplevs som något polisiärt tvång för dagens familjer i Sverige. Att den börjar ett år tidigare upplevs inte i andra länder som något polisiärt tvång. Det är i så få undantagsfall som man inte vill acceptera den allmänna skolplikten, att dem kan man från alla praktiska synpunkter bortse från. Man behöver inte tro att en obligatorisk förskola, om den byggs upp och beskrivs på rätt sätt av ansvariga statsråd lika väl som av andra, skulle behöva leda till något bristande samförstånd mellan samhället och föräldrarna. Lyckligtvis uppfattar föräldrarna förskolan som något positivt och inte som något negativt. Jag tror att de gör det även efter uttalandet av fru Odhnoff, även om det inte direkt bidrog till samförståndet.

Jag är helt medveten om att syskongrupper inte är detsamma som åldersgrupper. Men syskongrupper är inte längre någon ny organisation, fru Odhnoff. De förekommer på åtskilliga håll. Men dessa grupper har inte omfattat 20 barn. Det kommer de att göra nu enligt propositionen. Samtidigt är det inte säkert att man håller fast vid den proportion mellan personal och barn som regeringen och utredningen vill ha. Det finns inget styrmedel för detta, och därför har vi begärt det. Det innebär naturligtvis mer styrning, men den är till barnens bästa i detta fall. Den är också till personalens bästa, för den upplever också grupper på 20 som för stora.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Efter att ha hört fru Odhnoffs senaste inlägg vill jag notera att vi uppenbarligen under dagens lopp har kommit varandra närmare här i kammaren trots en del fräna ord som har utväxlats tidigare. Nu har vi hört både herr Svensson i Kungälv och fru Odhnoff uttrycka sig mycket positivt om de alternativa pedagogiska inrättningarna, om den kompletterande förskoleverksamheten och sådant. Man börjar nästan uppfatta detta som en uppmuntran från allra högsta ort till kommuner och föräldrar att utnyttja de luckor i den föreslagna lagen som otvivelaktigt finns. Men hälen i den lagen är så stora att man kan köra igenom dem med häst och vagn åt bägge hälen. Man kan t. o. m. konstatera att det är en illusion att tro att kommunerna inte skulle kunna inräkna enskilda förskolor. Lagen älägger kommunerna att planera med hundraprocentig täckning, men när man skall realisera planerna får man givetvis bygga, inreda och anställa personal någorlunda efter den faktiska efterfrågan och inte bara efter planen. Skulle det visa sig att trots all uppsökande verksamhet och hur effektiv den än blir bara 50 procent av sexåringarna vill gå i förskola, kommer ju inte lokaler med inredning och personal att stå och vänta på de återstående 50 procenten varenda dag månad efter månad. Kommunerna får dimensionera verksamheten efter den faktiska efterfrågan. Skulle det i någon kommun kanske t. o. m., enligt herr Svensson i Kungälv, med kommunalt bidrag finnas låt oss säga en Montessoriförskola och en kyrkans småbarnsskola, kommer naturligtvis efterfrågan på platser i den kommunala förskolan att anpassa sig därefter. Då blir det visserligen i planen 100 procents täckning, men i

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

sinnevärlden blir det alltså förskoleplatser till de barn som verkligen vill ha sådana.

Jag har naturligtvis pressat det här. Det kan varken vara fru Odhnoffs eller herr Svenssons mening att det skall gå till på det sättet, att planen skall vara mera en illusion och i verkligheten kommunen bygger till dem som finns kvar sedan alla andra har byggt. Men uppenbart är att lagen kommer att kunna användas även på det sättet.

Jag vill bara till sist notera att de kommuner, de kyrkoförsamlingar och de enskilda organisationer som känner det angeläget att bereda utrymme för förskolor med annan pedagogik och delvis annat innehåll än de allmänna kommunala förskolorna uppenbarligen kan gå till verket med gott mod och finna att det kanske ändå är möjligt att inrymma även sådana.

Fru statsrådet ODHNOFF:

Herr talman! Till herr Romanus vill jag säga att det är alldeles självklart att riksdagens uttalande skall respekteras. Jag ser det som ett mera omfattande uppdrag som riksdagen denna gång kommer med.

Det skulle bli få undantag, säger herr Romanus. Det visar också den försöksverksamhet som vi bedriver. Herr Carlshamre var inne på samma fråga. Det är inte någon risk att man får en kanske 50-procentig täckning av sexåringar i förskolan, herr Carlshamre. De faktiska siffror som vi kan redovisa tyder på något helt annat. Det är kanske enklast att belysa detta med ett exempel.

Om jag får ta ett exempel ur minnet, kan jag nämna att man i Eskilstuna hade 1 499 sexåringar som inbjöds till kommunal förskola. Samtliga kom så när som på ett drygt hundratal, varav man så småningom fann att en del redan gick i daghem, andra hade flyttat osv. Men det var ett 30-tal barn som bodde i kommunen men som inte hade svarat på denna inbjudan till allmän förskola. Dem sökte man upp och frågade bl. a. varför de inte hade kommit till förskolan. De flesta svarade att de inte hade kommit sig för att svara på inbjudan. Det var en ganska hög procent invandrarfamiljer som över huvud taget inte hade uppfattat inbjudan, vilket visar hur viktigt det är att man har denna uppsökande verksamhet och verkligen kan tala om för familjerna vad det rör sig om. När man väl hade talat om vad förskolan innebar kom samtliga barn så när som på åtta av de 1 499. Av dem var det, vill jag minnas, fyra som tackade nej därför att de gick i en kyrklig förskola. Ett barn gick i en privat förskola. Dessa relationer mellan barn som sätts på det ena eller andra stället skall vi ha i minnet. Det är viktigt att man har klart för sig dessa siffror när man debatterar den här frågan.

Fru LUNDBLAD (s):

Herr talman! Frågan om uppsökande verksamhet bland barn under sex år samt om föräldrautbildning har på ett mycket positivt sätt tagits upp såväl i proposition och motioner som i det betänkande från socialutskottet som vi i dag har att behandla. Socialutskottet har också godkänt propositionens förslag på dessa områden, även om det i en hemställan understryker kravet på en omfattande föräldrautbildning och

utredning av just detta.

Flera motioner från bl. a. moderata riksdagsmän samt en del skrivelser från olika grupper av kyrkligt verksamma personer har velat antyda att den uppsökande verksamheten skulle innebära en onödig påverkan på föräldrarna och t. o. m. ordet tvång har använts i sammanhanget. Det finns därför anledning att här slå fast att målsättningen för den arbetsgrupp som arbetar med att finna lämpliga former för den uppsökande verksamheten ute i kommunerna är att skapa former för samarbete med barnfamiljerna. Flera av samhällets organ för barnhälsovård och barnavård bör samverka just i uppgiften att tillsammans med föräldrarna bistå barn, som av olika skäl är i behov av särskilt stöd och stimulans.

Herr Hylander använde i något sammanhang beträffande förskolan uttrycket "överhetstänkande". Jag vill gärna här fastslå att något överhetstänkande, något tvång, inte ligger i en uppsökande verksamhet enligt de riktlinjer vi arbetar efter. Om sedan förskoleplats skall "erbjudas" eller "anvisas" syns mig inte innehålla så mycket av ett reellt problem. Huvudsaken är att samhället har stödformer, som i det enskilda fallet är adekvata.

Förskolan är en mycket viktig resurs när det gäller att ge barn med olika handikapp stimulans och möjlighet till samverkan och växande i grupp. Men det är naturligt att också andra åtgärder kan komma i fråga, t. ex. lekrådgivning och personlig psykologisk rådgivning. Den försöksverksamhet som har funnits sedan några år och som nu ständigt får större omfattning har visat sig mycket betydelsefull. Det har gällt förskoleundersökningar på barnavårdscentraler, men även andra modeller prövas för att nå föräldrar och barn som känner svårigheter. Vi försöker ständigt initiera nya modeller. Ibland skulle man önska att debatten i riksdagen kunde få direkta rapporter från verkligheten. Debatten skulle då bli mindre snedvriden.

I den utvärdering som redan har skett av en del av försöksverksamheten finns exempel på hämmade barn, skrämde barn, överaktiva barn och aggressiva barn. Ofta har även föräldrarna i dessa fall problem. Föräldrarnas svårigheter är antingen av fysisk eller social och psykisk art. Man vet inte vad som är orsak eller verkan i sammanhanget. Att läsa om de barn som hjälps genom den uppsökande verksamheten ger ett starkt intryck av att samhällets insatser på detta område bör förstärkas – absolut inte ifrågasättas. Det finns även exempel på hur man på ett mycket tjugigt sätt har kunnat skapa små grupper av glesbygdsbarn som varit oerhört isolerade. Jag tror att det är ett mycket viktigt steg till en god skolanpassning just för dessa barn.

En av motionerna och även utskottet har tagit upp frågan om samverkansformerna mellan den sociala och den pedagogiska sektorn på det lokala planet. Samverkan sker ju genom lokala kontakter. Vad jag tycker är ett något större problem är kontakten mellan primärkommunala och landstingskommunala myndigheter på hälsovårdens och den sociala förebyggande verksamhetens område. Det finns organ för samarbete mellan kommunerna och de lokala hälsovårdsmyndigheterna, och det skjuter ständigt upp nya sådan organ som svampar ur jorden en

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

höstdag. Det borde, anser jag, vara en angelägen och mycket intressant uppgift för dessa samarbetsorgan att göra gemensamma ansträngningar för att skapa en uppsökande verksamhet bland barn under skolåldern för att lösa de fysiska, psykiska och sociala problem som verkligen försvårar att barnen får en harmonisk utveckling. Att skapa ett lämpligt utvecklingsklimat i hem, i förskola, i skola och i bostadsmiljö är något som vi verkligen är skyldiga våra små medborgare.

Fröken Andersson i Stockholm tog upp de handikappade barnens situation i förskolan och det ansvar som kommunerna och landstingen måste känna för dessa barn. Det finns utan tvivel vissa problem här, och jag vill gärna tala om att arbetsgruppen har prioriterat verksamheten just på det området. Vi tycker nämligen att när den nya förskolan nu träder i kraft skall det inte finnas några klyftor som gör att de handikappade barnen blir satta åt sidan i något sammanhang.

Alla som varit uppe i debatten har varit positiva till föräldrautbildning. Man använder uttrycket som om det vore ett entydigt begrepp, men egentligen består det av väldigt många komponenter. Hittills har det vi kallar föräldrautbildning mera varit en handfast praktisk information i samband med barns födelse, en sorts föräldrainformation. Vad vi tycks behöva är systematisk utbildning och information från skolåldern och långt upp i åren, gärna med tyngdpunkten lagd på sådana situationer där intresset och behovet är särskilt stora. Men vad arbetsgruppen har ansett vara särskilt väsentligt är att alla nås av de viktigaste delarna av föräldrautbildningen. Inga svårigheter när det gäller tid, avstånd eller språk får utgöra hinder för att denna information når ut till föräldrarna. Det gäller såväl fäder och mödrar som alla andra som har kontakt med barn.

Utredningsarbetet kring föräldrautbildningen har påbörjats. Försöksverksamheten har initierats på olika håll och kommer att snabbt öka i omfång.

Jag tycker att föräldrautbildningen måste vara en samhällets skyldighet och också en föräldrarnas skyldighet gentemot barnen. Dess innehåll och former bör mycket noga övervägas. Föräldrautbildning och uppsökande verksamhet bygger på uppfattningen att föräldrarna alltid vill sina barns bästa. Men även om det är så kan ibland kringliggande faktorer

föräldrarnas egen otillräcklighet på grund av trötthet, sjukdom, ekonomiska problem, dålig miljö och brist på kunskaper i växelverkan med barnets upplevelser av just dessa faktorer -- medföra att barnet blir felaktigt bemött eller påverkas negativt i sin utveckling. De försök med uppsökande verksamhet och föräldrautbildning som påbörjats har redan nu visat fina exempel på hur samhällets stöd och intresse har varit en mycket positiv upplevelse för föräldrarna och barnen. Vi måste gå vidare på den inslagna vägen. Förskolan är grunden, men vi behöver ökade resurser för föräldrautbildning, lekrådgivning, personlig psykologisk rådgivning och uppsökande verksamhet, och vi måste snabbt åstadkomma dessa resurser.

Till slut skulle jag vill säga, herr talman, att det goda samhället, det starka samhället, har naturliga förutsättningar för att också bli ett verkligt barnvänligt samhälle.

Herr HYL TANDER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka fru Lundblad för att hon genom att apostrofera mig gav mig tillfälle till en replik som jag tillsammans med presidiet missade i förra omgången. Jag vill bara ställa en fråga till fru Odhnoff om förbudet att driva enskilda förskolor, som det ju har varit tal om. Som jag påpekade i mitt förra inlägg, blir det ju i praktiken ett förbud, eftersom kommunen inte får överlåta verksamheten till någon annan. Jag hade lust att åka med herr Carlshamre på hans hästskjuts, som han har introducerat i debatten i det här läget när energin tycks vara slut för bilåkarna; annars hade han väl kört med bil igenom det här. Jag vill fråga vilket av dessa alternativ fru Odhnoff står för: att det finns möjligheter eller att det är förbjudet för kommunerna att räkna in de enskilda förskolorna, vilket vi vill i reservationen 3 – och väntar svar på.

Sedan skall jag be att få ansluta mig till dem som tycker att det är bra – det sade jag inledningsvis också – att propositionen har kommit och gärna ge en blomma till fru landshövdingen för att hon avslutar sin karriär som statsråd med den. Beträffande de positiva sakerna finns inga delade meningar. Det är för att förbättra förslaget som vi har gjort våra reservationer. Jag vill än en gång understryka värdet av de enskilda insatserna. Det är för att samarbetet skall gå bättre och inte ge den segregation som tycks kunna bli fallet, om man tvingas ta den andra vägen – den utan möjlighet att räkna in de enskilda förskolorna fullvärdigt i den kommunala planeringen –, som vi har gjort vår framställning.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! Förskoleutredningen var helt ense utom på en enda punkt, och det var när det gällde huvudmannaskapet. Två medlemmar i utredningen reserverade sig mot socialstyrelsen som huvudman till förmån för skolöverstyrelsen. Flera remissinstanser har stött reservanternas förslag, likaså folkpartiet i sin partimotion nr 2019.

Vi är eniga om utredningens grundtanke att förskolan skall utveckla en såväl socialt som pedagogiskt fungerande verksamhet. Men avgörande för vårt ställningstagande har inte varit motiven för en förskoleverksamhet utan verksamhetens innehåll. Fru statsrådet Odhnoff sade också i dag på förmiddagen att hon hade en pedagogisk syn på hela förskolan och räknade upp flera ämnen som man där kunde bibringa kunskaper i: matematik, svenska, grammatik m. fl.

När alla sexåringar kommit in i förskolan har man skapat helt andra förutsättningar för verksamheten i lågstadiet, och då kan man lägga en pedagogisk helhetssyn på förskola och grundskola som syftar till en integrering mellan dessa två skolstadier. Jag vill nämligen kalla förskolan för ett skolstadium.

I några kommuner har man redan en försöksverksamhet med en förskola integrerad med en lågstadieskola både lokalmässigt och pedagogiskt. Och det är en sådan samverkan som skall eftersträvas. Det blir då en mjuk övergång från en enklare pedagogisk verksamhet till en något mer avancerad. På det sättet slipper man t. ex. den enligt min mening för såväl elever som lärare och föräldrar så förnedrande inskolningsperiod som

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

vi nu har de sex första veckorna i lågstadiets första klass. Finner man under denna tid inte barnet skolmoget, kan man t. o. m. återsända det hem. Ännu ett år i hemmet utan pedagogisk ledning är ju inte den bästa förutsättningen för att göra barnet skolmoget till kommande år.

När alla sexåringar kommit i förskolan, kan man naturligtvis återsända barnet dit. Men inte heller det är någon god lösning. I förskolan skall man kunna ta en sådan hänsyn till den enskildes behov av stöd och stimulans och också ha möjlighet att ge denna så att när barnet bedöms skolmoget det bara flyttas upp i grundskolan. På sikt bör en sådan samverkan helt enkelt leda fram till en klasslös kombination av förskola-lågstadium.

Men en av förutsättningarna för denna samverkan är ju att skolmyndigheten blir tillsynsmyndighet. En annan förutsättning är att det blir ett intimt samarbete mellan förskollärarna och lågstadielärarna, och därför bör man göra en bättre samordning mellan utbildningen av dessa två lärarkategorier.

Förskollärarna känner — det har faktiskt flera av dem personligt framfört till mig — att de i dag inte får så stor förståelse för sin pedagogiska verksamhet. Statsrådet sade för en stund sedan att vi skulle vara stolta över den höga standard på den pedagogiska verksamheten som vi har på dagens barndaghem och i de förskolor som nu finns. Jag tror, statsrådet Odhnoff, att den inte är så särskilt hög på alla ställen. Men det är sannerligen inte förskollärarnas fel utan det har andra orsaker, t. ex. de stora grupperna som Gabriel Romanus för en stund sedan talade om.

Sveriges förskollärare har i remissvar genom Facklärarförbundet framfört krav på att skolöverstyrelsen respektive skolstyrelsen skall vara huvudmän. De menar liksom jag att det är en säkrare intäkt för att den pedagogiska innehållet i förskolan prioriteras. Jag vill också understryka något som statsrådet sade för en stund sedan och som jag tycker är mycket viktigt, nämligen att man när man nu bygger upp nya förskolor inte skall sätta kvantiteten före kvaliteten. Det är oerhört viktigt att det klart uttalas i detta sammanhang.

Herr Karlsson i Huskvarna sade för en stund sedan att det i dag är den sociala myndigheten som är förskolans huvudman och att det inte finns något motiv för att så inte i fortsättningen skulle vara fallet. Men denna ordning är väl inte sakrosankt och omöjlig att ändra på i framtiden bara därför att det nu är som det är. Jag tror att det är mycket angeläget att övergången till en annan huvudman blir mjuk och att kommunerna tills vidare — som förordas i propositionen — ges en möjlighet att välja huvudman. Man kan ju också, som har skett på en del ställen, för förskolans verksamhet tills vidare tillsätta ett samarbetsorgan mellan den sociala myndigheten och skolmyndigheterna.

Men, herr talman, till sist vill jag ännu en gång understryka att förskolan och grundskolan socialt och pedagogiskt har samma uppgifter och att det därför är naturligtast att de har samma huvudman. Därför yrkar jag bifall till reservationen 13.

Herr HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Den förskolereform som riksdagen i dag skall besluta om ligger väl i linje med den utveckling som har ägt rum under det senaste

decenniet i många länder. Det som vi utträttar här i Sverige, bl. a. genom riksdagsbehandlingen av detta ärende, kan ses som en utlöpare av en ökad aktivitet och en ökad forskning omkring barn, liksom också av ett ökat politiskt intresse för barnens miljö och problem, i många länder. En bakgrund härtill är att den internationella forskningen på många områden, inom psykologin och pedagogiken och även t. ex. inom biologin, över huvud taget inom de områden som handlar om människan, mer och mer entydigt kunnat slå fast att det som sker under barnens första år på ett helt annat sätt än man tidigare trott blir bestämmande för barnens utveckling senare i livet. Detta är ett skäl till det ökade intresset för de här frågorna.

Den proposition som nu lagts fram – och naturligtvis i första hand det förslag till lag om förskoleverksamhet som vi skall besluta om – betyder att det svenska samhället i dag är berett att prioritera barnen och deras betingelser i reformarbetet på ett annat sätt än tidigare. Samhället accepterar alltså tanken att barnens förskoleår formar den väsentligaste delen av den vuxna människans framtid.

Jag vill som flera andra talare understryka – jag noterar att många av oppositionens företrädare också har gjort det – att det är bra att den här reformen kan beslutas i ganska stor enighet när det gäller grunddragen. Utskottets betänkande visar att det råder stor enighet om de väsentliga riktlinjerna för förskolans uppläggning, målsättning och innehåll, konkretiserat t. ex. när det gäller syskongrupper, när det gäller arbetslagen, dvs. att personalen skall ges möjligheter att arbeta på ett demokratiskt sätt, när det gäller att kommunen och förskolepersonalen skall ha demokratiska kontakter; demokratiska former. Detta är viktigt också därför att de vuxnas arbetsformer påverkar vilket slags människor barnen formas till.

Men det finns några knäckfrågor som man måste ta itu med därför att de är aktuella i den verklighet som vi har i dag och som måste vara utgångspunkten för vår diskussion och vad vi gör just nu. I dag finns de flesta barn i förskoleåldrarna inte i daghem, inte i förskola. Av sexåringarna går majoriteten i förskola, men annars står flertalet barn utanför. Det leder till en prioriteringsfråga som vi inte kan komma undan. Hur mycket skall vi i dagsläget satsa på att förbättra situationen i de förskolor och daghem som finns, och hur mycket skall vi lägga på en utbyggnad för de barn som står helt utanför en samhällelig omsorg och tillsyn? Vi vet att väldigt många barn med heltidsarbetande föräldrar icke får någon som helst omsorg eller tillsyn som samhället har tagit ansvar för. De står helt utanför daghem, familjedaghem och andra former av tillsyn. Det är alltså ganska många barn som riskerar att fara illa och få en besvärlig utveckling i framtiden.

Frågan om hur mycket vi skall satsa på att bygga ut daghemmen och korta köerna så att de barnen kan få del av en bra verksamhet och hur mycket vi skall satsa på att förbättra situationen i de daghem som finns och förbättra personalens arbetsförhållanden, och därmed också barnens förhållanden – för naturligtvis har man i många daghem besvärligheter och problem i arbetet – den problematiken måste vi tackla. Vi måste ta tag i den, vi kan inte glida undan den. Jag tycker att några av partierna just har glidit undan i sin uppläggning; jag skall återkomma till det.

Med tanke på den pressdebatt som har förekommit den senaste veckan vill jag understryka att det råder stor samstämmighet mellan utredningens förslag och propositionen. I de allra flesta väsentliga avsnitt tar propositionen upp – och vidareutvecklar i vissa fall – förslag som utredningen har lagt fram. Den linje som utredning och proposition går på är – som statsrådet Odhnoff nyss sade när hon citerade statsrådet Sigurdsen – att det allra främsta målet måste vara att få in de barn som i dag står helt utanför omsorg. Men vi vet att det också finns en besvärlig arbetssituation på en del daghem. Personalen har ofta ett slitsamt jobb, och en del förskollärare och barnsköterskor orkar kanske inte med att hjälpa de barn som har det svårast.

Vi startar nu vidare verksamheten i en situation där det råder brist på utbildad personal. Då måste det, säger vi, vara angeläget att prioritera personalökningarna till de förskolor där problemen är störst. Det är till de förskolorna där man integrerat barn med särskilda behov – därför att de är handikappade, har problem osv. – som de knappa personalresurserna i första hand måste styras när det är fråga om en ökning av personalresurserna. Detta är också den linje som förordas i propositionen, liksom i statsverkspropositionen, där man ju speciellt sade att den föreslagna ökningen av statsbidraget skulle i första hand kunna användas av kommunerna för att förbättra personalsituationen i de institutioner där barn med handikapp var integrerade.

Det är mycket viktigt att kommunerna följer upp de möjligheter som alltså staten ger genom att stödja de barn som har särskilda behov för sin utveckling. Det är ju till slut de sämst ställda barnens behandling som blir måttet på hur samhället kommer att lyckas.

Detta är den linje som propositionen och utredningen har valt i vad som på kort sikt är en målkonflikt. Tar vi in hela resonemanget om att den offentliga sektorn måste expandera för att vi skall kunna upprätthålla full sysselsättning och att det är de här områdena av den offentliga sektorn som kanske är de allra viktigaste att stödja – den debatten har förts i andra sammanhang i riksdagen i höst – då är det givet att vi på längre sikt kan få resurser både för en allmän personalökning och för en snabb utbyggnad. Men vi skall också lösa dagens problem.

Framför allt i reservationerna från folkpartiet och vänsterpartiet kommunisterna undviker man i viss mån den här problematiken. Vad de två partierna säger är ju att vi i dag skall besluta en förskolestadga som på kort sikt tvingar fram en större personaltätthet överallt. Dessutom säger folkpartiet – kommunisterna har ett liknande resonemang, dock inte i samma reservation – att riksdagen för daghem och förskolor skall fastställa en utbyggnadsplan fram till 1980, som kan sägas vara liktydig med ett av de mera ambitiösa alternativ som lades fram i utredningens betänkande.

Men de två linjerna går bara inte ihop under den närmaste tiden. Det går inte att få både en snabbare utbyggnad av daghemmen än vad regeringen räknar med och dessutom en bättre omedelbar personalsituation överlag i landet än vad regeringen förutsätter, med inte i första hand de knappa ekonomiska resurserna utan framför allt de knappa personalresurserna. Då måste man välja. Jag menar att folkpartiets politiska

redovisning undviker det prioriteringsproblem man står inför. Det går inte att så att säga övertäckna knappa resurser. I stället måste man välja, prioritera. Ni har alltså inte diskuterat vilka barn vi i första hand skall hjälpa, vilka institutioner vi i första hand skall stärka. Ni undviker att gå in i den prioriteringsdebatt som för utredningen och i propositionen ledde fram till att man säger: Ge personalökningarna i första hand till de förskolor där barn med särskilda behov finns integrerade, där också arbetsproblemen för personalen är störst.

När detta är sagt vill jag i fråga om kvalitetsdebatten, i samband med vad Eivor Marklund anförde, säga att utan tvivel är förskolläraryrket och barnskötaryrket ofta hårt och slitsamt, liksom de allra flesta sysselsättningar i samhället är. Arbetsituationen för dem som jobbar på detta område böt och kan förbättras, och så kommer även att ske när riksdagen tar regeringens förslag.

Men man skall akta sig noga för att därav dra slutsatsen att det som sker i våra daghem i dag är någonting som inte är bra för barnen, någonting som i varje fall inte är mycket mer än — som Eivor Marklund sade — barnvaktande. Det stämmer inte enligt min mening med verkligheten. Jag har besökt daghem och förskolor runt hela Sverige, och jag kan gott stå för omdömet att i de allra flesta fall är det en mycket fin och bra och för barnen utvecklande verksamhet som bedrivs, även om personalen kanske just därför känner att det är arbetsamt. Jag tror man skall slå fast att de barn som kommit in på daghem har i regel haft tur och får del av en bra verksamhet.

Eivor Marklund gav exempel på hur slitsamt arbetet kan vara. Jag skall bara ta ett exempel som visar att propositionen behandlar de här frågorna. Det som är slitsamt är ju bl. a. att stå ensam i en barngrupp under lång tid av dagen. Men det är just detta propositionen vill förändra, och det är där syskongruppen med det något större barnantalet kommer in. Det blir alltid flera vuxna närvarande — man är inte ensam i de syskongrupper som föreslås i propositionen. Flera vuxna tar således ansvaret samtidigt. Detta är en mindre påfrestande arbetsform än den som Eivor Marklund beskrev, så vad Eivor Marklund kritiserade var en del av det som har varit och inte det som föreslås i propositionen.

En annan av de frågor som berör kvaliteten är gruppstorlekarna. Gabriel Romanus har nyss i debatten framställt folkpartiet som i den frågan speciellt avancerat. Ni föreslår att en högre generell personalitet omedelbart skall gälla, men beträffande gruppstorlekarna är det väldigt litet ni har att komma med, om ni skall måla upp en skillnad mellan er själva och propositionen. Ni säger att under utbyggnadsskedet — och det är utbyggnadsskedet vi alla talar om i det här fallet — skall man ha 15 barn och de möjligheter till 20-procentig överinskrivning som finns enligt dagens regler. I propositionen anges att det skall vara maximalt 20 barn, men — och det är det viktiga — i propositionen är man mycket mera kritisk till överinskrivning än vad Gabriel Romanus och folkpartiet är. Enligt propositionen skall överinskrivning utöver de 20 vara ett rent undantag, och det slås fast att när man går upp till 20 inkluderar det den överinskrivning som finns i dag. Det skall alltså vara normen — man skall ha 20 barn men på det antalet skall det i normalfallet icke vara någon

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

överinskrivning. I verkligheten står alltså så att säga folkpartiets 18 barn mot propositionens 20 barn, och den skillnaden är verkligen inte stor.

Gabriel Romanus säger att det inte finns några styrmedel. Men det finns sådana. Enligt dagens regler, som folkpartiet hänvisar till, får kommunerna pengar till personalen och till verksamheten bara för de 15 barnen och ingenting för de överinskrivna barnen. Enligt propositionsförslaget får man pengar som kan användas till personal också för de överinskrivna, alltså upp till 20 barn. Det är den stora skillnaden, att med propositionens tjugogrupp får man pengar för alla barn, vilket man inte får med det nuvarande systemet. Det finns alltså ett styrmedel inbyggt.

Fru Fränkel talade om inriktningen av verksamheten och även om kvaliteten, med anslutning till den reservation som där avgivits. Jag vill ta upp fru Fränkels inlägg från den synpunkten och konstaterar att skall man föreslå – som ju två reservanter i utredningen gjort – att skolöverstyrelsen blir tillsynsmyndighet på det centrala planet, måste man komma ihåg att utredningen och de allra flesta remissinstanserna är eniga om att det viktigaste är att man inte delar upp huvudmannaskapsansvaret. Det skall, som Camilla Odhnoff och andra varit inne på, vara samma pedagogiska syn som präglar bägge verksamheterna, både daghemmen och de andra förskolorna. Det betyder att skolöverstyrelsen inte bara skulle ha ansvaret för sexåringarna – det var mest om den frågan fru Fränkel talade, liksom man gör i reservationen – utan skolöverstyrelsen skulle också vara tillsynsmyndighet för daghemmen, för familjedaghemmen, för barnsamariterna och för de barnvårdare som finns i kommunerna. Ur det perspektivet har många, som tidigare mera oreflekterat tyckt att det var naturligt att skolöverstyrelsen skulle bli tillsynsmyndighet, sagt sig att det är riktigare att låta tillsynen vara kvar hos socialstyrelsen. Man har alltså anlagt en helhetssyn som får anses vara riktig.

I huvuddragen har enigheten som sagt varit stor, men i några detaljfrågor har folkpartiet och vänsterpartiet kommunisterna gått emot propositionen. En av de frågorna gäller obligatorium eller allmän förskola. Som statsrådet Odhnoff sade är ett dubbelt obligatorium för kommunen inbyggt i den lag som föreslås, nämligen dels att anvisa plats för alla barn, dels att söka upp de familjer vilkas barn inte har infunnit sig. Men där vill folkpartiet och vänsterpartiet kommunisterna ha också en annan form av obligatorium. Jag kan i och för sig förstå ett resonemang som leder fram till att man vill ha ett obligatorium av den typ som nu finns i skolan. Jag kan förstå den argumentationen, även om vi anser att vi har stannat för ett likvärdigt förslag.

Men jag har väldigt svårt att förstå den speciella argumentation som har lagts upp av folkpartiet. Den begriper jag helt enkelt inte – i synnerhet som den framförs av ett parti som säger sig vilja arbeta för föräldrautbildning. Jag tycker att folkpartiet har den sämsta möjliga av alla tänkbara argumentationer för ett obligatorium. Man säger nämligen så här om den obligatoriskt uppsökande verksamhet som föreslås i propositionen: "Många familjer kan komma att uppleva det som stötande att behöva inför myndigheter redovisa varför man inte vill utnyttja rätten till en plats i förskolan och få sina hemförhållanden och sin hemmiljö undersökta. Dessa risker undviks genom en obligatorisk förskola." Ett

liknande resonemang för man i folkpartiets motion, där det sägs att många familjer kan uppleva det som stötande och påträngande att myndighetspersoner kommer hem till dem osv. Man undviker problemet med ett uppsökningsförfarande genom att ha ett obligatorium. Men det är ju återigen bara att väja för problemet. Om några föräldrar vet för litet om förskolan, om de är dåligt informerade och därför allmänt vagt negativa -- och som det står i propositionen är den uppsökande verksamheten framför allt en informationsfråga -- så säger alltså folkpartiet att det är för besvärligt att vi går hem och talar om för föräldrarna vad förskolan är och därmed undanröjer deras misstänksamhet. Skriv i stället ut ett meddelande av den typ vi har i skolan, att ni skall infinna er då och då, så slipper vi det problemet, säger man. Jag har verkligen mycket svårt att förstå hur man kan föra den argumentationen samtidigt som man i många sammanhang talar för föräldrautbildning, vilket jag gärna vill intyga att folkpartiet gör. Vi bygger ju hela denna verksamhet på ett samarbete mellan familjerna och förskolan. Om det då finns problem av den typen att föräldrarna är negativa på grunder som kan undanröjas, t. ex. genom information, så skall väl det problemet bort innan vi kan få ett förtroendefullt samarbete! Man får definitivt inte något förtroendefullt samarbete genom att bara gräva ner problemet i jorden och låtsas som om det inte existerade, vilket är den behändigare linje som folkpartiet väljer. Det tycker jag som sagt är den sämsta argumentation man kan ha för en obligatorisk förskola.

Sedan vill jag säga till dem som har varnat för risken att barn inte kommer till förskolan, alltså att de bäst behövande barnen -- som jag tror att det står i kommunistmotionen -- inte skulle komma dit, att det är ett obligatorium för kommunen att uppsöka alla familjer där barn icke utnyttjar den anvisade platsen och informera dem om vad förskolan är. Kommunen skall alltså nå ut till alla familjer. Så länge kommunen följer lagen finns det ingen möjlighet att barnen så att säga skall slinka igenom nätmaskorna i sådana sammanhang. Och det är just för de sämst ställda barnen som denna del av lagen har kommit till, ty som det står i propositionen finns redan de allra flesta sexåringar med i förskolan.

Det synsätt som präglar utredningen och propositionen är alltså en tilltro till att vi nu har nått en punkt i samhället där kommunerna är beredda att ta ansvar när staten ställer resurser till förfogande. Vi bygger alltså klart på en lokal demokratisk process, där inte minst samarbetet mellan kommunen och förskolans personal är mycket viktigt. Vi tilltror kommunerna mognaden och ansvaret att med de bättre statliga resurser som ställs till förfogande kunna utveckla en verksamhet som tar hänsyn till barnens mycket skiftande behov.

Ett annat obligatorium för kommunerna är den kommunala förskoleplanen, en plan där man alltså skall redovisa det totala behovet av daghem och andra förskolor i varje bostadsområde i kommunen över t. ex. en femårsperiod och dessutom redovisa hur mycket av detta behov man kan täcka. Därigenom får man svart på vitt på hur verkligheten ser ut. Vi tror att denna plan kommer att utgöra grunden för en meningsfull kommunalpolitisk debatt. Varje kommun får ta en debatt om vilken behovstäckning man är beredd att klara.

En utbyggnad efter dessa linjer skall givetvis möta både barnens behov av utveckling och föräldrarnas – varje vuxens – behov av och rätt till arbete. Ett sådant program måste bli resurskrävande. Det gäller ju att skapa inte bara en bra miljö för alla barn i ett bostadsområde utan också ett särskilt och tidigt stöd för de barn som har ett dåligt utgångsläge. Samtidigt vet vi att resurserna är knappa för både stat och kommun. Är det, om vi ser det långsiktigt, realistiskt att tro att samhället skall klara ett program för att ge barnen väsentligt bättre uppväxtvillkor?

Ett första svar på den frågan är naturligtvis att om samhället inte gör någonting nu, så blir det ännu dyrare i framtiden, när man i efterhand skall starta vad som då är ett mycket krävande rehabiliteringsarbete för de tonåringar eller vuxna som det har gått snett för, människor som på olika sätt har fått det svårt. Det är då också för sent att hjälpa många som hade kunnat få en bra start om samhället stöttat dem tidigare.

Daghemsutbyggnaden är på kort sikt resurskrävande för kommunerna, även om den relativt sett blir mindre och mindre resurskrävande i takt med att statsbidragen ökar, bl. a. i samband med denna reform. Men för samhället som helhet är inte daghemsutbyggnaden en tärande del av ekonomin – och detta är det andra svaret på frågan – utan en kraft som frigör resurser, bl. a. genom att ge möjlighet till sysselsättning för många vuxna som önskar ett förvärvsarbete och som menar att rätten till sysselsättning skall gälla också dem.

Bengt Jönsson säger i LO:s skrift *Daghem och samhällsekonomi*: ”Visserligen har kommunernas finansiella situation under senare år varit hårt ansträngd, men det måste vara fel att försöka lösa de kommunal-finansiella problemen genom att hindra invånarna i kommunen från att bli skattebetalare.”

Inte minst i ett trängt ekonomiskt läge är det dessutom viktigt att kommun och stat hårt prioriterar, och då måste förskolan långsiktigt komma högt upp på ranglistan. Få reformer kan på samma sätt praktiskt och konkret bidra till jämlikhet mellan människor, nämligen om den här reformen kopplas till ett familjepolitiskt stöd för hela familjen. Det vi underlåter att göra under 1970-talet, kommer att göra sig gällande långt in på 2000-talet som sociala problem, ojämlikhet och klasskillnader i framtidens arbetsliv och samhällsarbete över huvud taget.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Nej, folkpartiet försöker inte komma undan en diskussion om de problem som det innebär att vi dels har krav på en hög standard och därmed satsar mycket pengar på institutionerna, dels har många barn som står i kö för att komma in där och att alltså fler platser behövs. Vi är helt medvetna om detta problem. Det är därför – det nämnde jag också i mitt anförande – som vi vill ha en central plan för utbyggnaden av hela förskoleverksamheten. Vi har också tagit en bestämd ställning till hur man skall göra. Vi säger att vi inte vill acceptera en ökning av gruppstorlekarna i dag. Däremot tror vi inte att man omedelbart kan ta bort den nuvarande överinskrivningen. Personalen är en avgörande resurs för förskoleverksamheten, och det är en tillgång som

är ömtålig och hårt ansträngd. Vi kan inte ytterligare anstränga den genom att öka gruppernas storlek. Vi kanske då på kort sikt kan få in ytterligare ett antal barn i förskoleverksamheten, men på litet längre sikt är det till förfång för alla om man går på en sådan linje.

Herr Hellström säger att folkpartiet inte har mycket att komma med, att diskussionen gäller folkpartiets förslag om 18 barn eller regeringens förslag om 20 barn. Det är precis vad jag sade. Man har i dag i praktiken på de flesta håll 15 barn plus 20 procents överinskrivning. Men vi vill ändå sätta stopp för en ökning, och det är viktigt både i sak och psykologiskt för dem som arbetar på det här området. De skall inte känna att de, som många gånger har en slitsam situation, nu skall få det ännu jobbigare. Om man har en möjlighet till överinskrivning, som nu utnyttjats i mycket stor utsträckning, men klart säger ut att man skall sträva efter att få bort den, blir antalet barn ändå successivt lägre än 18. Det väsentliga är emellertid att sätta stopp för en ökning.

Vidare säger herr Hellström att det inte går ihop att både ha en stadga som bestämmer om personalsituationen och en plan för att öka tillgången. Det är klart att det går ihop! All erfarenhet talar för att ett införande av båda dessa instrument bidrar till att dra resurser till detta område från andra områden. Det tror jag att herr Hellström och jag har som ett gemensamt intresse.

När det sedan gäller vår argumentering för ett obligatorium, är det självklart att vi inte tänker oss att kontakten mellan föräldrar och kommun skall upphöra när vi någon gång i framtiden – som vi siktar till – får en obligatorisk förskola lika litet som den upphör när barnet börjar i den obligatoriska skolan. Vi tror tvärtom att kontakten blir enklare i det fallet.

Fru FRÆNKEL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Såväl herr Hellström som statsrådet har verkligen tryckt hårt på det pedagogiska innehålllet från och med förskolan och hela vägen upp genom skolan. Jag uppfattar detta så att man strävar efter en fullständig, kontinuerlig pedagogisk utvecklingsgång för barnet genom hela skoltiden – ända från förskolan. Därför tycker jag att det vore naturligt om skolöverstyrelsen blev huvudman. Även i grundskolan har man många sociala problem och sociala frågor att lösa, och det går utmärkt för skolöverstyrelsen att göra det.

Men sedan vill jag naturligtvis än en gång understryka att man i kommunerna måste ha en mjuk linje, så att det blir ett intimt samarbete mellan den sociala myndigheten och skolmyndigheten. Kommunen bör själv – det tycker jag är riktigt uttryckt i propositionen – under lång tid få bestämma hur den skall ha det. Kanske blir det allra bäst att framöver ha ett samarbetsorgan mellan dessa två myndigheter – den sociala myndigheten och skolans myndighet.

Fru MARKLUND (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hellström har verkligen inte rätt när han säger att vpk i sin motion skulle ha undvikit den problematik som ligger i önskemålet att dels bygga ut hela förskoleverksamheten, dels snabbt

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

förbättra den nuvarande personalsituationen. Vi har i vår motion konstaterat att en fråga av grundläggande betydelse för framtidens förskola är den totala resurstilldelningen. Enligt propositionen skall inom totalramen den allmänna förskolan för sexåringar prioriteras, och då även med specialinsatser för barn med särskilda behov. Vi har där sagt att om man satsar så på en kvantitativ utvidgning av värden och tillsynen när det gäller förskolebarnen, finns det en påtaglig risk för att de redan allvarliga eftersläpningarna för de mindre barnen kommer att permanentas med hänvisning till att resursramen är för snäv. Man accepterar ju på andra områden en otillfredsställande standard med motiveringen att resurserna är för knappa. Herr Jörn Svensson kommer senare att ytterligare ägna sig åt dessa delar av problematiken. Vi betonar alltså att den totala resursramen måste garanteras, eftersom det annars är risk för att hela grundidén med förskolan förfuskas, varigenom också de som inte är särskilt mycket för förskolan skulle få ett vapen i sin hand.

Däremot är jag överens med herr Hellström om att kommunerna måste följa upp de möjligheter de har dels med ökade bidrag, dels också genom att t. ex. använda det skatteöverskott som tydligen kommer att finnas i många kommuner. I Stockholm vet jag att vpk-gruppen har föreslagit att 20 miljoner kronor av det beräknade överskottet skall användas för att bl. a. bygga ut daghemsverksamheten, men också till att öka personalresurserna.

Mina exempel på det slitsamma arbetet i förskoleverksamheten belyste inte alls hur det har varit, utan hur det är - åtminstone hemma i min kommun. Vpk:s betoning av en totalram och bestämda normer för personalökningen är ett uttryck för att vi snabbt vill få den nya förskolan att fungera bättre.

Fröken ANDERSSON i Stockholm (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hellström talade om konflikter, som han ansåg kom till uttryck i de två reservationer som vi är med på och som gäller personalstadgar och förbättring av personalresurserna, dvs. konflikter mellan vad man vill på längre sikt och vad resurserna räcker till i nuläget. Sådana konflikter tvingas vi nog att leva med litet till mans; också herr Hellström, föreställer jag mig. Målsättningen för förskolan, sådan den är formulerad i propositionen, kan helt enkelt inte uppfyllas med den personalsituation vi har. Därför har vi starkare än vad propositionen och utskottsmajoriteten gjort velat ge uttryck för den oro vi känner för att personalfrågorna inte blir lösta så snabbt och så bra som möjligt.

Det är inte bara nuläget det gäller, herr Hellström, utan också framtiden, framför allt framtiden. Det är med tanke på den som vi vill ha en plan för förbättring av personalresurserna.

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HELLSTRÖM (s) kort genmäle:

Fru talman! Först vill jag säga till herr Romanus - det gäller både herr Romanus' och fru Marklunds argumentering, men framför allt herr

Romanus' argumentering – att det faktiskt är på det sättet att folkpartiet genom sina konkreta förslag dels tar ställning för att dra ner utbyggnadstakten och dels inte i första hand vill garantera att barn med särskilda behov får ökade resurser. De två ställningstagandena blir resultatet av att ni i dag vill få fram en tvingande högre personaltäthet än den som nu råder över lag i alla daghem i landet. Detta är innebörden i ert förslag. De båda linjerna går inte att förena.

Jag kan exemplifiera varför det inte går ihop med att säga att om vi tar folkpartiets utbyggnadsplan för 1970-talet – som jag i och för sig tycker är vettig; den är ett av de alternativ som barnstugeutredningen har lagt fram – och skall klara den utbyggnadsplanen, också med oväsentligt höjd personaltäthet eller med bara den personaltäthet vi har i dag, kommer det att krävas utomordentligt stora extraordinära utbildningsinsatser genom extrautbildning, försöksutbildning och utbildning av nya grupper för att klara målsättningen i er utbyggnadsplan redan med samma personaltäthet som i dag. Sådan försöksutbildning har på barnstugeutredningens förslag redan startat, och vi hoppas att den kommer att växa varje år. Jag har anfört detta för att ge ett exempel på att det är en valsituation.

Den andra punkten gäller hur man med andra medel kan förbättra arbetsläget. Kvalitet är inte enbart en fråga om personaltäthet. Herr Romanus sade: Det är inte stor skillnad mellan 18 och 20 barn, men vi säger i alla fall stopp. Varför tror herr Romanus att vi lade fram förslaget om 20 barn? Vi tog inte den siffran ur luften. Vi föreslog den därför att vi skulle få en sådan gruppstorlek att personalen skulle slippa den värsta arbetssituationen, nämligen att en stor del av dagen vara ensam med dessa barn, vare sig det nu är 15 eller 18 barn. I valet mellan å ena sidan att vara ensam med 15 eller 20 barn och å andra sidan vara *flera* som hela tiden jobbar ihop under dagen med 20 barn är skillnaden mellan 15 och 20 barn inte det väsentligaste. Det väsentliga är att flera kan jobba ihop, att man inte hela tiden är ensam om att hålla reda på var barnen är och bara kunna hjälpa till med det allra enklaste utan att man också kan hjälpa till med att utveckla barnen. Den hårdaste arbetssituationen är alltså ofta att vara ensam. Kan man uppnå att flera jobbar ihop hela tiden är mycket vunnet. Det är motivet till att vi har lagt förslaget om 20 barn. Det är således ett kvalitetsförbättrande förslag.

Sedan om huvudmannaskapet. Förskollärarnas riksförbund har som flera nämnt föreslagit att skolöverstyrelsen skulle bli huvudman. Dock skall det väl sägas att en tredjedel av förbundet gick emot den linjen. Stockholmsavdelningen föreslog att socialstyrelsen skulle vara kvar som tillsynsmyndighet. Men förbundets motiv är inte, såvitt jag har förstått, att man skall få en pedagogik som man inte är delaktig i i dag. Tvärtom menar nog förskollärarna ofta att den pedagogik som de har kunnat utveckla i förskolorna i vissa fall är bredare än den som finns på lågstadiet i grundskolan. Det är väl av delvis andra skäl som förskollärarna fackligt har drivit kravet att komma in under skolöverstyrelsen. Jag kan inte finna att det argumentet gjorts gällande t. ex. i debatten från fackligt håll att det skulle vara någon risk för att själva pedagogiken inte skulle utvecklas lika bra som den som finns i skolan, om socialstyrelsen kvarstår som tillsynsmyndighet. Man får i stället – där är jag överens med fru Fränkel,

och det föreläs både i utredningen och i propositionen -- lösa frågorna i samarbete mellan myndigheterna. Vem som än har tillsynsansvaret, vare sig det är skolöverstyrelsen eller socialstyrelsen, måste myndigheterna samarbeta. Därför har förskoledelegationen föreslagits i propositionen. Den skulle alltså tjäna det syfte som fru Fränkel efterlyser.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Fru talman! Herr Hellström har inte rätt när han påstår att man måste dra ned utbyggnadstakten enligt vårt förslag, därför att vi föreslår en stadga med tvingande bestämmelser om höjd personaltäthet. Vad det gäller i dag är ju, att den praktiska följderna av regeringens förslag med all säkerhet kommer att bli en sänkt personaltäthet, och det vill vi säga nej till.

Nu säger herr Hellström att förslaget att ändra grupperna till att omfatta 20 barn har lagts fram för att förbättra arbetssituationen och att meningen är att personaltätheten skall vara densamma då. Det resonemanget skulle kanske gå ihop om ni ville gå med på vårt förslag om en förskolestadga där man styr personaltätheten. Men det vill ju ni inte. Det är bara en from förhoppning från er sida om att man skall öka personalen i samma grad som man ökar storleken på grupperna. Det jag är rädd för, och det jag tror att många som är verksamma på fältet också är rädda för, är att man nu kommer att se det som en möjlighet att bara plussa på två barn till men inte öka personalen i motsvarande grad. Det innebär alltså i praktiken en sänkt personaltäthet.

Vi är fullt på det klara med att man här kommer att arbeta med knappa resurser. Men om man får bestämmelser om hur stor personaltäthet det skall vara och en central utbyggnadsplan, kommer detta att medverka till att dra till sig resurser från andra sektorer både på riksplanet och i kommunerna.

Detta var mitt ena argument. Det andra är att man då har ett skydd mot de konsekvenser som naturligtvis inte är avsedda, men tyvärr mycket sannolika, nämligen att man i praktiken kommer att få flera barn per anställd. Arbetsbördan är redan nu så stor att detta blir en alltför betänkelig utveckling.

Herr HELLSTRÖM (s) kort genmäle:

Fru talman! Herr Romanus säger att följderna av regeringens förslag skulle bli en i praktiken sänkt personaltäthet. Jag har kolossalt svårt att begripa logiken i det resonemanget. Det finns inga styrmedel, säger herr Romanus. Men det finns styrmedel i form av pengar. För de sista fem barnen, dvs. mellan 15 och 20 barn, vill regeringen ge statsbidrag, något som folkpartiet inte vill. Det är en viktig skillnad. Man får alltså statsbidrag för att kunna höja personalinsatsen för dessa barn. Det är en sak.

Det andra styrmedlet, som också har med pengar att göra, är att man från utredningens och regeringens sida vill garantera att man får extra resursinsatser och personal, som skall sättas in där de bäst behövs. Det kommer att finnas pengar för personalökningar, som skall tillgodose de barn som har handikapp eller särskilda behov. Med andra ord: I ett läge

med knappa resurser vill regeringen prioritera personalökningarna till de daghem där barn med särskilda behov finns. Det är i första hand där slödet skall sättas in. Det är en social prioritering. Men det är i sin strävan att fånga in alla förslag på en gång just den prioriteringen som folkpartiet böjer undan för. Denna heta problematik vill man helt enkelt inte ta upp utan hellre lägga fram förslag, som kan synas populära men som inte har verklig täckning.

Fru andre vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Fru JONÄNG (c):

Fru talman! Propositionen 136 om den allmänna förskolan har väckt mycken diskussion och oro bland olika grupper av människor, bl. a. människor som har sina barn i kyrklig, frikyrklig eller annan frivillig barnverksamhet. Missförstånd har uppstått och mycken osäkerhet har redovisats. Personligen tycker jag fortfarande att en hel del är oklart. Varken propositionen eller utskottsbetänkandet har skapat någon större klarhet när det gäller förskolans innehåll. Jag tycker att det är otillfredsställande att vi inte vet bättre hur den förskola skall se ut som skall starta 1975. Det vi beslutar om i dag är ramen kring förskolan, men innehållet kommer, som utskottet skriver i sitt betänkande, att utformas av den centrala tillsynsmyndigheten. Dess vägledande information blir av största betydelse för kommunerna.

I en hörnartikel i Dagens Nyheter för i går tog Anne-Marie Thunberg bl. a. upp behandlingen av förskolan i riksdagen som exempel på hur människor ställs utanför behandlingen av samhällsfrågor och hur de hindras från diskussion och möjligheter till delaktighet. Som riksdagsman har man naturligtvis möjlighet till insyn och debatt under riksdagsbehandlingen, och man har sedan möjlighet till interpellationer och frågor om hur arbetet fortgår inom socialstyrelsen. Men också för oss är det otillfredsställande att besluta om en lagstiftning där själva innehållet i skolformen är så pass osäkert.

I reservationen 18 har man tagit just detta ad notam, och i denna reservation begärs att riksdagen snarast möjligt bör beredas tillfälle att ta ställning till förslag om allmänna målsättningar för den fortsatta förskoleverksamheten. Jag tycker att detta är riktigt och vill ansluta mig till reservationen. Det är utomordentligt anmärkningsvärt att den socialdemokratiska majoriteten vill undanhålla möjligheterna till en öppen debatt om målsättningen. Det är självklart att inte minst föräldrar har behov av och önskan om att få delta i denna debatt och redovisa sina synpunkter.

Jag har i min motion 2043 ställt en del yrkanden som framför allt berör de religiösa frågorna i förskolan, men först ett par allmänna kommentarer.

Jag tror att man med ett helt annat grepp på denna fråga kunnat åstadkomma renare och rakare linjer, och man hade kunnat undvika tveksamhet och oklarhet genom att införa en obligatorisk förskola för sexåringar inlemmad i skolsystemet. Det skulle ha inneburit en tidigare

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

skolstart. Internationellt sett har vi en sen skolstart. Obligatorisk skola från 6 till 16 års ålder har ju många länder, t. ex. Frankrike, Israel och Tjeckoslovakien. I Belgien skall man höja skolpliktsåldern till 16 år, och då får man också där en obligatorisk skola från 6 till 16 års ålder. En hel rad andra länder har obligatorisk skolgång från 6 till 15 års ålder, Australien, Japan, Österrike m. fl. Det är strängt taget bara i de nordiska länderna, i vissa östeuropeiska och latinamerikanska länder som man börjar skolan så sent som vid 7 års ålder.

Att alla barn skall ha samma förutsättningar inför skolstarten är vi väl överens om. Men en reform med en utbyggd förskola för de flesta men inte för alla barn kan innebära ökade klyftor i samhället. Därför är det nödvändigt med en kontinuerlig utvärdering, vilket också centerrepresentanterna i utskottet anfört i ett särskilt yttrande.

När vi nu i stället får en allmän förskola vill jag understryka vad som står i utskottsbetänkandet, något som jag också framhållit i min motion och som jag tror att herr Karlsson i Huskvarna tog upp i sitt anförande här i dag, nämligen att den skyldighet som enligt förskolelagen åvilar kommunerna icke på något sätt innebär en begränsning för samfunden eller frivilliga organisationer i deras rätt att driva förskoleverksamhet. Församlingarnas ansvar enligt församlingsstyrelselagen förblir oförändrat. Det lokala samrådet är givetvis viktigt. Det är bra att detta blir klart utsagt, eftersom de berörda passagerna i propositionen har väckt mycken ängslan. För mig har det hela tiden stått klart att församlingsstyrelselagen inte kan sättas ur funktion av en propositionsskrivning.

Religiösa frågeställningar intar en central plats i barnens liv. Det bör därför givetvis komma till uttryck i den allmänna förskoleverksamheten. Utskottet framhåller vad barnstugeutredningen uttalat när det gäller etiska frågor och religionsfrågor och säger att vad förskolan bör inrikta sig på är att ge barnen förutsättningar att på sitt själva fatta sina beslut i frågor om religiösa och andra värderingar. Man talar också om det fortlöpande samarbetet mellan personal och föräldrar. I utskotts-
betänkandet står det vidare: "Ärkebiskopen har i sitt remissyttrande anfört att den grundsyn på förskolans behandling av etiska frågor och religion som utredningen givit uttryck för kan och bör uppfattas som gemensam och riktningsgivande för människor med olika inställning i livsåskådningsfrågor samt betonat att grundläggande för förskolans behandling av dessa frågor måste vara en fördomsfri hållning gentemot religion och den andliga verkligheten." Det kan jag instämma i. Det är emellertid intressant att notera att man har plockat ut den här meningen på ett kanske mindre lämpligt sätt. Ärkebiskopens remissvar fortsätter nämligen så här: "Dock vill jag kraftigt framhålla att om denna grundsyn skall kunna förverkligas i den faktiska förskolesituationen frågorna måste behandlas mer utförligt än vad som gjorts i utredningen." Det uttalandet tycker jag är viktigt att ta med och stryka under.

Det har från kristna organisationer på ett tidigt stadium framförts önskemål om att en expertgrupp skulle knytas till barnstugeutredningen för att belysa de religiösa frågeställningarnas behandling på ett sak-kunnigt sätt. Så har inte skett såvitt jag förstår. Men det föreligger ett starkt krav på metodanvisningar för behandling av religiösa frågor och

frågor av allmän livsåskådningskaraktär. Det är också angeläget att religionspedagogisk expertis knytes till barnstugeutredningens arbete när det gäller personalutbildning.

Jag finner det också angeläget att förskoledelegationen, vilket även utskottet säger, får en allsidig sammansättning. Då bör man också kunna räkna med att det där skall finnas representanter för de kristna intressena.

Jag skall inte ställa några yrkanden med anledning av den motion som jag har lagt fram, men jag tycker det finns anledning att bevaka det fortsatta arbetet, bl. a. inom socialstyrelsen, när det gäller förskolans innehåll.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill bara säga till fru Jonäng att det har knutits expertis till bl. a. den försöksverksamhet som pågår när det gäller utbildning av förskolelärare. Det är John Ronnås som tidigare var på skolöverstyrelsen och där utförde ett utmärkt arbete i fråga om skolans religionsundervisning.

I denna försöksutbildning har ett block på 40 timmar lagts in i livsåskådningsfrågor. Nu skall resultatet utvärderas, och så skall man se vad som i fortsättningen kan göras beträffande denna utbildning. Fru Jonängs önskemål är alltså redan tillgodosedda, och utskottet har i sin skrivning strukit under behovet av denna undervisning för förskolelärarna, en undervisning som sedan kommer att ha betydelse för deras arbete i själva förskolan.

Herr NELANDER (fp):

Fru talman! ”Principen om förskola, tillgänglig för alla barn i viss ålder men utan obligatorium, hälsas med stor tillfredsställelse, liksom förslagen till speciella åtgärder för att tillgodose glesbygdens behov. Man betonar att samarbete med föräldrar bör skapas och vidmakthållas och att särskild uppmärksamhet skall ägnas barn med speciella behov. Yrkesarbetande och speciellt ensamma föräldrar bör få samhällets stöd för barntillsyn också för barn av lägre åldrar än de för vilka förskolan är avsedd.”

Så inleder Martin Henmark och jag vår motion nr 2011 av den 17 oktober. Den berör sålunda propositionen 136, som i sin tur är grundad på barnstugeutredningens förslag.

Den nya förskolan blir således allmän men obligatorisk endast för kommunerna, som är skyldiga att bereda plats för alla sexåringar. Föräldrarna behöver inte sända sexåringarna till förskolan men kommer – om de inte gör det – att uppvaktas av ombud för kommunerna med förfrågan om skälen och med ytterligare information angående förskolan. Tanken är väl god; men hur kommer sådana ”pekpinar” att uppfattas av föräldrarna? Det missgreppet i propositionen tar vi upp i vår motion. Det gör man också i andra motioner från partigrupper och enskilda. Samkristna skolnämnden, vars huvudmän är biskopsmötet, Sveriges frikyrkoråd och Sveriges kristna lärarförbund, går i sitt remissyttrande till attack i denna sak och menar, att propositionen slår undan benen för den

Nr 154

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

barnverksamhet som trossamfunden i dag bedriver och påpekar att svenska kyrkans småbarnsskola i sin nuvarande utformning skulle bli förbjuden, om propositionens tolkning av församlingsstyrelselagen skulle gälla.

Statsrådet Camilla Odhnoff, som signerat propositionen, förklarade i en radiointervju att det inte var fråga om förbud mot kyrkornas barnverksamhet. Denna försäkran har ju upprepats i dag. Men eftersom den allmänna förskolans verksamhet i princip kan inplaceras när som helst mellan kl. 6.30 och 19.00 inser var och en att en "kompletterande" förskolevistelse i realiteten är utesluten för många barn. Då säger fru Odhnoff: "Man har alla möjligheter att bedriva verksamhet t. ex. över veckosluten." Det är förvånande att ett sådant yttrande kan komma från regeringshåll. Man ordar också om "segregationstendenser". Och ändå har på detta område en pionjärinsats utförts av kyrkan och samfunden, som många föräldrar utanför de troendes led varmt uppskattar.

Det är sålunda inte bara bland politikerna som oppositionen har märkts. Oron bland föräldrar och hos de olika trossamfunden har också varit påtaglig. Givetvis har föräldrarna det största ansvaret för barnens uppfostran, och deras önskan i fråga om förskoleundervisningen måste väga tungt.

Redan barnstugeutredningen framhöll att tillgången på förskoleplatser inte under lång tid kommer att motsvara behovet. Det är riktigt. Men ett än starkare skäl åberopas i folkpartimotionen 2019, nämligen att förskolan härigenom kan få en mer varierad utformning. Enskilt drivna förskolor på ideell och kristen grund bör ses som ett positivt bidrag och inte som ett hot mot den kommunala verksamheten. De är ett alternativ och inte endast en komplettering. De skall kunna bedrivas på samma tider och under samma villkor som den kommunala förskolan och bör sålunda enligt min mening kunna erhålla statsbidrag, om de fyller villkoren i förskolelagen och stadgarna. Jag biträder den ifrågasvarande reservationen.

Ett fyrtiotal föräldrar i Hässelby har med rådman Harald Ljungström i Vällingby som talesman vänt sig till Europarådet med klagoskrift mot att föräldrarätten enligt artikel 2 i konventionen om de mänskliga rättigheterna kränkts. I den nämnda artikeln heter det: "Vid utövandet av den verksamhet staten kan påtaga sig i fråga om uppfostran och undervisning skall staten respektera föräldrarnas sätt att tillförsäkra sina barn en uppfostran och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse." Jag förutsätter att Sverige står fast vid denna sin underskrivna konvention.

Sveriges ärkebiskop Olof Sundby har i sitt remissyttrande i oktober 1972 kritiserat, att ingen uppmärksamhet ägnats åt den klart uttalade föräldraopinionen i fråga om kristen fostran. Kanske kan vi till protokollet få antecknat att Religionssociologiska institutet i maj 1970 gjorde en undersökning, som visade att 66 procent av föräldrar med hemmavarande barn i förskoleåldern önskade att en allmän förskola också bör ha plats för religionen. 66 procent ansåg således att en kristen förskoleverksamhet bör erkännas som ett alternativ till den allmänna förskolan.

Fru talman! Jag har under mina 21 år i riksdagen ofta tagit till orda i

fråga om vikten av att i grundskolan religionskunskapen och kristendomsundervisningen får en så god utformning som möjligt, blir saklig och grundad på Bibeln, kristendomens urkund. Jag vill att alla som går ut från den svenska grundskolan skall ha med sig ut i livet en god fond av kunskap om kristendomen och den gamla goda Boken, som har så mycket att ge också vår tids människor. Att i större utsträckning i stället anordna alternativa skolor skulle enligt mitt förmenande inte gagna den goda saken – snarare tvärtom. Jag menar att den nya förskolan också skall kunna ge en på Bibelns grund vilande kristen vägledning – särskilt enligt alla de föräldrars önskan som själva har en kristen tro och vill att deras barn också på detta stadium skall få höra något om dessa kristna värden. Jag tar fasta på utskottets yttrande, att man inte i något avseende inskränker den rätt som finns för föräldrar att fritt välja vilken verksamhet deras förskolebarn skall delta i.

Fru talman! Med stöd av vad jag anfört ber jag att få yrka bifall till reservationerna 3, 8, 10, 18 och 19.

Herr WERNER i Malmö (m):

Fru talman! Det har redan sagts mycket i detta ärende, och jag skall koncentrera mig på det avsnitt i propositionen som har upplevts mest kontroversiellt, nämligen det som gäller de alternativa förskolorna. Jag tycker att detta avsnitt både i propositionen och i utskottsbetänkandet är ett klart uttryck för tesen att det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta. Nog laborerar man med dimridåer i denna utskottsskrivning. Man försöker fånga in alla motionärer och hoppas att de skall känna sig tillfreds. Man använder dubbelbottnade uttryck och hoppas sedan att språkets makt över tanken skall ge utrymme för divergerande meningar. Man kallar detta aktstycke ett klarläggande och tror sig kunna anse att motionsyrkandena är tillgodosedda. Det är verkligen gripande i all sin enkelhet.

Å ena sidan talar man om att man är emot alternativa förskolor. Kommunen kan inte överlåta verksamheten till annan huvudman. Förskolemonopolet är alltså helt klart. Å andra sidan säger man att propositionen inte medför någon förändring beträffande vare sig tid eller plats för församlingens kristna verksamhet bland barn i förskoleåldern. Den okritiske läsaren får känslan att allt är väl beställt och att det inte finns anledning till oro. Först efteråt upptäcker han att friheten inte är mycket värd. Man kan inte begagna sig av den. Friheten är en chimär när tiden och de ekonomiska bidragen tryter.

Vi anser att man kommer i konflikt med Europakonventionen mot diskriminering i undervisningen, där ju medlemsstaterna förbinder sig inte bara att ge föräldrarna en allmän frihet att tillgodose sina barn med den undervisning de föredrar utan också att tillförsäkra barnen den religiösa och moraliska undervisning som nu föräldrarna önskar. Där ligger alltså ett aktivt moment som man gärna glömmer bort, nämligen att staten skall "tillförsäkra", hjälpa föräldrarna att infria sina önskningar, och det är rätt viktigt.

I vad gäller bidragen har herr Svensson i Kungälv i dag gått ett steg vidare och sagt att det bör vara kommunerna obetaget att ge anslag till en

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

kristen förskola. Han fick också bistånd av fru Odhnoff på den punkten, och jag hoppas att det står kvar i protokollet när vi läser hennes anförande i tryck, ty det kan ju vara av stort värde. Men hennes uttalande är rätt underligt, ty i propositionen säges att alternativa skolor motverkar själva huvudsyftet med förskolan. Detta motiveras med att alternativa förskolor skulle åstadkomma en segregationstendens i samhället. Dessa båda synpunkter går inte riktigt ihop.

Jag vill gärna säga ett par ord om uttrycket segregation, som ger så där lagom gräsliga associationer. Svenska kyrkans småbarnsskola segregerar sannerligen inte svenska folket. Använder man det ordet har man förfärligt blygsam kunskap om svenska kyrkans arbete. Svenska kyrkan, trogen sin folkkyrkosyn, har en mycket bred rekryteringsbas. 95 procent av svenska folket benyttar sig av svenska kyrkans tjänster. Inte känner de sig avskilda från andra svenska medborgare därför att de gift sig i en kyrka eller skickar barnen till kyrkans småbarnsskola. Svenska kyrkan segregerar varken sextioåringar eller sexåringar. Det är fullständigt felaktigt att använda ett sådant ord i det sammanhanget.

Ett par ord om församlingsstyrelselagen också, som statsrådet anser vara ett argument mot att acceptera den kristna förskolan som ett likvärdigt alternativ och mot att över huvud godta den vid sidan av den kommunala förskolan. Församlingsstyrelselagen ålägger ju församlingarna att bedriva en verksamhet som syftar till att ge barn och ungdom en kristen fostran, och här har småbarnsskolan varit ett utmärkt medel. Om nu den nya lagen hindrar församlingarna i den verksamheten, så är det ju propositionen som kommer i strid med församlingsstyrelselagen.

Låt mig så säga något om Broderskapsgruppens motion. Den glädde mig när den kom, liksom den glädde kristenfolket över huvud taget. I den såg man en möjlighet att komma till rätta med de här frågorna, men det är beklämmande att motionärerna inte har fullföljt vad de yrkat utan nöjer sig med den suddiga skrivning som utskottet kostar på sig. I motionen, som är undertecknad av bl. a. herr Svensson i Kungälv, yrkas ju mycket bestämt "att riksdagen i sin skrivning i likhet med barnstugeutredningen uttalar, att liksom beträffande den obligatoriska grundskolan, privat institution eller organisation betraktas som förskola om de fyller de krav som uppställs på de samhälleliga förskolorna" osv. Det skriver man naturligtvis därför att man vill ha ett från samhällets synpunkt godtagbart alternativ. Hade man inte menat det, hade man naturligtvis inte skrivit det heller, för lagstiftningen har ju inte i det här sammanhanget att göra med vad någon enskild vill syssla med. Broderskapsgruppen har gjort avsteg från sitt yrkande, och jag finner det mycket beklämmande. Jag menar det allvarligt och vill inte raljera på något sätt. Och det blir inte mindre beklämmande därutav att en av motionärerna under tiden har hunnit bli utbildningsminister. Jag tror att många av dem som sympatiserar med och är meningsfränder till motionärerna känner samma besvikelse.

Fru talman! Låt mig till sist göra en reflexion. Det är beklagligt att regeringen lägger fram sådana här propositioner, som delvis är allvarligt kontroversiella, precis i slutet av verksamhetsåret för att kunna trumfa igenom beslut med en antikverad riksdagsmajoritet. Det är inte ett snyggt

politiskt agerande.

Jag ber att få yrka bifall till de reservationer under vilka man finner moderata namn.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag tänker inte bemöta herr Werners i Malmö allmänt sura inlägg i debatten utan bara ta upp vad han sade på slutet. Menar herr Werner att en utredning som görs, som remissbehandlas och som läggs till grund för en proposition skall stå över till ett kommande år bara för att vi då har en annan majoritet i riksdagen! Det är ett orimligt påstående som herr Werner gör. Det arbete som har föregått propositionen är gjort under lång tid. Följaktligen är det ett sakligt underbyggt, starkt förslag, som har vunnit stor anslutning. Om herr Werner inte har kunnat ansluta sig till alla delar må vara hänt, men att han fördenskill kritiserar regeringen för att den lägger fram en proposition som är så väl underbyggd som denna, det har jag väldigt svårt att förstå.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag har tidigare i dag varit inne på den motion som vi har väckt. Jag vill säga till herr Werner i Malmö, som enligt herr Karlsson i Huskvarna talar mycket surt om förskolepropositionen, att vi ställde krav om tillsyn, men det kopplade vi inte samman med krav på statsbidrag. Om man då i socialutskottets betänkande drar tillbaka tillsynen och de krav som hänger samman med den, har de enskilda organisationerna egentligen fått mer frihet att ordna sin verksamhet. Man har inte snörpt åt utan snarare löst upp det hela, och det måste betecknas som en fördel av de kristna församlingarna – om det är dem det är fråga om – och andra.

Herr WERNER i Malmö (m) kort genmäle:

Fru talman! Låt mig till herr Karlsson i Huskvarna säga att jag förmodar att regeringen har många propositioner under arbete, som inte hinner läggas fram nu utan som kommer på det nya året. Man kunde väl ha ordnat på samma sätt med den här propositionen. Vi hade sparat tid, herr Karlsson i Huskvarna. Nu får vi ta upp ärendet igen under den allmänna motionstiden.

Jag är inte sur, men jag får väl säga vad jag menar och uttala min besvikelse – både som kristen och som präst. När vi har kristna grupper i riksdagen som för fram tanken att också den kristna fostran skall få plats i samhällsarbetet, när det finns motioner som vill driva den linjen och motionärerna sedan går ifrån det hela, då kan man väl inte känna annat än besvikelse. Man skall väl inte vara glad när man inte har anledning att vara det.

Läser man motionen 2047 noga, finner man att anslagsfrågan där inte tas upp. Man undrar vad motionsyrkandet syftar till när man bara rakt ut i det blå önskar göra det konstaterandet att en kristen förskola skall jämföras med kommunens grundskola. Det finns ju inget motiv för det.

Herr Svensson i Kungälv har tagit ytterligare ett steg och menar att kommunerna mycket väl kan ha kompetensen att besluta om bidrag till sådan verksamhet.

Nr 154

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Fru talman! Herr Werners i Malmö inlägg är typiskt för de människor som agerat i många avseenden i denna fråga, varav många fått en hel del om bakfoten beträffande propositionen. Herr Werner kan ju knappast ha fått propositionen om bakfoten, om han har läst den ordentligt. Till herr Werners upplysning vill jag säga att propositionen lades fram i juni månad. Herr Werner har alltså haft god tid på sig både att läsa den och att skriva motioner i anledning av den. Han har således sannerligen ingen anledning att klaga över det förhållandet att propositionen behandlas så här i slutet av sessionstiden.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill replikera till vår käre präst nerifrån Malmö att han har följt med i diskussionen mycket dåligt när han säger att den motion som vi väckte inte hade någon bakgrund. Ja, men den tolkning av s. 64 och 65 i propositionen, som nu håller på att bli berömda, gick ut på att det skulle bli ett förbud mellan kl. 9 och 16 för kristen barnverksamhet. Jag säger att den tolkningen i och för sig var felaktig. Men den tolkningen fanns, och det var anledning att i den situationen undanröja den och få ett klarläggande på den punkten. Det har vi ju också fått i utskottsbetänkandet.

Om man vidare ställer organisationsskolor och enskilda skolor, som icke drivs av kommunerna, under samhällelig tillsyn, medför det en annan komplikation som man inte skall glömma, nämligen att dessa skolor då inte får ta ut någon avgift. Då återstår, fru talman, den utvägen att alla typer av förskolor får dels statsbidrag, dels kommunbidrag upp till 100 procent av kostnaderna. Vem som helst skulle då kunna bilda en organisation och starta en förskola och från samhället få ett anslag på 100 procent. Med en sådan ordning menar jag att vi skulle ha rivit upp fältet för den allmänna förskolan, och jag tror inte att någon i denna kammare egentligen vill ha en sådan utveckling. Det är vårt allmänna synsätt på denna punkt.

Vi har vidare, fru talman, i utskottsbetänkandet en stark skrivning om att det i förskolläroretutbildningen skall intas undervisning i etiska och religiösa frågor. Det är någonting som inte har funnits tidigare. Med hänsyn till detta kan jag säga att vi har vunnit mycket på denna punkt.

Herr WERNER i Malmö (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill till herr Karlsson i Huskvarna säga att detta inte är mycket att träta om. Propositionen blir inte annorlunda om jag läser den fem eller tio gånger. Men det är en händelse som ser ut som en tanke att man lägger fram detta ärende under den sista veckan av sessionen. Efter nyåret kommer som bekant en ny politisk konstellation.

Med det tillägg som herr Svensson i Kungälv gjort om den kommunala kompetensen skulle motionärerna mycket väl också ha kunnat ställa sig bakom reservationen 3. Det skulle inte på något sätt ha rimmat illa.

Fru ÅSBRINK (s):

Fru talman! I den livliga debatten kring propositionen om förskolan har man med skäl framhållit att grundtanken i förslaget utgör ett naturligt och värdefullt uttryck för vårt samhälles omsorg om barnen. Men, fru talman, man har också — tyvärr med rätta, enligt min uppfattning — tvungits konstatera att utredning och proposition är påfallande kortfattade när det gäller den utomordentligt viktiga uppgiften, för att inte säga den viktigaste: den att söka ge barnen trygghet och stöd beträffande deras själsliga utveckling och mognande.

Utredningen tar ytterst knapphändigt upp hela frågan om de allmänna etiska och religiösa livsfrågornas plats i förskolan. Man skjuter undan dem med en hänvisning som i huvudsak beträffande detta åldersstadium är av rent teoretiskt värde. Man hänvisar nämligen till att barnen skall bibringas förutsättningar att på sikt själva fatta sina beslut. Utredningen hänvisar vidare till det nödvändiga samarbetet mellan föräldrar och personal på den här punkten. Det är mycket vackert tänkt, fru talman, och det är självfallet ett fint och övergripande mål, men med rätta har man i debatten frågat sig vad som i praktiken händer om — som så ofta sker — tidsbrist och stress och arbetsuppgifter hindrar förverkligandet.

I sig är det väl en lovvärd ambition att skydda barnen för varje form av åsiktsförtryck, men en allt bredare opinion i vårt land, som väl att märka skär genom alla partigränser, har börjat fråga sig, om man inte är mycket nära att kasta ut barnet med badvattnet. Många har funnit skäl att ställa frågan, om man inte i vårt land — mitt i allt tal om vårt pluralistiska samhälle, som självfallet förtjänar att beaktas — glömmer bort hur stora, och tyvärr kanske i samhällsdebatten alltför stilla och lågmälda, de grupper är för vilka religionen är ett levande värde. Jag undantar därvid icke, fru talman, heller de stora invandrargrupperna i vårt land, grupper för vilka religionen ofta spelar en direkt ingripande roll i den dagliga tillvaron.

En uttalad respekt för religiösa livsnormer har krävts från en rad samfund och sammanslutningar som riktlinjer inom förskolan, och en rad motionärer i denna fråga har understrukit behovet av att i direkt positiv anda avfattade anvisningar för förskolan utfärdas. Som en av dessa motionärer vill jag bara uttrycka samma förhoppning som flera talare tidigare i dag har uttalat, nämligen att formuleringarna i socialutskottets betänkande, som är avsedda att lugna våra farhågor, också i realiteten kommer att ges den positiva tolkning som vi motionärer åsyftat och som ordalagen möjliggör. Jag hoppas också att en vaken och medveten opinion i vårt land skall utgöra den bästa borgen för att så sker.

Fru talman! Jag har inget yrkande; jag har bara velat understryka dessa synpunkter.

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (m):

Fru talman! Jag skall glädja kammarens talman med att jag, eftersom tiden är långt framskriden, skall stryka ordentligt i mitt väl förberedda anförande. Men några korta synpunkter vill jag framföra.

I likhet med flera andra talare anser jag att man av proposition nr 136, som är undertecknad av fru statsrådet Odhnoff, kan utläsa att regeringen

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

velat förbjuda enskilda förskolor att bedriva med de kommunala förskolorna konkurrerande verksamhet. Härom torde icke råda något tvivel, och jag kan i det fallet hänvisa till herr Hyltanders innantilläsning. Den allmänna opinionen – en stor del av den i varje fall – har också uppfattat regeringsförslaget på samma sätt, och det är därför det har mötts av denna starka kritik.

Jag upplever detta regeringsförslag som intolerant. Jag finner det obegripligt att statsrådet Odhnoff och regeringen i propositionen utmålar den förskoleverksamhet som bedrivs av bl. a. svenska kyrkan som en fara. På s. 65 i propositionen slås fast att ett av de grundläggande målen för den kommunala förskolan är att bredda barnens kontakter och motverka segregationstendenser inom samhället. Därefter står följande att läsa: "I detta sammanhang bör understrykas att en tidig uppdelning av barnen efter föräldrarnas livsåskådning är lika litet förenligt med förskolans idé som en sortering efter socialklasser eller förmögenhetsförhållanden." Broderskapsrörelsens motion nr 2047 har också framhållit detta, och motionärerna menar att verksamheten inte får leda till en icke önskvärd skiktning och en alltför tidig uppdelning av barn efter föräldrarnas livsåskådning.

Man kan fråga sig vad nu detta är för nonsens, Om två sexåringar leker tillsammans och den ena kommer från ett aktivt kristet hem och den andra från ett icke aktivt kristet hem, så upplever ju icke dessa två sexåringar några klasskillnader – det är helt uteslutet. Jag är moderat och har haft barn som varit i den ålder det här gäller – fem och sex år – och som har lekt med barn från organiserat kommunistiska hem. Det finns icke några grupperingar i den åldern.

Det var många motioner som väcktes i anledning av denna proposition. Man krävde en ändring så till vida att de kristna förskolorna skulle utgöra likvärdiga alternativ till kommunala förskolor. Som jag nämnde har också Broderskapsrörelsens representanter, med herr Svensson i Kungälv som förste undertecknare, väckt en motion, som varit rätt omtalad och kanske i viss mån uppreklamerad – det finns negativa uttryck i texten. De kräver emellertid, som också herr Svensson i Kungälv här framhållit, ett förtydligande i vad gäller de kristna förskolornas situation.

Alltnog, opposition lönar sig, i varje fall till en viss del. Utskottet har i sitt betänkande plockat bort det uttalade konkurrensförbudet. Utskottsmajoriteten avstyrker dock det från borgerligt håll framförda kravet att kristna förskolor skall klassas som alternativa förskolor, eftersom detta enligt socialdemokraternas syn skulle vara ägnat att motverka ett av huvudsyftena med den allmänna förskolan, nämligen att förhindra uppdelning av barn efter föräldrarnas livsåskådning.

Men, fru talman, det som jag finner vara ett allvarligt observandum är regeringspartiets grundsyn på förskoleverksamheten. Det torde icke råda något tvivel om att den socialistiska grundsynen och ideologin bakom propositionens text är att samhället klarar uppfostran av barnen på det bästa sättet. Det är därför denna proteststorm har åstadkommit. Man förnekar naturligtvis inte att de kristna förskolorna har ett existensberättigande, men man hävdar bestämt att samhället är skickat att klara

Onsdagen den
12 december 1973*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

förskoleverksamheten bättre. Det kan klart utläsas att socialdemokraternas uppfattning är att den av samhället drivna förskolan är överlägsen den kristna förskolan, och detta slog också herr Karlsson i Huskvarna fast ordentligt i sitt anförande.

Herr Karlsson i Huskvarna sade också med något av triumf i stämman att de kristna samfunden skall *tillåtas* bedriva förskoleverksamhet. Ja, det är helt klart. Men samtidigt deklarerade herr Karlsson att några statsbidrag, någon jämställdhet med den kommunala förskolan, är det inte fråga om.

Fru talman! Bland undertecknarna av den motion från Broderskapsrörelsens håll som jag nämnde finns det ett aktuellt namn, nämligen den nyutnämnde utbildningsministern Bertil Zachrisson. Nu vet jag att den här frågan handlagts av fru statsrådet Odhnoff och att det alltså är ett annat departement än utbildningsdepartementet som har ansvaret. Men denna fråga är ändå nära knuten till skolan sammantagen. Därför förvånar det mig en smula att inte utbildningsministern är närvarande här och deltar i debatten – han har ju deltagit i diskussionen i massmedia och gjort vissa uttalanden i tidningarna. Han är en i allra högsta grad intressant person i det här sammanhanget med den position han har.

Vid en sammankomst häromdagen i Katarina kyrka här i Stockholm intervjuades det nya statsrådet Zachrisson av en partivän om sin syn på s. k. kristna förskolor. Enligt ett flertal tidningsreferat från denna utfrågning slog den nya utbildningsministern fast att man inte vill ha *alternativa skolor*, så att kristna, kommunister och andra grupper sitter i var sin skola i ett segregerat samhälle.

Herr Zachrisson gjorde också andra uttalanden vid det här tillfället som jag tror att många har reagerat mot. Jag tror att det var många även i den här kammaren som trodde att det skulle bli en annan och generösare och positivare inställning till de här frågorna efter skiftet på utbildningsministerposten. Men det är en snål och aggressiv inställning, tycker jag, till kraven på viss frihet inom skolsystemet. Måhända är det husbondens röst man hör när den nye utbildningsministern talar. Emellertid är det beklagligt att regeringen har den här inställningen i dessa och liknande frågor.

Jag tycker att man upplever det som om regeringspartiet, som dock är ett minoritetsparti med 40–42 procent av väljarna, uppträder som ett parti med en kraftig majoritet på sin sida. Jag har ett behov av att säga att det vore skönt om vi fick en ny regering av borgerlig färg med en annan syn på de här mycket viktiga frågorna.

I slutet av sitt anförande raljerade herr Karlsson i Huskvarna om att de borgerliga politikerna vid behandlingen av förskolefrågan uppträder på samma sätt som när KDS uppträdde på den politiska arenan. Då anslöt sig flera borgerliga partier till den kristna gruppen, sade herr Karlsson. Det var ju en orimlig parallell, men man kan ju undra vad det var för fel i att borgerliga politiker löste medlemskort i kristna grupper.

För stora grupper är den fråga som vi nu behandlar utomordentligt viktig, och jag tycker att det tyder på ett starkt politiskt intresse för frågan att man bland allmänheten företar namninsamlingar o. d. Det är väl också helt riktigt, herr Karlsson i Huskvarna, att folkvalda ombud

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

agerar i frågor som de vet omfattas av ett stort intresse av den breda allmänheten! Det kan man faktiskt kräva av dem.

Fru talman! Jag yrkar bifall till de reservationer där moderata representanters namn återfinns.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Fru talman! Det finns väl ingen anledning att orda mycket i anledning av herr Fridolfssons i Stockholm inlägg. Men herr Fridolfsson påstod att jag raljerade när jag jämförde den opinionsbildning man nu bedriver med den som förekom i samband med bildandet av KDS, då som jag sade en del borgerliga politiker anslöt sig till riksdagens kristna grupp, och då vill jag säga att jag har aldrig förmenat politikerna att ansluta sig dit. Jag tog bara det som ett exempel på hur man i vissa lägen reagerar, och den uppgift jag lämnade står jag för.

Vidare sade herr Fridolfsson att det är en snål och aggressiv inställning regeringspartiet här visar. Ja, man kan naturligtvis ha olika uppfattningar om frågorna, men kom inte och säg, herr Fridolfsson, att det är en snål inställning som visas, när vi satsar så mycket pengar på den allmänna förskolan som det här rör sig om!

Dessutom har vi sagt att de som vill bedriva annan verksamhet vid sidan om den kommunala förskolan gärna får göra detta, men vi anser inte att det till den verksamheten skall utgå något statsbidrag. Så enkelt är det, herr Fridolfsson. Jag har aldrig förmenat den kristna rörelsen att bedriva förskoleverksamhet. Tidigare har jag t. o. m. sagt att i sådana skolor får man gärna sjunga psalmer och undervisa i kristendom. Det är ingen snål eller aggressiv inställning, herr Fridolfsson, utan det är bara en konsekvens av vårt ställningstagande. Vi satsar på en allmän förskola, sedan får de som vill bedriva en förskola vid sidan om gärna göra det.

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (m) kort genmäle:

Fru talman! Vad herr Karlsson i Huskvarna nu sade om regeringens och socialdemokraternas agerande i denna fråga och om den snålhet och aggressivitet som jag talade om i mitt huvudinlägg tycker jag bekräftade att jag hade rätt. Herr Karlsson sade att han inte förmenar de kristna organisationerna att bedriva förskoleverksamhet, men samtidigt hävdar han att till den verksamheten skall det minsann inte ges några pengar från staten. Det är väl alldeles klart att inte regeringen kan förmena de kristna organisationerna, svenska kyrkan och fria samfundet rätten att driva förskola. Det tror jag väl inte heller att herr Karlsson i Huskvarna gör. Det skulle bara fattas att regeringen skulle förmena de kristna organisationerna att bedriva en verksamhet som de själva betalar kostnaderna för! Vad jag hävdar – och där tror jag att jag har många meningsfränder – är att man reagerar emot att regeringen förvägrar de kristna förskolorna att bli jämställda med de kommunala. Det är det som är själva huvudfrågan.

Jag tror att det får räcka med den kommentaren till herr Karlssons inlägg.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Fru talman! Ja, det är där skillnaden ligger, herr Fridolfsson. Vi anser att det skall finnas en allmän förskola — det är den som vi satsar på. Sedan må de andra driva sin verksamhet som tidigare.

Utgår det några statsbidrag i dag till den kyrkliga eller frikyrkliga förskoleverksamheten? Nej, det gör det inte. På den punkten är det följaktligen ingen skillnad mellan läget i dag och läget den dag då lagen om allmän förskola träder i kraft.

Vad herr Fridolfsson sade om statsrådet Zachrisson vill jag inte kommentera, men jag vågar säga att det arbete som herr Zachrisson tidigare gjort visar att han har en generös inställning till dessa problem och att han kommer att göra en verkligt god insats även i fortsättningen.

Till resonemanget om att socialdemokraterna med sina 42 procent av väljarkåren, som herr Fridolfsson sade, på något sätt skulle uppträda övermaga vill jag bara säga att siffran var 43,6 procent. Rätt skall vara rätt, herr Fridolfsson.

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (m) kort genmäle:

Fru talman! Vi vill att de kristna förskolorna skall vara jämställda med de kommunala förskolorna på alla sätt. Därmed avser vi även den ekonomiska aspekten. De skall vara alternativa förskolor.

Det procenttal jag angav för det socialdemokratiska partiets andel av valmanskåren var 40—42 procent. Det ligger i närheten av det.

Herr HENMARK (fp):

Fru talman! Jag skulle i anslutning till det replikskifte som just nu ägt rum vilja fråga herr Karlsson i Huskvarna om han anser att det är rättvist mot en kristen folkgrupp som har en förskola att de föräldrarna skall bekosta förskolan för sina barn även om det inte finns plats för alla barnen i kommunen i den kommunala förskolan, för det finns det ju inte i nuvarande läge, och det tar väl sin tid innan förskolan hinner bli utbyggd.

Den här debatten håller nu på att nå sitt slut. Det gör att det mesta redan har sagts. Men för att inte någon skall kunna beskylla mig för att vara sur vill jag börja med att uttala att det lagförslag om förskoleverksamhetens utbyggnad, som nu föreligger, i sina huvuddrag har hälsats med tillfredsställelse. Det gör det också av mig.

Det är viktigt att barnen inte bara bereds tillsyn under den tid föräldrarna är engagerade i produktionen, utan att de också bereds tillfälle till stimulerande sysselsättning och social fostran. Detta behov har funnits länge, och det är sannerligen hög tid att verksamheten lagfästs och ges ett effektivt stöd av statsmakterna.

Det är oss allmänt bekant — det har nämnts tidigare i dag — att det även tidigare funnits förskoleverksamhet, trots att det inte har funnits lagregler i samma utsträckning som nu föreslås. Jag kommer att något beröra de nu existerande förskolorna och deras framtida existens.

De nu existerande förskolorna har organiserats och uppbärs alltjämt av ideella skäl. Det har krävt betydande insatser av såväl ekonomisk som personlig art. Man har nu lokaler, man har personal och man har

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

utrustning. Många av dem har knutit kontakt med befolkningen på berörda platser. De har samlat erfarenheter, som har använts för ytterligare utveckling. Inte minst folkopinionen som under senaste tiden gjort sig gällande på olika sätt – och som förmodligen varje riksdagsledamot blivit berörd av – vittnar om det förtroende människor har för de nu existerande förskolorna och den betydelse dessa förskolor anses ha.

Det är med dessa fakta för ögonen som jag med ett visst vemod konstaterar den nedklassning i värde som dessa trots allt har fått i propositionen. Jag delar den uppfattningen att man har måst läsa propositionen på det sättet, att dessa förskolor egentligen inte borde få fungera samtidigt som de kommunala förskolorna. Nu har statsrådet Odhnoff rättat till det som ansetts som ett missförstånd, och det har också i betänkandet uttalats, att de skall få bedriva sin verksamhet samtidigt som den kommunala förskolan. Jag anser att dessa förskolor borde kunna vara en värdefull tillgång då förskolan skall byggas ut: där finns dock lokaler, personal och en viss erfarenhet.

Herr Evert Svensson gav ett mycket intressant konkret exempel på hur det kan förhålla sig i en kommun – hans egen hemkommun förmodar jag. Han sade att det där finns en förskola som har -- tror jag -- studieförbunden som huvudman och som, efter vad jag uppfattade, omfattar 230 elever. Vidare finns en kommunal förskola som omfattar ungefär 300 elever. Nu skall kommunen göra upp en plan för förskolans utbyggnad. Då frågar jag: Hur tänker den kommunen använda de tillgångar som finns – lokaler för 230 barn, en personalstyrka för 230 barn och, förmodar jag, en viss utrustning? Hur skall dessa tillgångar användas i samband med att kommunen gör upp planen på förskolans utbyggnad? Skall kommunen göra upp planen utan tanke på att dessa resurser finns inom kommunen? Herr Nelander och jag m. fl. har föreslagit att sådana tillgångar, om de finns, bör få inräknas i den plan som kommunen gör upp. Behövs inom den kommunen förskola för exempelvis 600 barn – jag känner inte till de verkliga förhållandena – skulle man, om man använde alla resurser som nu finns, inte behöva bygga ut för mer än ungefär 70 barn. Men skall man inte få räkna med de resurserna måste man bygga ut för 300 barn, och då kommer det inom kommunen att finnas en oanvänd resurs.

Nu sägs det att denna förskola, som sålunda har en annan huvudman än kommunen – i det här fallet var det studieförbunden, men på en annan plats kan det vara ett kristligt samfund, svenska kyrkan eller en nykterhetsorganisation – skall få bedrivas även i fortsättningen. Men det kan väl inte vara meningen att barnen skall gå i två förskolor: först i den kommunala och sedan i en annan! Det räcker om de går i en förskola.

Dessa alternativa förskolor kan inte få statsbidrag, säger herr Karlsson i Huskvarna. I den motion där jag står som huvudmotionär begär vi att dessa platser skall räknas in i den plan som kommunen gör upp. Därmed får kommunen statsbidrag för alla de barn som kommunen har förskola till. Jag förmodar att det inte finns någon kommun som, om statsbidrag lämnas för ett visst antal förskoleplatser, inte låter detta bidrag slussas vidare till dem som bekostar förskoleplatserna.

Det finns ett uttryck i propositionen, som utskottet sedan så att säga

gett sin tillstyrkan till, men som är litet oklart. Det står i propositionen på s. 65: "Kommun bör inte ges rätt att fullgöra sina skyldigheter enligt lagförslaget genom att överlåta på t. ex. församling inom svenska kyrkan eller privat organisation att bedriva förskoleverksamhet enligt samma förslag." Betyder begreppet "överlåta" att man inte skall kunna använda resurserna? Och om man använder resurserna, bör väl statsbidrag kunna utgå för dem. Då är frågan vem som skall vara huvudman. Jag förstår att det kanske bränns på den punkten. Det gör väl i och för sig ingenting om kommunen får ta ansvaret för alla förskolorna, men är det nödvändigt att fördenskull ta bort en skolas karaktär? Det är väl detta frågan gäller.

Det väsentligaste är emellertid enligt min uppfattning, att föräldrar, som är angelägna om att deras barn hellre bör påverkas positivt än negativt livsåskådningsmässigt och som därför skickar sina barn till förskola som man anser lämplig, icke frånhändes denna möjlighet utan kan åtnjuta valfrihet. Självfallet är för de allra flesta föräldrar barnens fostran en viktig angelägenhet. Man vill ge dem en så god grund som möjligt för att bli dugliga samhällsmedborgare.

Det är förstaeligt om föräldrar med kristen livsåskådning, som de uppfattar som det högsta värde livet kan ge, är angelägna att deras barn under den för utvecklingen viktigaste tiden bibringas attityder och värderingar som är positiva i förhållande till denna livsåskådning. Inte enbart föräldrar med kristen livsåskådning, utan även många andra har sådan respekt för vårt kristna kulturarv att de gärna vill föra dessa värderingar vidare till sina barn.

Inte minst livsåskådningsmässigt är många föräldrar angelägna att deras barn skall få denna förankring, som de själva uppfattar som väsentlig för livsföringen.

I internationella sammanhang har genom upprättade konventioner utrymme beretts föräldrar att i frågan om fostran och utbildning i betydande utsträckning öva inflytande. Det bestyrker ytterligare, tycker jag, att det är viktigt att föräldrarna har valfrihet i detta sammanhang. Jag anser att denna synpunkt bör vinna beaktande vid utbyggnaden av förskolan och anser att det utan negativa konsekvenser bör kunna ske genom att valfrihet skapas. Sker så, kommer förskolan att mötas med positivt intresse – därom är jag övertygad – av praktiskt taget hela vårt folk, även av dem som under den senaste tiden på olika sätt givit uttryck för oro.

Statsrådet Odhnoff sade för en stund sedan att det är viktigt att skapa förståelse och god kontakt mellan föräldrar och förskola. Jag tror det är utomordentligt viktigt att vi just på den här punkten går till mötes den starka opinion som finns. Många föräldrar är angelägna om att deras barn alltjämt skall få vara i en kristen miljö.

Jag vill sålunda som en sammanfattning hemställa att riksdagen beslutar, att av den svenska kyrkan och av andra kristna ideella organisationer bedriven förskola skall betraktas som jämställd med av kommun bedriven förskola och integreras i den föreskrivna planen. Om det blir så kommer också statsbidrag att kunna beviljas för samtliga efter samma normer.

När det nu kommer nya regler för exempelvis lokaler kan det hända

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

att de lokaler som nu används inte är helt tillfredsställande. I så fall tycker jag att det bör bli en generös bedömning av de lokaler som finns, så att förskolan kan skapas fram så snabbt som möjligt.

De synpunkter som jag har anfört är upptagna i reservationen 3, och jag yrkar, herr talman, bifall till denna reservation.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Fru talman! Med anledning av en direkt fråga från herr Henmark, som undrar om det är riktigt att ersättning inte skall kunna utgå till andra organ som bedriver förskoleverksamhet om kommunen inte kan ta emot barnen, vill jag säga att kommunerna åläggs att ta emot barnen. När skolan är klar att starta 1975 skall också platser finnas.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag ber om ursäkt för att jag begär ordet igen, men det är ett par synpunkter som jag vill anföra som svar till herr Henmark.

Herr Henmark har bekymmer för de förskolor i Kungälv som drivs av studieförbunden och inte av vare sig den svenska kyrkan eller några samfund. Jag tror att problemet är mycket enkelt. Dessa förskolor bedriver verksamhet för barn i åldern 4–6 år. Såvitt jag vet är det en överenskommelse att kommunen skall ta hand om förskoleverksamheten för i första hand sexåringar. Det innebär att om studieförbunden vill fortsätta med att driva denna verksamhet finns det utrymme för dem att göra det. De kan ta hand om barn i lägre åldrar.

Jag säger det här därför att jag tycker detta är ett mönster som man kan se över hela landet. Om vi har förskola i kristen regi och samhället tar över förskolan för sexåringar, finns ju fyra- och femåringar kvar. Det finns med andra ord mycket att göra som samhället med all säkerhet tackar för.

Här förs ju fram en mycket stark kritik mot att samhället skall ta hand om förskolan. Vi har haft debatter i denna kammare om grundskolan. Där har moderaterna varit ensamma när det gällt att plädera för alternativa skolor, och både från centern och folkpartiet har sagts: "Vi vill inte gå den vägen. Om man ser det från kristen utgångspunkt vill vi i stället i den allmänna skolan lägga in en religionsundervisning som vi kan acceptera och som gäller alla barn." I den här frågan om förskolan har moderaterna fått med sig både centerpartiet och folkpartiet i sin konservativa samhällssyn, och det beklagar jag.

Herr HENMARK (fp) kort genmäle:

Fru talman! Först till herr Karlsson i Huskvarna: Jag sade tydligt i mitt tidigare anförande att jag inte räknade med att statsbidrag skall utgå direkt till andra organisationer utan till kommunen men att kommunen i sin plan bör kunna räkna in de förskoleplatser som redan finns och därmed så att säga slussa över den delen av statsbidraget som rör dessa platser så att det kan stödja den skolan.

Sedan vill jag till herr Svensson i Kungälv säga att det herr Svensson nämnde var precis det som vi har yrkat, nämligen att när det gäller de förskoleplatser som skall finnas bör kommunen kunna gå in och så att

säga bekosta dem och sedan få statsbidrag till verksamheten. Jag förstår inte att man skall behöva byta lokal och inte heller att man nödvändigtvis skall behöva byta personal. Om det finns en personalkader, lokaler, material osv. på en skola, skall väl dessa resurser kunna användas även i fortsättningen. Ännu finns ingen läroplan e. d., men så småningom kommer i varje fall en målsättning. Och varför skall man, om förskolorna har samma målsättning, behöva flytta barnen till en annan lokal, om den första är anordnad på ett lämpligt sätt? Jag tror inte att vi i sak är så värst långt ifrån varandra, men själva ordalydelsen är olika på den punkten.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Fru talman! Kommunerna får följa de regler som riksdagen beslutar. Beslutar riksdagen att bifalla utskottets förslag går det inte att flytta över medel så som herr Henmark vill.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Fru talman! Min replik på den här punkten är att kommunen tar över förskolan, och de normer som gäller för kommunens förskola får naturligtvis gälla också för den skola som kommunen tar över. Är lokalerna och personalen bra, så är saken all right.

Herr NORDSTRANDH (m):

Fru talman! Det är ett riktigt konstaterande som utskottet gör i sitt betänkande att erinringar mot huvudprinciperna i förslaget om förskoleverksamhetens utbyggnad och organisation framställdes främst i två avseenden. Det ena gäller valet av barnavårdsnämnd eller social centralnämnd som handhavare av kommunens förskoleverksamhet och socialstyrelsen som central tillsynsmyndighet. Det andra gäller de framtida möjligheterna för annan än kommun att driva förskoleverksamhet. I båda avseendena har jag några kommentarer att göra. En del därav har redan sagts i olika sammanhang i debatten — en precisering kan då vara nödvändig —, en del kanske tillför nya sakuppgifter och ger ytterligare belysning!

Vad beträffar vem som skall vara central tillsynsmyndighet pläderas i motionen 2045, som några moderater står för, för att den centrala tillsynen över den allmänna förskolan för sexåringar, deltidsgруппerna alltså, skall utövas av skolöverstyrelsen. Bakgrunden till den uppfattningen är behovet av lärarkontakt mellan den allmänna förskolan och lågstadieskolan. Den allmänna förskolan för sexåringar skall vara förberedande för den, som man brukar säga, riktiga skolan och skall också enligt målsättningen verka för att övergången mellan de två skolformerna görs mjuk. Barn som kommer till lågstadiet, framhåller vi i motionen, skall i förskolan ha fått lära sig att koncentrera sig på en uppgift, och förmågan att ge och ta emot i en grupsamvaro skall ha utvecklats. En positiv attityd till grundskolan bör skapas i den allmänna förskolan.

Vi menar nu att den garanti för kontinuerlig kontakt och samverkan som väl alla vill vara med om att åstadkomma bäst ernås genom en förskola och lågstadieskola gemensam huvudman. Skolöverstyrelsen har, vilket kanske är ganska självklart, uppfattningen att förskolan i sin helhet

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

skall förvaltas av skolstyrelserna och skolöverstyrelsen. Den uppfattningen delas av utredningen om skolans inre arbete (SIA), liksom av TCO och SACO. En rad lärarorganisationer, som får anses besitta stor sakkunskap, har samma mening. Vid detta tycks emellertid utskottet tyvärr inte fästa något nämnvärt avseende. Därmed har man undvikit en sakdebatt.

Utskottet nöjer sig med att i vad gäller tillsynsmyndighet för den allmänna förskolan för sexåringar kort uttala att en uppdelning av den centrala tillsynen — motionen 2045 tar i första hand bara sikte på förskolan för sexåringar — inte kan anses lämplig bl. a. med hänsyn till att sexåringar som deltar i den allmänna förskolan i vissa fall skall ingå i deltidsgupper och i andra fall i daghemsverksamhet. Utskottet hänger alltså upp sig på de praktiska svårigheterna att för tillsynsuppgiften ha, som man menar, dubbla huvudmän då det gäller de sexåringar i daghemsverksamhet som under viss tid på dagen skall bilda deltidsgupper. Jag vägrar att tro att dessa eventuella svårigheter är så stora att de motiverar förlusten av de pedagogiska vinster som kan göras.

Skolöverstyrelsen avisas alltså av utskottet såsom tillsynsmyndighet såväl för förskolan i dess helhet som för den allmänna förskolan för sexåringar. Jag tror att det är ett olyckligt ställningstagande. På sikt kommer det att visa sig både ändamålsenligt och nödvändigt att göra skolöverstyrelsen till central tillsynsmyndighet för hela förskolan, även om motionen 2045 ännu inte funnit den tiden vara inne.

Jag yrkar bifall dels till reservationen 13, som visserligen går längre i sin hemställan än motionen 2045 men dock innebär ett tillgodoseende av densamma, dels till reservationen 5 rörande daghemsbarns deltagande i deltidsgupper.

Så långt frågan om tillsynsmyndigheten. Slutligen ytterligare några ord beträffande de redan livligt debatterade alternativen till de kommunala förskolorna.

Jag ansluter mig helt och hållet till den mening som inneslutes i reservationen 3, nämligen att den skyldighet som enligt förskolelagen kommer att åvila kommunerna att anordna viss förskoleverksamhet inte får medföra någon begränsning, vare sig när det gäller den tidsmässiga förläggningen eller i annat avseende, i rätten för svenska kyrkan, andra trossamfund, ideella organisationer m. fl. att bedriva förskoleverksamhet.

Bland de ideella organisationer som sedan länge med framgång och med stor uppskattning från föräldrarna bedrivit en ganska omfattande förskoleverksamhet befinner sig också landets erkända studieförbund, något som tidigare i debatten en smula har berörts. För verksamhetsåret 1972/73 rapporterar i tillgänglig statistik t. ex. Studieförbundet Medborgarskolan, det studieförbund som jag bäst känner, i hela landet inte mindre än över 4 000 barngrupper med 121 000 verksamhetsstimmar och bortåt 58 000 barn. Ungefär tre fjärdedelar av dessa grupper har med förskolan helt eller delvis jämförlig karaktär.

Vill man plocka ut någon speciell kommun för att få en regional och lokal belysning av det nämnda studieförbundets verksamhet, kan man t. ex. välja Göteborg, som självklart ligger speciellt mig varmt om hjärtat. Där har Medborgarskolan i detta nu, höstterminen 1973, i gång ett

sjuttiototal lekgrupper, som man kallar det, med ett tusental barn. Omfattningen är ungefär densamma termin efter termin med grupperna geografiskt lokaliserade till alla stadsdelar, alltså tillgängliga för föräldrar i hela staden. Därutöver drivs också någon verksamhet av typen rytmisk lek och barnteater. Barnfilmklubbar och liknande är ytterligare en form av barnverksamhet, samlade tusentals barn men inte ingående i vad som kan sammanfattas i begreppet förskola.

Siffermaterialet kan mångfaldigas, hämtat från Medborgarskolan eller andra studieförbund. Herr Svensson i Kungälv gav i sitt huvudanförande en bild av hur det förhåller sig i hans kommun. Där har studieförbunden enligt hans uppgift 218 barn i åldern 4–6 år i sina förskolor, medan kommunen har 350 barn. Det är en lysande betygsättning av den utomordentliga roll, större än på de flesta andra platser, som studieförbundens förskolor spelar i herr Svenssons hemkommun. Någon tankeställare inför de här siffrorna har herr Svensson, efter vad jag kan förstå av debatten, inte fått. Kommunen tar över, heter det bara lakoniskt. Och i en senare replik säger herr Svensson att det återstår ju alltid fyra- och femåringarna till studieförbunden, men kommunens förskola skall ha sexåringarna, även om föräldrarna inte vill att de skall gå där.

Det bör kanske påpekas att det inte, som några velat och andra fortfarande vill påstå, bara är s. k. borgerliga studieförbund som ägnar sig åt förskoleverksamhet. Allt tal om segregationstendenser och segregationsavsikter borde därmed kunna avföras ur debatten. Sådana fula saker kan väl inte ett socialistiskt studieförbund med barnverksamhet – sådant finns i sinnevärlden -- förfalla till? Det som gäller för den ene skall också gälla för den andre, det är en ganska enkel sanning.

Och sanningen är den att studieförbunden – jag talar bara om dem, men andra organisationer och samfund gör liknande insatser – bedriver en omfattande och betydelsefull barnverksamhet, som samhället inte får bli utan, vare sig verksamheten bedrivs parallellt med eller endast kompletterande den kommunala förskoleverksamheten. Jag kan tyvärr inte komma ifrån, när jag så objektivt som möjligt läser propositionen och utskottets betänkande och lyssnar till debatten, att man från socialdemokratiskt håll kanske inte direkt tycker illa om men åtminstone inte är förtjust i den förskoleverksamhet som har annan huvudman än kommunen – möjligen med undantag för den barnverksamhet som kan bedrivas av ABF -- och gärna vill föra barnverksamhet med annan huvudman något åt sidan.

På annat sätt kan jag inte förstå inställningen att förskolor, drivna av annan huvudman än kommunen, bl. a. skulle uppdelas barnen, som det heter, efter föräldrarnas anknytning till viss organisation – som om barn i t. ex. Medborgarskolans förskolor, ditsända av föräldrar som uppskattar den där bedrivna verksamheten, därmed skulle bli segregerade på något vis. Det de har gemensamt är att de går i en bra förskola. Är det segregation, då har det förvisso gått troll i orden. Här hjälper inga senkomna eventuella betydanden om motsatsen till att inte vara förtjust i förskolor drivna av annan huvudman än kommunen.

Garantin för den fortsatta existensen och för det fria utvecklandet av

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

så väl alternativ som kompletterande förskoleverksamhet, som hittills inte varit efter vad jag kan bedöma till annat än gagn och glädje för barn och föräldrar, ligger i en anslutning till reservationen 3, som jag alltså yrkar bifall till. I övrigt ber jag, fru talman, att också få yrka bifall till reservationerna 4, 6, 18 och 19.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Fru talman! Några korta reflexioner under en lång debatt dags färd mot natt.

Jag tillhör dem som menar att statsrådet Odhnoff ofta har blivit ensidigt och orättvist bedömd, och jag vill gärna börja med att säga detta eftersom jag tvingas polemisera mot henne på en bestämd punkt.

I sitt inledande anförande sade fru Odhnoff att förskolepropositionen blivit "föremål för misstolkningar från vissa håll" och att många människor hade "blockerats av skrämselfpropaganda mot den allmänna förskolan".

Om det nu förhåller sig så som fru Odhnoff säger, har man naturligtvis anledning undra hur det har blivit så att sådana misstolkningar uppstått och sådan skrämselfpropaganda förekommit. Det kan vara så att de föräldrar som reagerar är okunniga, ointelligenta, fördomsfulla och kanske rent av illvilliga. Men det kan ju också vara så att propositionen innehåller formuleringar som är dubbeltydiga, missvisande eller klumpiga. Fru Odhnoff antyder att det skulle röra sig om medvetna misstolkningar från den kyrkliga opinionens sida. För min del tror jag att propositionens formuleringar är så till den grad fyrkantiga och utmanande att det inte är underligt att det har blivit opinionsstorm. Låt mig bara nämna några korta meningar ur propositionen:

"Församlingarna kommer liksom hittills att ha befogenhet att bedriva kristen verksamhet bland barn i förskoleåldern." -- "Som jag redan anfört kommer församlingarna inom svenska kyrkan att ha rätt att anordna kristen verksamhet bland barn i förskoleåldern." -- "Jag räknar med att inte heller de ideella organisationer som bedriver förskoleverksamhet skall motverka syftet med den kommunala förskolan."

Tycker statsrådet Odhnoff att det här är kloka och välansade formuleringar? Eller kan möjligen opinionsstormar och namninsamlingar ha förorsakats av propositionens egna ord?

Barnstugeutredningen föranledde inte någon motsvarande debatt, men den uttryckte sig inte heller lika tveydigt.

I den fortgående debatten har fru Odhnoff men även andra statsråd börjat tala om de kyrkliga förskolor som nu bedrivs som tecken på segregationstänkande. Man använder här ett uttryck som normalt reserveras för synnerligen allvarliga tendenser i ett samhälle -- tendenser till rasåtskillnad, till uppdelning av boendemiljö efter inkomstklasser osv.

Detta sätt att uttrycka sig vittnar om en betydande okänslighet för hur många svenska föräldrar upplever den miljö som möter deras barn. Att utnämna dem som i många fall varit pionjärer i det lokala förskolearbetet till företrädare för segregationstänkande är egentligen ganska fantastiskt.

Vilken verklighetsbild rör man sig då med? Är det så att den svenska

kultur- och opinionsmiljön helt präglas av svenska kyrkan och dess värderingar, att barnen omges inte av en kommersialiserad utan av en strängt religiös barnkultur, att Sveriges Radios programverksamhet präglas av ett allvar och en moral som visar att kyrkan håller denna institution i ett järnhårt grepp, att seriemagasin och kvällstidningarnas seriespalter innehåller söndagsskolberättelser och att mot de blygsamma resurser som stat och kommun har skall ställas de obegränsade tillgångarna hos svenska kyrkor och samfund?

Jag undrar om det inte snarare förhåller sig så att många föräldrar — oavsett egen uppfattning i religiösa frågor — tycker att barnmiljön i vårt land håller på att bli ganska utarmad. Därför har de gärna sänt sina barn till ett närbeläget församlingshem, där barnen har fått leka och sysselsättas precis som i andra lekskolor men där de också har fått lära sig sjunga psalmer och kyrkliga barnvisor, be bordsbön och göra studiebesök i kyrkan.

Med ett varligare handlag och med en rimlig känsla för ordens valör hade den konfliktsituation som debatten nu har hamnat i knappast uppstått. Men när föräldrar med barnens bästa för ögonen sänder sina barn till kyrkliga förskolor och sedan blir beskyllda för segregations-tänkande kan man inte förmena dem att bli upprörda. Och när präster får läsa hur ett statsråd säger att församlingarna inom svenska kyrkan har "rätt att anordna kristen verksamhet bland barn i förskoleåldern" undrar de naturligtvis vad som avses med detta. Är det bara en enfaldig truism eller döljer det sig någonting bakom en sådan sats?

Ett statsråd kan ha de bästa avsikter men uttrycka sig så illa att hela debatten går snett. Det är detta vi här har fått uppleva.

I detta anförande instämde herrar Jonsson i Alingsås (fp) och Eriksson i Arvika (fp).

Fru SUNDBERG (m):

Fru talman! Åtskilliga av de många föregående talarna har ägnat tid åt att förklara orsakerna till den stora opinionsstorm som mött statsrådet Odhnoffs proposition om den allmänna förskolan. Jag skulle vilja säga att barnstugeutredningen redan från början hade ett omöjligt problem att brottas med — så omöjligt att statsrådet Odhnoff i sin proposition inte har kunnat följa upp utredningens förslag annat än på sikt. Jag syftar då på problemet att integrera två uppgifter i en enda institution, nämligen tillsyns- eller vårduppgiften och den pedagogiska förskoleuppgiften med betoningen just på *förskola*.

Vi kan runt omkring i världen konstatera att man i olika länder håller på att sänka skolpliktsåldern från sex till fem år. Vi har antagligen tillsammans med några andra länder världens högsta skolpliktsålder, dvs. den ålder när barnen skall börja i skolan. Jag finner det därför tacknämligt och konstaterar med glädje införandet av en allmän förskola, som ger alla sexåringar möjlighet att komma i åtnjutande av en pedagogisk ledning och i viss mån, enligt vad som också sägs i utredningen, någon form av undervisning.

Det är emellertid den omöjliga uppgiften att kombinera denna

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

verksamhet med en tillsynsfunktion som orsakat en stor del av den debatt som har förts här i dag. Om vi hade haft en förskola, som begränsat sig till vad deltidsgруппerna i framtiden skall syssla med, hade det – vill jag åtminstone hoppas – varit lättare för statsrådet Odhnoff att i högre grad tolerera alternativa verksamhetsformer. Moderata samlingspartiet har alltid hittills ställt sig positivt till sådan verksamhet, och jag vill betona förskolans betydelse för barnets framtida anpassning i skolarbete och samhälle. Men vi har inte ställt oss positiva till sådan verksamhet som avser att skapa ett monopol.

När det gäller tillsynsfunktionen är kraven på tillsynsmyndigheten så stora att det, med endast mycket få undantag, är omöjligt för andra organ än offentliga att träda in och svara för denna funktion. Men när det gäller utbildning i olika former, lekskoleverksamhet osv., kan vi i dag av erfarenhet konstatera att många olika institutioner, inte minst kyrkan och frikyrkosamfunden, genom sin barnverksamhet har trätt in och fungerat många gånger alldeles utomordentligt. När man nu i propositionen vidhåller ett monopol, delvis bunden av samhällets monopol på tillsynsfrågan, tycker jag och många med mig att man i propositionen hade kunnat förvänta sig en större generositet gentemot alternativa verksamhetsformer. Är man övertygad – vilket jag tror att statsrådet Odhnoff är – om att den kommunala förskolan är den bästa av förskolor, då behöver man ju inte frukta konkurrensen. Kvalitet är inte bara fråga om antalet kvadratmeter eller om leksakernas pedagogiska utformning, det är också fråga om livskvalitet. Många, många föräldrar upplever det som ett oberättigat intrång i deras livsuppfattning att de skall förmenas att ge sina barn en fostran som står i samklang med deras livsåskådning.

Såväl herr Nordstrandh som herr Wikström tog upp utskottets ord om segregering och uppdelning av barnen efter föräldrarnas livsåskådning. Jag tycker att utskottets yttrande är grundat på en cynism av ofattbart slag. För vem delar upp? Måste inte också i framtiden varje familj och uppväxtsituation för barnen vara unik? Den stora uppgiften för samhället är att kompensera de barn som genom sin bakgrund är sämre rustade än andra, och där är kommunens förskola av största betydelse. Men varför bara den kommunala förskolan? Om alternativa förskolor hade fått samma möjligheter, bl. a. när det gäller det ekonomiska stödet, skulle de givetvis ha kunnat göra motsvarande insats för sådana barn.

Det är inte ett jämlikhetstänkande som ligger bakom detta, det är ett likformighetstänkande, som förutom att det strider mot Europakonventionen om respekt för föräldrarätten kan bidra till att skapa ojämlikhet. Sedan statsrådet Odhnoff har förklarat sin proposition har det ju framkommit att alternativ verksamhet får bedrivas, men den får inget stöd av kommun eller stat. Det innebär att den i många fall måste bli avgiftsbelagd. I sin tur betyder det att det kommer att finnas vissa familjer som har råd och möjlighet att skicka sina barn till sådan alternativ verksamhet, medan andra förmenas det. Jag finner detta vara en höggradig ojämlikhet. Likhet är nämligen inte alltid detsamma som jämlikhet.

Fru talman! Jag skall i all hast beröra ett par reservationer. I reservation nr 5, som bygger på en motion av fru Mogård och mig, begärs

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

rätt för barn som vistas på daghem under heltid att gå över i deltidsgrupp. Målsättningen i den allmänna förskolan är ju att deltids- och heltidstillsyn skall vara likvärdiga, men var och en som har besökt ett daghem respektive en lekskola – som vi i dag kallar det – kan konstatera att det med nuvarande ekonomiska resurser inte finns någon som helst möjlighet att likställa det pedagogiska värdet av dessa två tillsynsformer. Bakgrunden till motionen och reservationen är att barn till ensamstående mödrar och barn vilkas bägge föräldrar arbetar inte får komma i en sämre pedagogisk situation därför att de åtnjuter heltidstillsyn. Vissa stora kommuner kan inom heltidstillsynen anordna deltidsgupper med bara sexåringar, och där finns inte problemet, men problemet finns i de mindre kommunerna, där deltidsgupperna ofta kommer att ligga i nära anslutning till skolan. Herr Nordstrandh har tidigare talat om betydelsen av att i så hög grad som möjligt integrera deltidsgupperna med lågstadiet.

Till sist, fru talman, ber jag att få yrka bifall till de reservationer där moderaterna förekommer. Jag vill samtidigt instämma i herr Romanus' anförande, där han uttryckte sitt beklagande av att man höjer antalet barn i förskolegrupperna. Jag tycker att det är en helt felaktig utveckling, och jag kommer på den punkten att rösta för reservationen 19.

Fröken MATTSON (s):

Fru talman! Tidigare under denna långa debatt har herr Hellström hållit ett mycket analyserande och allsidigt anförande, där han belyst inte bara den proposition som vi nu diskuterar i samband med socialutskottets betänkande nr 30 utan också alla de synpunkter och problem som har kommit fram i anslutning till förarbetena. Jag skall be att få koncentrera mig till två av de tankegångar han förde fram i sitt anförande.

Han talade om de prioriteringar som man alltid måste göra i ett samhälle, de sammanvägningar som måste göras när vi nu får det nya förslaget till en allmän förskola som ger kommunerna möjlighet att bereda plats i förskola för alla sexåringar, och den brist som fortfarande finns när det gäller de grupper barn som ännu inte har uppnått denna magiska ålder. Herr Hellström talade om allas rätt till daghem, om de möjligheter som de rullande femårsplanerna ger kommunerna att verkligen redovisa både de behov som finns och de möjligheter man har att täcka behoven. Han talade också om regeringens stimulanspaket, som ju direkt inbjuder till daghemsbyggande.

Jag anser emellertid att småbarnsföräldrarnas behov ytterligare måste poängteras i slutet av den här debatten. För småbarnsföräldrarna är det nämligen inte någon större tröst med en fin reform som verkar först fem och ett halvt år efter det akuta behovet. Som det nu är finns det verkligen, fru talman, stark anledning att hysa oro för att kommunernas heltidstillsyn, i synnerhet när det gäller resurser för de allra minsta barnen, blir alltför begränsad. Vi vet ju att spädbarnsavdelningar på daghemmen upplevs som alltför kostnadskrävande av många kommuner, bl. a. därför att de fordrar mer personal. Efterfrågan på daghemsplatser däremot ökar också för de allra minsta barnen. Många föräldrar som jag har talat med säger att de helt enkelt upplever daghemmen som den

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

tillsynsform som ger mest trygghet och de bästa förutsättningarna för barnen att utvecklas. Ett villkor är då att spädbarnsavdelningarna är kvalitativt väl rustade.

Jag tror att detta bör komma in i den debatt som vi för här i dag. Men den främsta anledningen till att jag har begärt ordet är att jag representerar en organisation som har engagerat sig mycket för förskolan och som har rest krav på en obligatorisk förskola. Vi anser att det är ett jämlikhetskrav för barnen. Det finns en risk för att en icke obligatorisk förskola kan ge de barn ett försprång vilkas föräldrar accepterar förskolans idé. Barnens sociala, intellektuella och kulturella utveckling bör vara oberoende av föräldrarnas inställning till förskolan. Utifrån den grundsynen måste jag erkänna att jag har djupa sympatier för den reservation, nr 2, som fru Marklund har fogat till utskottets betänkande.

Å andra sidan säger utskottet, statsrådet Odhnoff och herr Hellström att man tror att man kan uppnå samma mål på annat sätt, att hela talet om obligatoriet så att säga är en tolkningsfråga. Jag har fäst mig vid att utskottet har "blivit övertygat om att det bör finnas goda möjligheter att genom aktiva insatser från kommunens sida bibringa även familjer, där insikt saknas om betydelsen av att låta barnet gå i förskola, förståelse för att verksamheten i förskolan är viktig för barnets utveckling". Utskottet är för närvarande inte berett att förordna obligatorisk förskola eller fatta principbeslut därom, eftersom utskottet uppenbarligen anser att detta mål kommer att nås på annat sätt.

Herr Hellström talade om det dubbla obligatorium som åligger kommunerna — en dubbelhet som jag kanske tidigare icke helt har reflekterat över men som nu består i att dels anvisa plats för samtliga sexåringar, dels uppsöka dem som inte kommer till skolan. Jag hade för min del hellre sett att man gått på obligatoriet. Men nu har regeringen inte valt denna väg, och vi får hoppas att vi på sikt kan nå samma resultat ändå. Det är dock viktigt att syftet med den här diskussionen inte motverkas, om vi talar om en obligatorisk förskola som ett tvång, när den i själva verket är en förmån, ett uttryck för att samhället vill ta på sig ett större ansvar för att barnen får en så god start i livet som möjligt. Låt oss därför slå vakt om målsättningen att på sikt skapa en förskola för alla!

Jag har inget yrkande, fru talman.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Fru talman! Jag skall i kraft av min inte särskilt framträdande position på talarlistan kommentera vissa av de vpk-reservationer som utskottstalesmännen redan för flera timmar sedan har polemiserat mot. Men innan jag gör det vill jag göra en kommentar till debatten i övrigt.

Innan den här långa debatten började väntade väl jag och många andra att det var barnens tillvaro och förutsättningar, deras praktiska liv i de här institutionerna, som skulle stå i centrum för diskussionen. Därför blir man ganska illa berörd när man kan konstatera att huvudfrågan för flertalet av talarna från den borgerliga sidan inte alls har varit detta, utan det har varit frågan hur man på det lättaste sättet skall bereda sig själv möjlighet att bedriva religiös propaganda bland barn.

Jag kan inte inse att det är någonting som är i barnens intresse. Man

kan anse vad man vill om religion och religiösa föreställningar, men man får väl ändå ta litet hänsyn till att förskolebarns möjligheter och förmåga till intellektuella abstraktioner, som det ju krävs för att tillgodogöra sig kärnpunkterna och de grundläggande tankegångarna i religiösa föreställningar, är ytterligt begränsade. Följden av detta är att när man försöker införa något slags allmän religiös undervisning för små barn, så kan de inte tillgodogöra sig denna, utan man är tvungen att föra ned undervisningen på en väldigt förgrovad och primitivt konkret nivå. Undervisningen får därför inte som föremål det kristna budskapet eller något annat religiöst budskap, utan den sätter i centrum sådana primitiva föreställningar som Kristi under och diverse mer eller mindre tvivelaktiga berättelser ur Gamla testamentet.

Detta primitiva sätt att bedriva religionsundervisning går ju fullständigt vid sidan av det religiösa huvudbudskapet. Och det gör det naturligtvis av det skälet, att för dessa religiösa propagandister på den borgerliga sidan är det inte bibringandet av religiösa föreställningar i och för sig eller bibringandet av kärnpunkten i det religiösa budskapet som är det väsentliga, utan det är deras möjligheter att på något sätt få ett grepp om barnens framtida idébildning och styra den i en reaktionär riktning. Jag för min del anser att barnen i det här samhället skall ha en rätt att slippa bli föremål för den sortens patentreligiösa manipulationer.

Jag skall sedan kommentera reservationerna 17, 19, 25 och 26, till vilka jag härmed får yrka bifall.

Vpk:s reservation nr 17 gäller kraven på kommunerna att reservera mark för utbyggnad av förskolor och daghem. Utskottet nöjer sig liksom propositionen med att hänvisa till kommunernas allmänna ansvar för den fysiska planeringen. Det visar enligt vår mening att man inte har förstått problemet. I kommunernas fysiska planering ryms ju olika med varandra konkurrerande krav. Olika intressen står emot varandra: bebyggelse mot grönytor, parkeringsplatser mot daghem, körbanor mot cykelbanor. Vanligen är det sådana krav som grundas på kommersiella överväganden som brukar kunna hävda sig bäst i konkurrensen om marken. Socialt motiverade krav måste därför garanteras genom särskild markreservation. I många bostadsområden är det i dag så att det finns överskott på mark för centrumvaruhus och parkeringsplatser, medan daghem och förskolor är underförsörjda.

Men frågan har ytterligare en aspekt. Vi vet att utbyggnaden av daghem och förskolor släpar efter både i förhållande till behovet och i förhållande till andra funktioner. I den del av landet varifrån jag kommer, liksom i många kommuner i övrigt har man under årtal satt daghemmen i efterhand och inte sällan motarbetat deras hela idé på det politiska planet. Detta gäller naturligtvis specifikt borgerligt styrda kommuner. Man tvingas i framtiden ta itu med den eftersläpningen. När resurserna för utbyggnaden ställs till förfogande måste det redan i dag ha reserverats mark. Man måste även i redan färdigställda bostadsområden garantera mark för en högre täckningsgrad än den som råder i dag. Dessa behov måste alltså i dag konkurrera med akuta krav på t. ex. parkeringsplatser eller alternativ bebyggelse. Dagens krav har då alltid lättare att få gehör än morgondagens. Därför måste denna situation förebyggas genom

Onsdagen den
12 december 1973

*Förskoleverksam-
hetens utbyggnad
och organisation*

särskilda, förutseende garantier. Det är vad vår reservation gäller.

I reservationen 19 tas den viktiga frågan om gruppstorleken upp. På grund av eftersläpningen i utbyggnaden och kommunernas alltför sena ansvarstagande har det uppstått en tendens till ökad reell gruppstorlek, bl. a. genom överinskrivning. Propositionen vill så att säga permanenta och legalisera överinskrivningen. Utskott och proposition för tvivelaktiga resonemang om att överinskrivningen neutraliseras av bortovarofrekvensen. Nu säger väl ändå erfarenheten att det är en undanflykt. Frånvaron är koncentrerad i tiden till speciellt förkylningsperioder och semestertider. Den är starkt växlande. Därför är den knappast något argument för att tillåta en under hela året permanent överinskrivning.

En av de brister i daghemmen som äventyrar delar av deras målsättning är just den alltför tilltagna gruppstorleken. Den har sin givna del i det som i dag är daghemmens problem: otillfredsställande tillsynsmöjligheter, svårigheter med individuell uppmärksamhet mot barnen från vårdarnas sida, risker för konflikter och onödiga konfrontationer, hög bullernivå och tröttande miljö för de små. Dessa brister innebär också indirekt ett hot mot daghemmen och deras utbyggnad. De används nämligen politiskt av daghemssystemets kritiker för att slå mot själva grundidén för institutionerna. Genom att inte visa mycket stor omsorg om den inre miljön och om bl. a. en måttlig gruppstorlek spelar man just de nyreaktionära familjeromantikerna i händerna som nu är ute för att sprida fördomar och gammaldags familje- och könsrollsföreställningar. Detta standardproblem är för övrigt välkänt för personal och personalorganisationer, och vi bör lyssna på dem.

Reservationen 25 från vpk tar upp den yttre standarden, närmast tomtstorleken. För närvarande är lekutrymmena vid många daghemsinstitutioner alltför ofta djupt otillfredsställande. I dag är genomsnittssiffran lägre än 50 m² per plats. Bostadsstyrelsen anser att 50 m² bör godtas endast om det finns parklekutrymmen i omedelbar anslutning. Arkitektförbundet förordar en minimistorlek som vid normal förskolestorlek innebär 100 m² per plats. Förskollärare och facklärare kräver 80 m². Barnstugeutredningen har föreslagit en minimiyta av endast 50 m², socialstyrelsens rekommendation stannar vid samma låga tal. Propositionen säger över huvud taget ingenting om någon norm. Utskottet vill inte ställa krav på kommunerna men tycker själv att 80 m² kan tjäna som riktmärke. Eftersom den reella standarden är djupt otillfredsställande och eftersom kommunerna här måste få en pådrivande bestämmelse, om de mer negativt inställda bland dem skall åstadkomma hyfsad utestandard, bör 80 m² föreskrivas. Det är olämpligt att över huvud taget diskutera lägre tal, eftersom de mest progressiva kommunerna redan tillämpar 80 m² för nybyggda institutioner.

I anslutning här till vill jag gärna varna för de resonemang som i propositionen förs i vissa stycken, när det gäller s. k. samordning av lekytor inom och utom barnstugans hank och stör. Tanken på integration av förskolorna i den övriga bebyggelsemiljön har naturligtvis på ett rent principiellt plan mycket för sig. Men vi tycker också att propositionsförfattarna här visar en viss brist på praktisk realism. I verkligheten kan detta lätt bli ett försök till motivering för att slå av på ytkraven vid

institutionerna. Tanken är också funktionellt orealistisk. Man kan av praktiska tillsynsskäl och personalskäl inte utan vidare släppa lös utomstående barn på dagtid på barnstugans lek område, och man kan inte släppa i väg barnstugans barn till allmänna parker och lekplatser. Det kan bara ske under betryggande tillsyn och i organiserade former. Allt annat är skrivbordsillusioner.

Slutligen kräver vpk i reservation 26 ett systematiskt program för att förbättra och föra upp institutioner med eftersläpande standardnivå till dagens krav. Som det nu är, råder otillfredsställande standard på en mycket stor del av institutionerna. Utrymmen i inre och yttre hänseende är eftersatta. Lekplatsutrustningen är ofta torftig. Gårdar och lekutrymmen består ofta av olämpligt underlag, t. ex. betong eller asfalt. Särskilda utrymmen för mat respektive lek saknas även i många tämligen nybyggda anläggningar. Alltför många institutioner är inrymda i lokaler som inte ursprungligen var avsedda för detta ändamål. Alltför många är också belägna i bullerstörda miljöer, längs högt trafikerade gator. Allt detta måste man på något sätt ta itu med, om inte innehållet i verksamheten skall degraderas.

Utskottet vill att man skall avvakta försöksverksamheten med syskongrupper i befintliga lokaler.

Men det är en för denna fråga endast delvis relevant försöksverksamhet. Det gäller ju inte bara lokaler utan också många andra delar av miljö och standard. Det gäller problem där försöksverksamheten inte kommer att ge information, t. ex. bullret och trafiken. Det gäller standard som är uppenbart och erkänt eftersatt – försöksverksamhet eller inte försöksverksamhet. Man har experimenterat nog med barnen, med både de fyraåringar som kräver rörelseyta och som ibland bjuds en trång gårdsplats av asfalt och de sexmånadersbarn eller ettåringar som nysst kommit in och som behöver en tyst och någorlunda rofylld omgivning för att klara den ibland problematiska omställningen till institutionsvård.

Fru Odhnoff och det värderade socialutskottet har låtit dem vänta många år och uppmanar dem nu att vänta ytterligare, medan ett svällande ämbetsverk, som hittills aldrig hunnit ifatt några normer, skall bedriva försöksverksamhet som till intet garanterar. Det är nu en upprustning måste påbörjas; annars står man inte till svars för anhopningen av miljö- och standardproblem i de institutioner som skall vara ett andra hem – och i många fall mer eller mindre ersätta ett hem – för en växande andel av landets förskolebarn. Bara för nöjet att bekänna sig till kommunernas godtyckliga frihet – i detta fall gentemot barnen – vill åtminstone vi i vpk inte godta sådant som är i uppenbar strid mot barnens bästa.

På förslag av fru andre vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande detta betänkandë samt behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan till kl. 19.30.

§ 5 Kammaren åtskildes kl. 17.48.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert